

**DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ
EKONOMİK, SOSYAL SİYASİ BELİRLEYİCİLERİ,
TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA**

Mahsa MORTAZAVIMOULOU

**Yüksek Lisans Tezi
İktisat Anabilim Dalı
Yrd. Doç. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU
2016
Her hakkı saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI**

Mahsa MORTAZAVIMOULOU

**DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ
EKONOMİK, SOSYAL SİYASİ BELİRLEYİCİLERİ,
TÜRKİYEÜZERİNE BİR UYGULAMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Yrd. Doç. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU**

ERZURUM – 2016

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TEZ BEYAN FORMU

01.12.2017

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum “DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ EKONOMİK, SOSYAL SİYASİ BELİRLEYİCİLERİ, TÜRKİYEÜZERİNE BİR UYGULAMA” adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kağıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim/Raporum sadece Atatürk Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun 1 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Mahsa MORTAZAVIMOULOU

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yrd. Doç. Dr. Tuba Şahinoğlu danışmanlığında, Mahsa Mortazavimoulou tarafından hazırlanan bu çalışma .01 / 12 / 2016 tarihinde aşağıdaki jüri tarafından. İktisat Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Yrd. Doç. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç Dr. Esra Sena TÜRKO

İmza:

Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Hayati AKSU

İmza:

Yukarıdaki imzalar adı geçen öğretim üyelerine aittir. / /

Prof. Dr. Mehmet TÖRENEK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
TABLolar DİZİNİ	VII
GRAFİKLER DİZİNİ	VIII
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARIN TANIMI, TÜRLERİ ve AÇIKLAYICI TEORİLER

1.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TANIMI.....	3
1.1.1. Portföy Yatırımları	3
1.1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	3
1.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM TÜRLERİ	5
1.2.1. Doğrudan Yeni Yatırımlar.....	5
1.2.2. Ortak Girişimler	6
1.2.3. Proje Yatırımları.....	6
1.3. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI AÇIKLAYAN TEORİLER.....	7
1.3.1. Getiri Oranlarındaki Farklılık Hipotezi	7
1.3.2. Oligopolcü Tepki Teorisi	7
1.3.3. Coğrafi Konum Hipotezi	8
1.3.4. Piyasa Büyüklüğü Hipotezi	8
1.3.5. Ürün Yaşam Evreleri Hipotezi	8
1.3.6. İçselleştirme Hipotezi.....	9
1.3.7. OLI Paradigması.....	10

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ ve ÜLKEYE GİRİŞİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

2.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ÜLKE EKONOMİSİNE ETKİLERİ	11
2.1.1. Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri	11
2.1.2. İstihdam Hacmi Üzerine Etkileri.....	12
2.1.3. Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri	13
2.1.4. Teknoloji Üzerine Etkileri.....	14
2.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM GİRİŞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER	15
2.2.1. Kurumsal Faktörler.....	15
2.2.1.1. Hukuki Faktörler.....	16
2.2.1.2. Yolsuzluklar.....	16
2.2.1.3. Vergi Oranları.....	17
2.2.1.4. Teşvikler	17
2.2.2. Makroekonomik Faktörler.....	20
2.2.2.1. Dışa Açıklık.....	20
2.2.2.2. Döviz Kuru	20
2.2.2.3. Enflasyon	21
2.2.2.4. Ücretler	21
2.2.3. Siyasi Faktörler.....	21

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ EKONOMİK, SOSYAL ve SİYASİ BELİRLEYİCİLERİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI	22
3.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sosyal ve Kurumsal Nedenleri Üzerine Yapılan Çalışmalar	22
3.1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımların Ekonomik Nedenleri Üzerine Yapılan Çalışmalar	30
3.2. TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ	54
3.2.1. 1980 Öncesi Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Akımları.....	54

3.2.2. 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Akımları.....	55
3.3. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ	59
3.3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi	60
3.3.2. Ekonometrik Yöntem	60
3.3.2.1. Durağanlık	61
3.3.2.1.1. Geliştirilmiş Dickey-Fuller Birim Kök Testi	62
3.3.2.1.2. Phillips-Perron Birim Kök Testi	63
3.3.2.2. Eşbütünleşme	63
3.3.2.3. ARDL Sınır Testi.....	64
3.3.3. Çalışmanın Değişkenleri, Veri Seti ve Hipotezler	65
3.3.4. Çalışmanın Ampirik Bulguları	66
3.3.4.1. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikleri.....	66
3.3.4.2. Birim Kök Testi Sonuçları.....	70
3.3.4.3. ARDL Sınır Testi Sonuçları	71
3.3.4.4. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları	74
SONUÇ.....	76
KAYNAKÇA	79
ÖZGEÇMİŞ.....	90

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ EKONOMİK,
SOSYAL SİYASİ BELİRLEYİCİLERİ, TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA****Mahsa MORTAZAVIMOULOU****Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU****2016, 90 Sayfa****Jüri: Yrd. Doç. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU (Danışman)****Yrd. Doç. Dr. Esra Sena TÜRKO****Yrd. Doç. Dr. Hayati AKSU**

Gelişmekte olan ülkelerde tasarruf ve yatırımların yetersizliğinden kaynaklı dış kaynaklardan sermaye ihtiyaçlarını giderme yolunu seçmek, ekonomik büyüme ve kalkınma problemleri ile karşı karşıya kalan bu ülkelerin önemli sorunlarından birisidir. Özellikle finansal globalleşmenin başlaması ile birlikte sermaye yetersizliği yaşayan ülkeler dış tasarruflardan yararlanarak yabancı sermaye akımlarını ülkelerine çekmeyi hedeflemektedir. Bu bakımdan doğrudan yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmede birtakım ekonomik, sosyal, politik ve kurumsal faktörlerin etkisi altında bulunduğu ifade edilebilmektedir. Bu çalışmada Türkiye için 1980-2013 yılları arasındaki dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik, sosyal ve politik belirleyicileri incelenmiştir. Ele alınan dönemde, ekonomik büyüme ve sosyal belirleyiciler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını pozitif olarak etkilerken, politik belirleyici negatif olarak etkilemektedir. Aynı zaman seçim yılları için eklenen kukla değişkenin katsayı pozitif ve istatistiki olarak anlamlı tespit edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Açık Ekonomi, Doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ARDL sınır testi.

ABSTRACT**MASTER THESIS****ECONOMIC, SOCIAL, POLITIC DETERMINANTS OF FOREIGN DIRECT INVESTMENTS: AN APPLICATION IN TURKEY****Mahsa MORTAZAVIMOULO****Advisor: Assist. Prof. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU****2016, Page: 90****Jury: Assist. Prof. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU (Advisor)****Assist. Prof. Dr. Esra Sena TÜRKO****Assist. Prof. Dr. Hayati AKSU**

On developing countries, one of important problems of these countries faced with economic growth and development is choosing the way which is the capital needs from outsources based on insufficient of savings and investment. Especially starting with financial globalization, countries that faced with insufficient of capital aim to attract foreign direct investment. In this regard, there are some factor which are economic, social, political and institutional to attract foreign direct investment to country. In this research, to give information about foreign direct investment and research effects of economic, social and political factors on foreign direct investments for the period between 1980 and 2013 to Turkey. The matter in period, economic growth and social determinant affect positively foreign direct investment while effect of political determinant is negative. At the same time, dummy variable for election years affects positively foreign direct investment.

Key Words: Open Economy, Direct foreign capital investments, ARDL border test

KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AR-GE	: Araştırma Geliştirme
ÇUŞ	: Çok Uluslu Şirketler
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DYY	: Doğrudan yabancı sermaye yatırımları
GSYH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
OECD	: Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü
Vb.	: ve benzeri
Vd.	: ve diğerleri

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İle Sosyal-Kurumsal Değişkenler İlişkisi Literatür Özeti Tablosu	40
Tablo 3.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ile Ekonomik Değişkenler İlişkisi Literatür Özeti Tablosu	45
Tablo 3.3. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile EkonomikBüyüme İlişkisi Literatür Özeti Tablosu	48
Tablo 3.4. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile Enflasyon İlişkisi Literatür Özeti Tablosu	51
Tablo 3.5. 1951-1962 Yılları Arasındaki Yabancı Sermaye Girişi (Cari Fiyatlarla Bin TL).....	55
Tablo 3.6. Veri Setlerini İlişkin Açıklamalar	66
Tablo 3.7. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler	69
Tablo 3.8. Seriler Arasındaki Korelasyon İlişkisi	70
Tablo 3.9. Birim Kök Testleri Sonuçları.....	71
Tablo 3.10. ARDL Sınır Testi Sonuçları.....	72
Tablo 3.11. Uzun Dönem Katsayıları.....	73
Tablo 3.12. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları.....	75

GRAFİKLER DİZİNİ

Grafik 3.1. 1980-2014 Yılları Arasında Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Akımı (Milyon Dolar \$).	56
Grafik 3.2. Seçilmiş Ülkeler İçin 2013 ve 2014 Yıllarındaki Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri (Milyar Dolar \$)	57
Grafik 3.3. 2005-2014 Yılları Arasında Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye ve Portföy Yatırımları (Milyon Dolar \$).....	58
Grafik 3.4. 2005-2014 Yılları Arasında Türkiye’den Doğrudan Yabancı Sermaye Çıkışı (% GSYH)	59
Grafik 3.5. LFDI Değişkenin Zaman İçinde Değişimi	67
Grafik 3.6. LY Değişkenin Zaman İçinde Değişimi	67
Grafik 3.7. LSO Değişkenin Zaman İçinde Değişimi.....	67
Grafik 3.8. LPO Değişkenin Zaman İçinde Değişimi.....	68
Grafik 3.9. LEO Değişkenin Zaman İçinde Değişimi	68
Grafik 3.10. Hata Düzeltme Modeli Cusum ve Cusum Kare Grafikleri.....	75

ÖNSÖZ

Bu çalışma boyunca hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, moral ve motivasyonumu en üst seviyede tutan, danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Tuba ŞAHİNOĞLU'na teşekkür ediyorum.

Çalışmam süresince dua ve desteklerini benden esirgemeyen eşim, annem, abilerim ve beni bugünlere getirip, ama yalnız bırakan rahmetli babam'a teşekkür ederim.

Erzurum – 2017

Mahsa MORTAZAVIMOULOU

GİRİŞ

Bir ülkede kişi başına düşen gelirin reel olarak artırmak için sermaye birikimi, nüfus artışı, teknolojik gelişme ve yeni doğal kaynakların bulunması önemli bir husustur. Özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomik olarak geri kalmışlıklarının altında yatan temel faktörler arasında bilgi, teknoloji ve sermaye açığı en önemlilerindendir. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler (DYY)'ler yoluyla bilgi, teknoloji ve sermaye transferi elde ederek daha üretken olabilmekte, üretim ve istihdam artışına katkı sağlayabilmekte, cari açık problemini çözmeyi hedefleyebilmektedirler. Bu hedefler doğrultusunda, DYY'leri kendi ülkelerine çekmek için gelişmekte olan ülkeler küreselleşmenin ikinci dalgasının hızlandığı 1980'lerden beri rekabet içinde bulunmaktadırlar. Tüm dünyayı saran doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının (DYY) gelişmekte olan bir ülke konumunda olan Türkiye açısından da önemi büyüktür. Tarihsel süreç içerisinde DYY'lerin Türkiye ekonomisi üzerine etkileri incelendiğinde özellikle 2003 yılı sonrasında Türkiye'de DYY'lerin gelişimi hızlı bir ivme kazanmış olsa da, bu coğrafyanın modern anlamda çokuluslu şirketlerle (ÇUŞ) tanışması Osmanlı İmparatorluğu dönemine kadar uzanmaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülke ekonomileri üzerinde çeşitli etkilere sahiptirler. Bu yatırımlar ülkelerin ekonomik büyüme, istihdam, ödemeler dengesi ve teknoloji gibi temel makroekonomik değişkenlerini etkilemektedirler. Bu etkiler yatırımın yapıldığı kısa dönemde ortaya çıkabileceği gibi uzun dönemde de görülebilmektedirler.

Bu çalışmada doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik, sosyal ve siyasi belirleyici leriincelenerek Türkiye ekonomisi üzerine bir uygulama yapılmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde DYY hakkında genel bilgiler verildikten sonra DYY'nin türleri, DYY'yi açıklayan hipotezler ele alınmaktadır. İkinci bölümde DYY'nin ülke ekonomileri üzerine etkileri sıralanmaktadır. Bu bölümde ayrıca DYY'nin girişini etkileyen kurumsal, makroekonomik ve siyasi faktörlere yer verilmektedir. Çalışmanın son bölümünde Türkiye'de DYY'lerin genel yapısı hakkında bilgi verilerek DYY'lerine ilişkin literatür taraması ele alınmaktadır.

Bölümde son olarak Türkiye ekonomisi için DYY'nin ekonomik, sosyal ve siyasi belirleyicilerinin ele alındığı ekonometrik bir analiz gerçekleştirilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARIN TANIMI, TÜRLERİ ve AÇIKLAYICI TEORİLER

Giderek küreselleşen dünyada sermaye hareketlerinde önemli artışlar meydana gelmektedir. Uluslararası sermaye hareketleri genel olarak portföy yatırımları ve Doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYY) olarak ortaya çıkmaktadırlar.

1.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ TANIMI

Portföy yatırımları finansal piyasalardaki hareketlerle doğrudan ilişkilidir. Bu tür yatırımları yapılması ve vazgeçilmesi hızlı bir süreçle gerçekleşmektedir. Buna karşılık DYY ise daha uzun süreli yatırımlar olup, fiziki sermaye yatırımları olarak ortaya çıkmaktadırlar (Çapraz ve Demircioğlu, 2003: 15).

1.1.1. Portföy Yatırımları

Portföy yatırımları, tasarruf sahiplerinin hisse senedi ve tahvil satın alımı biçimde yapmış oldukları yatırım şekli olarak tanımlanmaktadır. Yatırımcılar hisse senedi satın aldığı zaman temsil ettikleri pay oranında işletmede söz hakkına sahip olmaktadır. Diğer taraftan tahviller, bir tür borçlanma aracı olarak değerlendirilmektedir (Seyidoğlu: 602). Tahvil satın alan bir yatırımcı, tahvili çıkartan kurumun fon talebini karşılamış olmaktadır. Buna göre hisse senedi, yatırımcısına söz hakkı sağlarken, tahvil yatırımcısına kâr sağlamaktadır.

1.1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları

Bir ülkede bir firmayı satın almak ve/veya mevcut bir firmanın sermayesini artırmak ya da yeni kurulan bir firma için sermaye sağlamak yoluyla kaynak ülkeden ev sahibi ülkeye teknoloji, işletmecilik bilgisi ve yatırımcısına kontrol yetkisini beraberinde getiren yatırımlar doğrudan yabancı sermaye yatırımı olarak tanımlanmaktadır (Karluk, 2009:688). OECD'nin tanımına göre ise doğrudan yabancı sermaye yatırımları, bir piyasa ekonomisinde yerleşik olarak bulunan bir yatırımcı

tarafından, başka bir ülkede yerleşik olan firmada sürekli bir pay elde etme amacına dönük bir faaliyetidir (OECD, 1996: 7-8). Portföy yatırımlarından farklı olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ev sahibi ülkeye teknoloji ve işletmecilik bilgisi kazandırmaktadır.

Yukarıdaki tanımlamalara göre, kaynak ülke yatırımcısı tanımı burada önem kazanmaktadır. 2003 yılından itibaren yayınlanan 4875 sayılı “Doğrudan yabancı sermaye yatırımcılar Kanunu” göre yabancı yatırımcı kavramı aşağıdaki durumları ihtiva etmektedir (Doğrudan yabancı sermaye yatırımcılar Kanunu, 2003:1):

a) *Yabancı yatırımcı: Türkiye’de doğrudan yabancı sermaye yatırım yapan,*

- 1) *Yabancı ülkelerin vatandaşlığına sahip olan gerçek kişiler ile yurt dışında ikamet eden Türk vatandaşlarını,*
- 2) *Yabancı ülkelerin kanunlarına göre kurulmuş tüzel kişileri ve uluslararası kuruluşları,*

b) *Doğrudan yabancı sermaye yatırım: Yabancı yatırımcı tarafından,*

- 1) *Yurt dışından getirilen;*
 - *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası’na alım satımı yapılan konvertibl para şeklinde nakit sermaye,*
 - *Şirket menkul kıymetleri (Devlet tahvilleri hariç),*
 - *Makine ve teçhizat,*
 - *Sınai ve fikri mülkiyet hakları,*
- 2) *Yurt içinden sağlanan;*
 - *Yeniden yatırımda kullanılan kâr, hâsılat, para alacağı veya malî değeri olan yatırımla ilgili diğer haklar,*
 - *Doğal kaynakların aranması ve çıkarılmasına ilişkin haklar, Gibi iktisadi kıymetler aracılığıyla;*
 - i) *Yeni şirket kurmayı veya şube açmayı,*
 - ii) *Menkul kıymet borsaları dışında hisse edinimi veya menkul kıymet borsalarından en az % 10 hisse oranı ya da aynı oranda oy hakkı sağlayan edinimler yoluyla mevcut bir şirkete ortak olmayı ifade eder.*

Buna göre portföy yatırımları sonucunda, yatırım yapılan şirketin en az %10 hissesine sahip olunması doğrudan yabancı sermaye kapsamına girmektedir.

Diğer taraftan, doğrudan yatırımcı yatırım yaptığı ekonomide bir firmayı yalnızca satın alma ya da kiralama şeklinde edinebildiği gibi firmaya hiçbir ekleme yapmadan işletmeye devam etmektedir. Bu tür doğrudan yatırımlar edinme yatırımı olarak adlandırılmaktadır. Fakat yatırımcı, mevcut tesis ölçeğini genişletip yeni yatırımlarda yapabilmektedir. Bu tür yatırımlar ise yeşil alan yatırımı olarak anılmaktadır. Yukarıdaki açıklamalara ek olarak edinme ve yeşil alan yatırımlar arasında kalan kısım ise literatürde kahverengi alan yatırımları olarak ifade edilmektedir (Kaynak, 2011:438-439).

Günümüzde DYY'ların genel olarak çok uluslu şirketler tarafından yapıldığı görülmektedir. Çokuluslu şirketler, ortaklarının çeşitli ülkelerdeki yatırımcılardan oluştuğu, üretimle ilgili kararların bir merkezden alındığı şirketlerdir. Bu şirketlerin genel merkezibelli bir ülkede olduğu halde, etkinliklerini bir veya birden fazla ülkede gerçekleştirdikleri görülmektedir. Bu faaliyetler ana merkez tarafından koordine edilen şubeler tarafından merkezin politikalarına uygun olarak yürütülmektedir (Kutal ve Büyüksulu, 1996:34).

1.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM TÜRLERİ

DYY tek firma tarafından yapılabileceği gibi iş ortaklıkları şeklinde de ortaya çıkabilmektedir. Uluslararası iş ortaklıkları iki şekilde oluşmaktadır. Birincisinde yurtdışında kurulu iki ya da daha fazla firma bir araya gelerek DYY alan ülkede yatırım gerçekleştirmektedir. İkinci durumda ise yurtdışındaki firmalar yurt içindeki firma ya da firmalarla işbirliği yapmaktadır (Seyidoğlu, 2007:598-599).

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları üç başlık altından incelemek mümkündür. Bunlar, yeni yatırımlar, şirket evlilikleri ve stratejik birlikler olarak karşımıza çıkmaktadır.

1.2.1. Doğrudan Yeni Yatırımlar

Doğrudan yeni yatırımlarda uluslararası firmalar herhangi bir ortaklık yapmadan yabancı bir ülkede yepyeni bir işletme kurmaktadır. Bu yöntemde firmalar yeni bir

şirket kurabildikleri gibi şube açarak da faaliyette bulunabilirler. Her iki durumda da uluslararası firmalar bu yatırımlar için yüksek miktarlarda fon ayırmak zorundadırlar. Doğrudan yeni yatırımlar önemli finansal ve yönetsel riskler taşımaktadır. Uluslararası firmaların yeni yatırımlar yapmaları durumunda yatırım yaptıkları ülkeleri hukuki, sosyal ve siyasal olarak çok iyi analiz etmeleri en önemli zorluklardır. Bununla birlikte kârın firmalar tarafından tek başlarına elde edilmesi nedeniyle kâr oranı da yüksek olmaktadır (Johnson ve Turner, 2006: 122-123).

1.2.2. Ortak Girişimler

Şirket evlilikleri bir ya da birden fazla şirketin kendi hukuki yapılarını koruyup, yeni bir şirket kurmak için güçlerini birleştirmeleridir. Bu işbirliği finansal işbirliği şeklinde olabileceği gibi bilgi ve teknolojinin bir araya getirilmesi şeklinde de olabilmektedir. Konuya DYY açısından bakıldığında, yurtdışından gelen firmaların yurtiçindeki firmalarla yeni şirketler kurması söz konusudur. Bu durumda genel olarak gelişmekte olan ülkelerdeki DYY akımlarında finansal güç birliği ve AR-GE çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Gelişmiş ülkelere gelişmekte olan ülkelere doğru DYY akımlarında ortaya çıkan birleşme ve devirlerde, gelişmiş ülkelere gelen firmalar teknoloji ve finansman desteği sağlarken gelişmekte olan ülkelerdeki firmaların ucuz emek ve yerel tecrübelerini kullanmaktadırlar (Çavuşgil vd., 2008: 244 – 245).

Ortak girişimlerde yeni bir yatırım kararı alınırken riskin azaltılması söz konusudur. Bunun yanında yerli ve yabancı küçük işletmelerin piyasadaki büyük şirketlerle rekabet etme şansı artmaktadır(Dinçer, 1998: 289).

Yabancı ve yerli firmaların ortaklık kurmaları durumunda yerli firmaların teknolojiyi kendilerinin geliştirmesi yerine düşük bir maliyetle yabancı ortaklardan elde etmeleri sıklıkla karşılaşılan bir durumdur. Yine bu tür birleşmelerde ölçek ekonomilerinin elde edilme ihtimali yükselmektedir (Güven, 2007: 53).

1.2.3. Proje Yatırımları

Bazen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülkelerde bir işletme kurup faaliyet göstermek dışında bir projeyi yapıp teslim etmek şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu tür projelerde genellikle en büyük müşteri kamu kesimidir. Proje tipi DYY'da büyük

barajlar, yollar, köprüler gibi projeler yabancı firmalar tarafından yapılarak teslim edilmektedir. Burada DYY yapan firmaların söz konusu projeleri yapabilme kapasiteleri ön plana çıkmaktadır (Johnson ve Turner, 2006: 119).

Proje yatırımlarının en yaygın olanı “yap, işlet, devret” sistemidir. Bu sistemde DYY yapan firmalar projeyi bitirdikten sonra belirli bir süre o proje sonucu ortaya çıkan mal ve hizmetleri satarak gelir elde etmektedirler. Süre bitiminde ise tesisler kamuya devredilmektedir. Gelişmekte olan ülkeler bu tür yatırımları cazip hale getirmek için genellikle proje sonucu ortaya çıkan mal ve hizmetlerin kamu tarafından satın alınmasını garanti etmektedirler (Seyidoğlu, 2009: 613-614; Dikmen, 2010: 23-27; Güven, 2007:8)

1.3. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINI AÇIKLAYAN TEORİLER

1.3.1. Getiri Oranlarındaki Farklılık Hipotezi

ABD ve Avrupa Ülkeleri tarafından yapılan DYY’ın yüksek miktarlara ulaştığı 1950’li ve 1960’lı yıllarda yaygın olarak kabul gören ilk kuşak hipotezlerdendir. Söz konusu hipoteze göre, DYY yapmaya niyetli olan firmalar yatırım kararlarında ülkeler arasında sermaye yatırımlarının getirilerinin farklılıklarına bakarak hareket etmektedirler. Diğer bir deyişle firmalar yatırım yapacakları sermayenin yurt içinde mi yoksa yurt dışında mı daha fazla getiri sağlayacağını hesaplayarak DYY yapıp yapmama kararı almaktadırlar (Öztürk, 2004: 114).

1.3.2. Oligopolcü Tepki Teorisi

Bu teori, DYY’ın açıklanmasında oligopol piyasa varsayımından hareket etmektedir. Oligopol piyasalarında birbirlerini etkileyebilecek az sayıda firma bulunmaktadır. Bu nedenle bir firmanın yapacağı yatırım hamlesi diğer firmalarında benzer şekilde hareket etmelerine neden olmaktadır.

Oligopolcü Tepki Teorisi (OTT) F. T. Knickerbocker tarafından öne sürülmüştür. ABD ekonomisi üzerine yapılan çalışmada Knickerbocker, ABD firmalarının yurtdışında yatırım yapmaları halinde oligopol yapısından dolayı aynı endüstride

faaliyet gösteren diğer firmaların da yurtdışı yatırımlara yöneldiğini ileri sürmektedir. Bu durum oligopolcü tepki olarak adlandırılmaktadır. Yurtdışında yatırım yapan firmaların güçlenerek yurtiçinde de güçlü hale gelmeleri ve rekabette daha üstün bir konuma yükselmeleri ihtimali, diğer firmaları da benzer davranışlara yönlendirmektedir (Açıkalın, 2007: 78).

1.3.3. Coğrafi Konum Hipotezi

Coğrafi Konum Hipotezinin temel hareket noktası, emek ve doğal kaynaklar gibi üretim faktörlerinin ülkeler arasında hareketsiz olmasıdır. Söz konusu faktörlerin hareketsiz olması doğal olarak ülkeler arasında maliyet farklılıklarına yol açmaktadır. Günümüzde Çin ve Hindistan gibi emeğin bol ve ucuz olduğu ülkeler daha fazla DYY çekmektedirler. Yine doğal kaynakların zengin olduğu ülkeler bu doğal kaynakların kullanılmasını gerektiren sektörlerde DYY almaktadırlar (Açıkalın, 2007: 78). Dunning (1993) de coğrafi konumu benzer şekilde ele almış ve doğal kaynak arayışının özellikle madenler veya tarımsal ürünlerde ortaya çıktığını vurgulamıştır (Açıkalın, 2007: 78).

1.3.4. Piyasa Büyüklüğü Hipotezi

Piyasa büyüklüğü hipotezine göre DYY akımlarını belirleyen en önemli faktör piyasa büyüklüğüdür. Piyasa büyüklüğü de GSYH ile ölçülmektedir. DYY yapacak firmalar GSYH miktarına bakarak ölçek ekonomilerinden yararlanabileceklerini düşünmektedirler. Nitekim firmalar GSYH düzeyini satış hacmi olarak algılamaktadırlar. Konu ile ilgili çalışmasında Balassa (1966) GSYH miktarının yüksek olması durumunda maliyetlerin düşeceğini ve bu düşüşün firmaların uzmanlaşması nedeniyle ortaya çıkacağını ileri sürmüştür (Açıkalın, 2007: 69).

1.3.5. Ürün Yaşam Evreleri Hipotezi

Vernon (1966), bir malın piyasalarda bir yaşam dönemi olduğundan hareket etmektedir. Ürünün yaşam evreleri teorisinde, DYY'ın ortaya çıkmasının temel nedeni bir malı ilk üreten firmanın teknoloji üstünlüğünü ve tekelci üstünlüğünü koruma isteğidir (Edwin ve Lai, 2001: 70).

Buna göre bir mal üretildiği ve piyasaya sunulduğu ilk dönemlerde yeni bir

malıdır. Zamanla bu yeni mal eski mal haline gelmektedir. Genel anlamda ekonomide üretilen ürünler beş temel dönem yaşamaktadır. İlk dönemde yeni mallar teknolojik olarak ileri olan gelişmiş ülkelerde üretilmekte ve satışa sunulmaktadır. Bu aşamada ülkedeki tüketiciler malın ilk alıcıları olup firmalar bu talep nedeniyle üretim yerini değiştirmeyi düşünmemektedirler. İkinci aşamada malın hem yurtiçi satışı devam etmekte hem de diğer ülkelere ihracatı söz konusu olmaktadır. Bu aşamada da üretim halen yurtiçinde devam etmekte ve yurtdışına da satış yapılmasından dolayı üretim miktarı artmaktadır. Üçüncü aşamada firmanın bu ürün için AR-GE ve mühendislik gibi hizmetlere ve bu alanda çalışan emeğe ihtiyacı kalmamaktadır. Firmalar artık emeğin ve doğal kaynakların daha ucuz; vergilerin daha düşük olduğu yerleri aramaya başlamaktadırlar (Seyidoğlu, 2009: 102-103). Bu aşamada firma söz konusu avantajlara sahip ülkelerde üretim yapmaya başlamıştır. Dördüncü aşamada ürün başka ülkelerde taklit edilmeye başlar ve üretimi ilk olarak yapan gelişmiş ülkede ihracat azalır. Son aşamada teknoloji tüm ülkelere yayılmış, ilk üretimi yapan ülke artık malı ithal etmeye başlamıştır. Bu durumda ürünün dönemleri tamamlanmıştır. Yenilikçi ülke malı ithal etmeye başlamıştır ve ihracat tümüyle taklitçi ülke tarafından gerçekleştirilmektedir. Yenilikçi ülke, iç piyasasında tamamen devre dışı kaldığında ürün dönemleri tamamlanmış olmaktadır (Seyidoğlu, 2009: 102-103).

1.3.6. İçselleştirme Hipotezi

İçselleştirme Teorisi, P.J. Buckley ve M. Cason tarafından ileri sürülmüştür. Söz konusu teori DYY yapmaya niyetli çok uluslu şirketlerin yatırım yapacakları ülkelerdeki piyasalarda birçok düzensizliklerle karşılaşmasından hareket etmektedir. Bu teoriye göre çok uluslu firmalar mal ve hizmet satmayı planladıkları ülkelerde önemli kar imkânları olduğunu gördüklerinde o ülkeler ile ilgili çeşitli bilgileri toplamaktadır. Eğer söz konusu ülkelerin piyasalarına girmekte bir takım zorluklarla karşılaşıyorlarsa ancak önemli kar imkânları varsa bu kez o ülkelerde doğrudan yatırım yaparak ticari engelleri aşmaktadırlar. Diğer bir deyişle ticari engellerden kurtulmak için bu piyasaları içselleştirmektedirler (Emery vd., 1998; Buckley, 2000). İçselleştirmenin firmalara sağladığı bir takım faydalar vardır. Bunlardan en önemlileri gecikme, pazarlık ve müşteribelirsizliklerinden kaçınabilme, hükümetlerin yaptığı düzenlemelerin etkisinitransfer fiyatlaması yoluyla en aza indirebilme ve piyasalar arasında

fiyatfarklılaştırması uygulayabilme olanağı şeklinde sıralanmaktadır.

1.3.7. OLI Paradigması

Dunning (1973) tarafından geliştirilen bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım ismini sahiplik, alansal avantajlar ve içselleştirme (Ownership, Location, Internalization) kavramlarının İngilizce kısaltılmış şekliyle almaktadır. Dunning(1973)'e göre DYY, sahipliğin, alansalavantajların ve içselleştirmenin sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Diğer bir deyişle bir firmanın DYY yapmaya karar verebilmesi için bu koşulların sağlandığından emin olması gerekmektedir. Sahiplik, firmaların yatırım alan ülkelerde faaliyet gösteren firmalara göre patent, teknoloji, profesyonel yönetim ve pazarlama gibi bazı önemli üstünlüklere sahip olması gerektiğini ifade etmektedir. Alansal avantajlar, DYY yapılacak ülkelerdeki düşük ücret maliyetlerini, daha ucuz enerji ve hammadde ve yatırım teşviklerini göstermektedir. İçselleştirme avantajları ise patent ve teknoloji gibi üstünlüklerden sağlanan avantajların, söz konusu patent ve teknolojinin satışından elde edilecek avantajlardan yüksek olması gerektiğini ifade etmektedir (Öztürk, 2004:119).

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ÜLKE EKONOMİSİ ÜZERİNE ETKİLERİ ve ÜLKEYE GİRİŞİNİ ETKİLEYEN UNSURLAR

2.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ÜLKE EKONOMİSİNE ETKİLERİ

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülke ekonomileri üzerinde birçok etkileri bulunmaktadır. Bu etkilerin en önemlileri ülkelerin ekonomik büyüme, istihdam, ödemeler dengesi ve teknoloji gibi temel makroekonomik değişkenleri üzerindeki etkileridir. Söz konusu etkiler yatırımın yapıldığı zaman ortaya çıkabileceği gibi uzun vadede de görülebilmektedir (Seyidoğlu, 2007:616-617).

2.1.1. Ekonomik Büyüme Üzerine Etkileri

Ekonomik büyüme, bir ülkenin bir yıldan diğer yıla kişi başına düşen gelirin reel olarak artması olarak tanımlanabilmektedir. Ekonomik büyüme ve gelişme teorileri de kişi başına düşen reel gelirin artmasına odaklanmaktadır. Kişi başına düşen gelirin reel olarak artması ise sermaye birikimi, nüfus artışı, teknolojik gelişme ve yeni doğal kaynakların bulunması ile ilgilidir. Fakat sermaye birikimi, kişi başına düşen gelirin reel olarak artmasında diğer bahsedilen faktörlerden daha etkilidir. DYY ise sermaye birikimi etkileyen faktörlerden biridir (Moosa, 2002:73). Diğer taraftan, kaynak ülkeden ev sahibi ülkeye gelen doğrudan yabancı sermaye ülke içinde üretim yapmaktadır. Bu üretim süreci ülkenin GSYH'ne dâhil edilmektedir. Bundan dolayı yapılacak üretim ekonomik büyümesini artırmaktadır (Karluk, 2009:691).

Bunun yanı sıra, DYY alan ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımları ev sahibi ülkede yer alan yerli ve yabancı firmalar arasında rekabeti artırabilmektedir. Artan rekabet sonucunda uzun dönemde ekonomik büyümeyi olumlu yönde etkilemektedir (Yaraşır ve Zeren, 2009:77-78). Artan rekabet üretim faktörleri üzerinde de etki yaratabilmektedir. Ayrıca DYY ülkelerdeki üretim faktörlerinin verimliliğini de artırarak büyümeyi etkileyebilmektedir. Hatta doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, ev sahibi ülkedeki üretim faktörlerinin verimliliğini, yurtiçi yatırımları

artırabileceğinden daha fazla artırdığını ileri süren çalışmalar bulunmaktadır (Kokko, 1994: 280).

DYY ev sahibi ülkenin ekonomik büyümesine sağladığı katkı o ülkedeki makro iktisat politikalarıyla da ilişkilidir. Ev sahibi ülkenin hükümeti eğer tam istihdama yönelik bir ekonomik politika izliyorsa, bu durumda DYY çıktı miktarını etkilemeyebilir. DYY ev sahibi ülkedeki atıl kaynakları kullanabiliyor ya da yerel kaynakları verimli olmayan sektörlerden verimli sektörlerle aktarabiliyorsa ev sahibi ülkede ekonomik büyümenin artmasına yol açmaktadır (Moosa, 2002:74).

2.1.2. İstihdam Hacmi Üzerine Etkileri

DYY ev sahibi ülkelerde üretim kapasitelerini doğrudan doğruya artırmaktadır. Bu yatırımlar ülkelerin sermaye birikimine bir katkı olarak düşünülmektedir. Artan üretim kapasitesi ile birlikte ülkelerin istihdam kapasitesinin de artması ve işsizliğin azalması beklenen bir sonuçtur. Üretim kapasitesini artıran DYY girişleri, çarpan etkisi ile yayılma göstererek daha büyük bir etkiye yol açmaktadırlar.

DYY'lerin istihdam üzerindeki etkisi kısaca üç madde halinde özetlemek mümkündür:

- i) DYY'ler yeni yatırımlar yaparak istihdam seviyesini direkt olarak artırabilmekte yada dolaylı olarak istihdam dağılımını etkileyebilmektedir,
- ii) DYY'nin bir firma satın alması durumunda eski çalışanları muhafaza edebilir yada yeniden yapılanmaya gidilmektedir,
- iii) DYY'ler yatırım yapılmaması durumunda istihdam hacmini düşürebilmekte hatta ve hatta üretim tesislerini kapatmaya kadar gidebilmektedir (Moosa, 2002:77).

Diğer taraftan, DYY ev sahibi ülkeye getirdiği teknoloji ve bilgi birikimi sayesinde ülkede bulunan istihdama katkı sağlamaktadır (Ülgen, 2005:42). DYY'lerin sağlamış olduğu bu katkılar uzun dönemde işçi başına çıktı miktarı artırabilmektedir. Bu sayede uzun vadede ekonomik büyüme sağlanmış olmaktadır.

DYY'lerin istihdama katkısı gelişmiş ve gelişmekte ülkeler açısından farklılıklar göstermektedir. Özellikle gelişmekte olan ülkelerde, işsizlik oranının düşürülmesinde yabancı yatırımların katkısı olumlu olmaktadır. Ayrıca yatırımların dolaylı etkisiyle

yeni iş alanları oluşturmakta bu da istihdama imkân sağlamaktadır. Çokuluslu şirketlerin az gelişmiş ülkelerde, ucuz işgücünden yararlanmak için yaptığı yatırımlar bu çerçevede olmaktadır (Özkan, 2005:60). Diğer taraftan, DYY'ler ülke içinde doğal kaynakları işletme faaliyetinde bulunuyorsa istihdam yaratma etkisi sınırlı kalmaktadır. Çünkü doğal kaynakların işletilmesi sermaye yoğun bir üretim sürecini gerektirmektedir (Alpar, 1978: 107).

Bunlara ek olarak, yabancı bir yatırımcının yurtiçi piyasaya girmesinin ücretler üzerinde de etkisi olabilmektedir. Yabancı firmalar yerel firmaların teklif ettiğinden daha yüksek düzeyde maaş ödeyebilirler. Bazı durumlarda yabancı firma tarafından yapılan ücret ödemesi yerel firmaların yaptığı ücret düzeyini yükseltici etkiye sahip olabilir (Lipseş, 2002: 18-19).

2.1.3. Ödemeler Dengesi Üzerine Etkileri

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ev sahibi ülkenin ödemeler dengesi üzerinde olumlu ve olumsuz etkiler yaratmaktadır. Üretim tesisi için gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlar bir defaya mahsus olarak kurucu sermayesi ile ev sahibi ülkenin ödemeler dengesine olumlu yönde katkı yapmaktadır. Diğer taraftan, doğrudan yabancı sermaye yatırım yapmak için ara mal ve diğer girdilerini ithal etmek zorundadır ki bu durum ödemeler dengesini olumsuz olarak etkilemektedir. Ödemeler dengesinden bu olumsuzluğu ek olarak, doğrudan yabancı sermaye yatırımcının, yabancı üretim faktörlerine ödemiş olduğu faktör gelirleri ev sahibi ülkenin ödemeler dengesinde olumsuz bir süreç yaratmaktadır (Karluk, 2009:693).

Bunun yanı sıra, az gelişmiş ülkeler doğrudan yabancı sermayeye giriş izni verirken bu sermayenin ihracata yönelik olarak üretim yapma durumunugöz önünde bulundurmaktadır. Uluslararası piyasalarda yüksek deneyime sahip olan bu sermayeler sayesinde ev sahibi ülke ihracatını artırmayı amaçlamaktadır (Seyidoğlu, 2009:619). Bu sayede, ihracatta meydana gelecek artışlar ev sahibinin ülkenin ödemeler dengesi üzerinde olumlu bir katkı sağlayacaktır.

Genel itibariyle, DYY'lerin uzun dönemde ödemeler dengesi üzerinde olumlu bir etkisinden söz edebilmek için, döviz kazandırıcı ithalat ikamesi ve ihracat gelirlerinin, yabancı üretim faktörleri payı, girdi ithalatı için yapılan döviz transferleri ve döviz

olarak ev sahibi ÷lkeye gelen sermaye ile yatırımın amortisman değeri arasındaki farkının pozitif olması gerekmektedir(Alpar, 1978: 80). Kısa dönemde ise doğrudan yabancı sermaye yatırımları üretim faktörlerinin yeteri kadar mobil olmamasından dolayı ödemeler dengesinde dengesizliğe yol açabilmektedir (Karluk, 2009:694).

2.1.4. Teknoloji Üzerine Etkileri

Az gelişmiş ve/veya gelişmekte olan ÷lkelerde AR-GE harcamalarının yeteri kadar yapılmamasından dolayı bu ÷lkelerde yeni bilgi ya da ürün fazlaca ortaya çıkamamaktadır. Bu sebeptendir ki bu ÷lkeler ortaya çıkmayan bu yeni bilgi ya da ürünü ya kopyalayarak ÷lkeye getirecekler ya da doğrudan yabancı sermaye vasıtasıyla bu bilgiye erişeceklerdir. Sermaye birikimin yetersiz olduğu az gelişmiş ve gelişmekte olan ÷lkelerde doğrudan yabancı sermaye vasıtasıyla bu teknolojilerin transfer edilmesinde sektörler geneline yayılma etkisi hâkim olmaktadır. Bu yolla uzun dönemde ekonomik büyüme sağlamaktadır.

İki türlü yayılma etkisi bulunmaktadır. Bunlar verimlilik üzerinden ve/veya piyasaya ulaşma üzerinden yayılma etkisidir. Olabilmektedir. Örnek olarak, çok uluslu bir firma yabancı bir piyasaya girdiği zaman, yerel firmaların da verimliliği artmakta ve verimlilik üzerinden yayılma etkisi ortaya çıkmaktadır. Diğer taraftan, çok uluslu firmanın, ürettiği ürünlerin satıldığı uluslararası piyasalar ile ilgili bilgisi de ev sahibi ÷lkeye girmektedir. Bu yolla, ev sahibi ÷lke'deki yerel firmalar, dağıtım ağı, ihracat pazarları gibi bilgilere ulaşmaktadır. Bu sayede, uluslararası piyasalara ulaşan yerel firmalar üzerinden yayılma etkisi gör÷lmektedir (Jones ve Wren, 2006: 72).

Diğer taraftan, ev sahibi ÷lke açısından teknoloji transferinin olumsuz sonuçları da ortaya çıkabilmektedir. Öncelikli olarak teknolojinin adapte edilmesi için belli faktör donanımları gerekmektedir. Ev sahibi ÷lke bu donanımlardan yoksun olduğu zaman teknolojinin rasgele kullanımı sonucunda yatırım alan ÷lke bu teknoloji aktarımından tam olarak faydalanamayabilir. Buna ek olarak, yeni teknoloji nedeniyle bazı endüstrilerde mevcut iş olanaklarının ortadan kalkması sonucunda işsizlik ortaya çıkabilmektedir. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları sonucu ÷lkeye gelen teknolojiler, eğer eskiyse çevreye zarar verebilmekte ve doğal kaynaklar hızla tükenebilmektedir (Uzun, 2010:20).

2.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM GİRİŞİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının kaynak ülkeden ev sahibi ülkeye akışını etkileyen politik, siyasi, ekonomik ve hukuki birçok neden olmakla birlikte bu nedenlerin önem dereceleri birbirinden farklıdır. Az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından düşünüldüğü zaman bahsedilen faktörlerin her birinin doğrudan yabancı sermaye girişini etkileyebileceği ifade edilirken gelişmiş ülkeler açısından ise sadece ekonomik faktörlerin doğrudan yabancı sermaye girişine etkileyebileceği söylenebilir.

2.2.1. Kurumsal Faktörler

Kurumsal faktörlerin doğrudan yabancı sermayenin akışına etkisi birkaç yoldan olabilmektedir. Bunlardan ilki, kaliteli kurumların varlığı faktör verimliliğini etkileyerek, yatırımları ülkeye çekmektedir. İkincisi, kaliteli kurumların sistem içinde var olması işlem maliyetlerini düşürmekte ve bu sayede yatırımlar artmaktadır. Üçüncü olarak ise, yabancı yatırımlar (özellikle sıfırdan yatırımlar) politik ve sosyal istikrarsızlıktan etkilenen yüksek batıkmaliyetlerini içerir, bu yüzden politik ve sosyal istikrarın sağlanması yabancı yatırımları artırabilmektedir (Daniele ve Marani, 2006: 17)¹.

Ekonomik ve siyasi faktörler doğrudan yabancı sermayeyi çekmede önemli bir rol üstlense de kaliteli bir kurumsal yapıya sahip olmayan ülkelere giren doğrudan yabancı sermaye girerken söz konusu riski göz önünde bulunduracaktır. Bu durum ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye girişlerinde azalmaya yol açabilen bir husustur.

Kurumsal faktörler arasında hukuki faktörler, yolsuzluk, vergi oranları ve teşvik politikaları ön plana çıkmaktadır.

¹ Genel anlamda kurumlar, bireysel davranışları şekillendiren teşvikler çerçevesinin hem resmi hem de gayri resmi düzenlemelerden bahsedilmektedir. Kurumlar çeşitli şekillerde tanımlanabilir, ancak öncelikle siyasi ve ekonomik kurumları ayırmak gerekmektedir. Bunlardan birincisi, "anayasal kurallar, seçim kuralları, hükümet faaliyetine sınırlamalar" ve diğer kamu organları gibi "siyaset oyunu" kurallarını içermektedir. Ekonomik kurumlar, bireysel mülkiyet hakları, ticari yasalar, lisanslama, kredi, işyeri kuruluşlarının vb. ile ilgili düzenlemeler gibi ekonomik operatörler tarafından oynanan "ekonomi oyunu" kuralları olarak görülebilmektedir.

2.2.1.1. Hukuki Faktörler

Yasal çerçevenin iyileştirilmesi ve yargı sisteminin hızının, etkililiğinin ve tutarlılığının artırılması doğrudan yabancı sermaye yatırımları açısından öncelikli konulardan biridir. Hukuki düzenlemelerin öngörülebilir, açık ve şeffaf olması doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının sürdürülebilirliği ve istikrarı açısından gereklidir (10. Kalkınma Planı, 2013:84).

Bir ülkenin doğrudan yabancı sermaye ve portföy yatırımlarını çekebilmesi için yerleşmiş hukuk kurallarının bulunması ülkeye fayda sağlamaktadır. Hukuk sisteminin sağlıklı olarak işlemediği bir ülkede öngörülen ekonomik kâr yüksek olsa dahi, hukuki risklerin fazla olmasından ötürü uluslararası sermaye ülkeye risk primi uygulayarak yatırım yapacaktır (Çapraz ve Demircioğlu, 2003:30).

Ayrıca ticari anlaşmazlıkların mahkemelere taşınması durumunda, mahkemelerin hukuk kurallarını gözeterek kısa sürede sonuçlanması anlaşmazlığa konu olan tarafların ev sahibi ülkenin hukuk kurallarına olan güveni açısından önemlidir. Bu sayede daha fazla uluslararası sermayenin ev sahibi ülkeye girmesi olağan bir durumdur (Açıkalın, 2007: 78).

2.2.1.2. Yolsuzluklar

Yolsuzluklar doğrudan yabancı sermaye yatırımı, bir vergi uygulanmış gibi azaltıcı etki yapmaktadır. Wei (1997a ve 1997b) çalışmalarında yolsuzluğun vergi gibi bir etki yaptığını ve yolsuzluk düzeyi ne kadar az tahmin edilebilir düzeyde ise doğrudan yabancı sermaye yatırımında o ölçüde azaldığını ifade etmektedir (Aydoğuş vd., 2005:17).

O halde yolsuzluklar bir ülkede ne kadar fazla ise o ülkeye doğru gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye akımı da o kadar düşecektir. Literatürde doğrudan yabancı sermaye ile yolsuzluk arasındaki ilişkiyi konu alan birçok çalışmada (Anghel, 2005: Chakraborty ve Mukherjee, 2013; Hecock ve Jepsen, 2013; Mathur ve Singh, 2011) yolsuzluk ile doğrudan yabancı sermaye arasında negatif ilişki olduğu ortaya konulmuştur. (Anghel, 2005: Chakraborty ve Mukherjee, 2013; Hecock ve Jepsen, 2013; Mathur ve Singh, 2011).

Diğer taraftan, yolsuzlukların doğrudan yabancı sermaye yatırımını artırdığını öne süren çalışmalarda(Egger ve Winner, 2005; Vial ve Hanoteau, 2010) bulunmaktadır. Bu çalışmalar yolsuzlukların bir gres yağı gibi işlem sürecini kısalttığını ve bu yüzden doğrudan yabancı yatırımın artırdığını öne sürmektedirler.

2.2.1.3. Vergi Oranları

Bir ülkenin sermaye yatırımları açısından çekici hale gelmesinde vergi önemli bir faktördür. Buradaki vergi tabiri hem kurumlar vergisi ve gelir vergisi gibi gelir üzerinden alınan vergileri hem de damga vergisi ve harçlar gibi işlem vergilerini kapsamaktadır. Diğer taraftan,yabancı sermaye yatırımlarında yalnızca vergi oranları değil, kurumların yaklaşımı, mevzuatın kolay anlaşılır ve uygulanabilir olması, vergi iadelerinin zamanında ödenmesi, vergi adaletinin ve eşitliğinin olması, bürokrasinin az olması gibi unsurlar da etken olmaktadır (Çapraz ve Demircioğlu, 2003:37-38).

2.2.1.4. Teşvikler

Doğrudan yabancı sermayenin ülkeye giriş, çıkış ve teşviklerin kanunlar çerçevesinde belirlenmesi yabancı sermayeyi ülkeye çeken etmenlerden biridir. Türkiye’de doğrudan yabancı sermayenin teşviki için yürürlükte bulunan mevzuat gereğince:

- Yabancı yatırımcılar, Türk yatırımcılar ile aynı hak ve sorumluluklara sahiptir.
- Yabancı ortak payına ait kısıtlama bulunmamaktadır.
- Yabancı sermaye olarak getirilen dövizler, Türk lirasına çevrilmeden döviz tevdiat hesabında tutulabilmektedir.
- Kar payı, royalty, tasfiye payı vb. gibi kazançlar serbestçe ülke dışına transfer edilebilmektedir.
- Yabancı yatırımcı ihtiyaç duyduğu yabancı personeli istihdam edebilmektedir.
- Lisans, know-how, teknik yardım ve yönetim anlaşmalarının onay mecburiyeti kaldırılmış olup, tescil yaptırılması yeterli görülmektedir.

- Dış kredi anlaşmalarının onay zorunluluğu bulunmamaktadır (DPT, 2000: 8-9).

Türkiye’de teşvik kapsamında, yatırımcılara yatırım teşvik belgesi verilmektedir. Yatırım teşvik belgesi, sermayeyi yatırıma çevirmek amacıyla, katma değeri yüksek yatırımlara destek vermek, işgücü yaratmak ve uluslararası rekabet gücü sağlamak amacıyla yatırımların devlet tarafından desteklenmesi için verilen bir belgedir (Hazman, 2010:270). 19 Haziran 2012 günü 2012/3305 karar sayılı Bakanlar Kurulu Kararı’nın 4. Maddesine göre (Bakanlar Kurulu Kararı, 2012: 2):

- (1) *Teşvik sistemi; genel, bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımların teşviki uygulamalarından oluşur.*
- (2) *Genel teşvik uygulamaları: Bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımlar ile EK-4’te yer alan teşvik edilmeyecek yatırım konuları ve teşviki için EK-4’te öngörülen şartları sağlayamayan yatırım konuları hariç olmak üzere, 5 inci maddede belirtilen sabit yatırım tutarları ve üzerindeki yatırımlar bölge ayrımı yapılmaksızın aşağıdaki destek unsurlarından yararlandırılabilir.*
 - a) *Gümrük vergisi muafiyeti.*
 - b) *Katma Değer Vergisi (KDV) istisnası.*
 - c) *Gelir vergisi stopajı desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).*
 - d) *Sigorta primi işveren hissesi desteği (tersanelerin gemi inşa yatırımları için).*
- (3) *Bölgesel teşvik uygulamaları: EK-2B’de iller itibarıyla karşılarında numaraları belirtilen sektörler, EK-2A’da ilin bulunduğu bölgedeki şartları sağlamaları halinde aşağıdaki desteklerden yararlandırılabilir.*
 - a) *Gümrük vergisi muafiyeti.*
 - b) *KDV istisnası.*
 - c) *Vergi indirimi.*
 - d) *Sigorta primi işveren hissesi desteği.*
 - e) *Yatırım yeri tahsisi.*
 - f) *Faiz desteği (3 üncü, 4 üncü, 5 inci ve 6 ncı bölgelerdeki yatırımlar için).*
 - g) *Gelir vergisi stopajı desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).*

için).

h) Sigorta primi desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).

(4) Büyük ölçekli yatırımlar: EK-3 'te belirtilen asgari tutarları sağlayan yatırım konuları aşağıdaki desteklerden yararlandırılabilir.

a) Gümrük vergisi muafiyeti.

b) KDV istisnası.

c) Vergi indirimi.

d) Sigorta primi işveren hissesi desteği.

e) Yatırım yeri tahsisi.

f) Gelir vergisi stopajı desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).

g) Sigorta primi desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).

(5) Stratejik yatırımlar: 8 inci maddedeki kriterleri sağlayan yatırımlar bölge farkı gözetilmeksizin aşağıdaki desteklerden yararlandırılabilir.

a) Gümrük vergisi muafiyeti

b) KDV istisnası.

c) Vergi indirimi.

d) Sigorta primi işveren hissesi desteği.

e) Yatırım yeri tahsisi.

f) Faiz desteği.

g) KDV iadesi.

h) Gelir vergisi stopajı desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).

i) Sigorta primi desteği (6 ncı bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için).

(6) Üçüncü, dördüncü ve beşinci fıkralar kapsamında teşvik belgesi düzenlenebilecek olan yatırımlar için talep edilmesi halinde genel teşvik uygulamaları çerçevesinde belge düzenlenebilir.

Ülkeye gelen doğrudan yabancı sermayenin teşvik politikaları kapsamında yatırıma dönüşmesi ve bu sayede işgücüne istihdam olanağı yaratılması kaynak dağılımında etkinliğin sağlanmasına yol açacaktır. Böylece ülke içinde doğrudan

yabancı sermayeye sağlanan teşvikler hem doğrudan yabancı sermaye girişini artırarak tasarruf açığı azaltacak hem de ekonomik büyümeyi artıracaktır.

2.2.2. Makroekonomik Faktörler

Ülkelerin göstermiş oldukları makroekonomik performanslar doğrudan yabancı sermayenin ülkeye girişinde etkili olmaktadır. Doğrudan yabancı sermayenin giriş kararını etkileyen birçok makroekonomik neden bulunmaktadır. Bunlar arasında dış açıklık, döviz kuru, enflasyon ve ücretler en önemlileri arasında yer almaktadır.

2.2.2.1. Dışa Açıklık

Dışa açıklık, ülkelerin toplam ihracat ve ithalatının GSYH içerisindeki payına denilmektedir. Ülkelerin ihracat ve ithalatı ne denli yüksek olursa ülkenin o kadar fazla dışa açık olduğu ifade edilmektedir. Bazı araştırmacılar, dışa açıklığın doğrudan yabancı sermayeyi pozitif olarak etkilediğini öne sürerken(Kar ve Tatlısöz, 2008)bazıları da pozitif veya negatif olarak herhangi bir etkisi olmadığını öne sürmektedir(Özcan ve Sarı, 2010).

2.2.2.2. Döviz Kuru

Döviz kuru rekabet gücünün bir göstergesi olarak kabul edilmektedir. Döviz kuru DYY'leri gelir ve maliyet etkisi olmak üzere iki şekilde etkilemektedir. Döviz kuru yükseldiği zaman, üretimin ihracatçı yatırımcı tarafından yapılması ve üretiminde ulusal girdi kullanımının artırması, yatırımcının ihracatının ve kârının artmasına imkân sağlayacaktır. Söz konusu duruma *döviz kurunun gelir etkisi* denilmektedir ve bu durumda döviz kurunun yükselmesi DYY'leri pozitif yönde etkilemektedir. Bunun yanı sıra, döviz kurunun yükselmesi durumunda, ihracata yönelik yatırımcının üretiminde ithal girdi kullanması ve ithal girdi bağımlılığının yüksek olması yatırımcının ihracatının ve kârının düşmesine neden olabilecektir. Bu duruma *isedöviz kurunun maliyet etkisi* denilmektedir ve döviz kurunun yükselmesi DYY'leri negatif yönde etkilemektedir (Yapraklı, 2006:29).Döviz kurlarının DYY üzerindeki net etkisi, gelir ve maliyet etkisinin büyüklüğüne göre değişmektedir. Gelir etkisi maliyet etkisinden büyükse, yatırım yapılacak ülkedekiDYY'ler artacaktır (Karluk, 2009:968).

2.2.2.3. Enflasyon

Ülkelerin sergilemiş olduğu enflasyon performansları uluslararası yatırımları etkileyebilmektedir. Şöyle ki, ülkeler yüksek enflasyonu sahip ise yabancı yatırımcı piyasada önünü görememekte ve yapacağı yatırım miktarında kısıtlamaya gitmektedir. Böylelikle, doğrudan yabancı sermaye yatırımları azalmaktadır. Diğer taraftan, düşük ve istikrarlı enflasyon rakamlarına (sürünen enflasyon) sahip olan ülkelerde yatırımcı piyasayı rahatlıkla okuyabilmekte ve piyasanın yatırım yapılabilir pozisyonda olduğunu görebilmektedir.

Enflasyon rakamları yalnızca yabancı yatırımcının yatırım kararını etkilememekte aynı zamanda yerli yatırımcının da yatırım kararını belirleyen unsurlar arasında yer almaktadır. Bu yüzden politika yapıcılar ülkelerindeki enflasyon rakamlarını yerli ve yabancı yatırımcılar için yatırım yapılabilir seviyede tutması gerekmektedir(Çapraz ve Demircioğlu, 2003: 64).

2.2.2.4. Ücretler

Ücretler DYY çekmek için kullanılan en önemli araçlardan biridir. Birçok ülkenin işgücü maliyetlerini düşürerek yabancı sermayeyi çekmesi ve varolan yabancı yatırımları bu yolla korumaya çalışması, ülkeleri ücretler açısından en dibe doğru yarış (Race to the Bottom) hipotezinin içine sokmuştur. Bu ilişki doğrudan yabancı sermaye ve ücretler arasındaki ilişkiye iki yönlü bir nedensellik kazandırmıştır. Bir taraftan ücretler yabancı firmaları çekmek için kullanılırken, bir taraftan da yabancı firmaların ücretlere olan yayılım etkisi ortaya çıkmıştır (Sağlam ve Yıldırım, 2014:192).

Son yıllarda Çin uluslararası yatırımcıya sağlamış olduğu ucuz emek sayesinde yüksek miktarlarda doğrudan yabancı sermayeyi ülkesine çekmeyi başarmaktadır.

2.2.3. Siyasi Faktörler

Ekonomik istikrarın doğrudan yabancı sermayeyi girişlerine etkisi ne kadar fazla ise siyasi istikrarda bir o kadar önemlidir. Siyasi istikrarın sağlanamadığı durumlarda yerli ve yabancı yatırımcılar uygun yatırım ortamı bulamamaktadır. Yatırımcılar siyasi istikrarsızlık durumunda önlerine görememekte ve yatırım yapmak için çekimser tavır sergilemektedir (Dikmen, 2010: 133-135).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ EKONOMİK, SOSYAL ve SİYASİ BELİRLEYİCİLERİ: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

3.1. LİTERATÜR ARAŞTIRMASI

3.1.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Sosyal ve Kurumsal Nedenleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye girişini etkileyen birçok ekonomik, sosyal ve siyasi unsur yer almaktadır. . Hem tasarruf açığı bulunan ülkeler için hem de kalkınma düzeylerini artırmak isteyen ülkeler için büyük önem arz eden DYSY ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal yapılarından etkilenebilmektedir.

Doğrudan yabancı sermaye girişinin belirleyici unsurları üzerine yapılan çalışmaların bir kısmı kurumsal ve siyasi belirleyici üzerinde durmaktadır. Çünkü ülkelerin benimsedikleri siyasal sistem doğrudan yabancı yatırımcıyı teşvik etmekte veya caydırmaktadır. Şöyle ki, demokratik bir yapının uygulandığı ülkede yatırımcı kolayca arz talep koşullarında hareket edebilmektedir. Diğer taraftan bürokratik engellerin fazlaca uygulandığı bir ülkede yatırımcı yatırım ortamı bulmakta zor çekebilmektedir.

Literatürde kurumsal yapının doğrudan yabancı sermaye üzerine etkisini ele alan birçok çalışma yer almaktadır. Bunlardan Grogan ve Moers (2001) çalışmalarında DYY girişlerinin önemli bir belirleyicisi olan kurumsal kalitenin etkisini 1990-1998 dönemi için 25 geçiş ekonomisi açısından ele almaktadır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre kamu kurumlarının ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları için önemli olduğu tespit edilmiştir.

Bu konuya ilişkin diğer bir çalışmada Anghel (2005), ülkelerin yüksek kalitede kurumsal yapıya sahip oldukları zaman daha fazla doğrudan yabancı sermaye çektiği hipotezinden hareket etmektedir. Çok ülkeli çalışmasında Panel veri analizinden elde edilen sonuçlara göre, bir ülkenin farklı ölçeklerdeki kurumsal kalitesi (yolsuzluk, fikri

mülkiyet haklarının korunması, yeni iş yeri açmadaki politikası ve koruması) DYY girişlerinde önemli bir faktördür.

Demirtaş ve Akçay (2006), çalışmalarında, gelişmiş ve gelişmekte olan 71 ülkede 1995–2002 dönemi için kurumsal faktörlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisini, yatay–kesit veriler kullanarak incelemişlerdir. Elde edilen ampirik bulgulara göre, hesap verilebilirlik, politik istikrar, bürokrasinin etkinliği, hukukun üstünlüğü, düzenlemelerin kalitesi ve yolsuzlukla mücadele gibi kurumsal faktörlerle DYY arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuçlar, yüksek kalitedeki kurumsal faktörlerin, çok uluslu şirketler için, işlem maliyetlerini azaltarak ve belirsizlikleri ortadan kaldırarak DYY’yi özendirdiğini göstermektedir.

Wernick vd. (2009) ise çalışmalarında 64 gelişmekte olan ülke için kurumsal kalitenin DYY girişi üzerindeki etkisini ampirik olarak araştırmışlardır. Kurumsal kalitenin ICRG endeksi ile ölçüldüğü çalışmanın uygulama sonuçlarına göre, kurumların kalitesinin artması ile doğrudan yabancı sermaye arasında pozitif bir ilişki olduğu ileri sürülmektedir.

Yine Batten ve Vo’nun (2009) çalışmalarında farklı eğitim, kurumsal yapı ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının yüksek seviyede eğitim seviyesi, dış ticarete açıklık, gelişen borsa, düşük nüfus artış oranı ve düşük seviyede risk değişkenleri tarafından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Breslin ve Samanta (2008) ise DYY yatırımları ile kurumsal yapıyı temsilen kullanılan yolsuzluklar arasındaki ilişkinin incelenmesi için 1995-2004 döneminde 11 ülkeyi panel veri analiziyle ele almışlardır. Elde edilen bulgular doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile yolsuzluk arasındaki teorik ilişkiye tersdüşmektedir. Yani ampirik çalışma sonucunda yolsuzluklar ile DYY arasında istatistiki olarak geçerli bir sonuç elde edilememiştir.

Holger vd. (2009) 18 OECD ülkesinde 1984-1998 dönemi için kurumlar vergisinin doğrudan yabancı akımlarının belirlenmedeki yerini incelemektedir. Ampirik çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde kurumlar vergisi artışının doğrudan yabancı

sermayeyi pozitif bir şekilde uyardığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç teorik altyapı ile çelişmektedir.

Literatürde yer alan çalışmaların bir kısmı ise kurumsal faktörleri tek başına ele almak yerine doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde etkili olan diğer unsurlarla birlikte dikkate almaktadır.

Bandeli'nin (2002) çalışmasında, doğrudan yabancı sermayenin belirleyicisi olarak ülkelerin karakteristik yapıları (kurumsal, politik, ekonomik, kültürel bağları) karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Regresyon analizi sonucunda, ülkelerin karakteristik yapılarının doğrudan yabancı sermaye akımı belirlemede küçük bir kanıt ortaya koymuştur. Politik, göç, dış ticaret ve kültürel ilişkiler yatırımcılar için doğrudan yabancı sermaye akımlarını belirlemede güçlü bir etkiye sahiptir.

Son döneme ait bir çalışma olan Artan ve Hayaloğlu (2015) çalışmalarında 29 OECD ülkesi için DYY yatırımlarının ekonomik ve kurumsal belirleyicilerini araştırmışlardır. Çalışmada politik riski oluşturan ve ülkelerin kurumsal kaliteleri hakkında bilgi veren hükümet istikrarı, yatırım profili, yolsuzluk, kanun ve düzen, bürokratik kalite gibi on iki alt bileşen kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre, OECD ülkelerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının temel belirleyicileri iç karışıklık, askeriye'nin ekonomik politikaya etkisi, dinsel gerilimler, kanun ve düzen, etnik gerilimler ve bürokratik kalite gibi kurumsal değişkenlerin olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç, kurumsal yapının kaliteli olmasının OECD ülkelerinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Doğrudan yabancı sermaye girişini etkileyen önemli unsurlar arasında yer alan sosyal değişkenler de literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Çalışmaların önemli bir kısmı politik unsurları dikkate alırken bir kısmı ise sosyal değişkenlerin yanı sıra farklı değişkenleri de modele dâhil etmektedir.

Khan ve Akbar (2013) politik risklerin DYY girişleri üzerindeki etkilerini araştırmışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgulara göre birçok politik riski gösteren değişkenler ile doğrudan yabancı sermaye arasında negatif yönlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Politik riskin ele alındığı diğer bir çalışma da Busse ve Hefeker (2005) politik riskler, kurumsal kalite ve DYY girişleri arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Farklı

ekonometrik modeller kullanarak 83 gelişmekte olan ülke için 1984-2003 dönemi panel veri analizi ile incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda, hükümet istikrarı, iç karışıklık ve etnik gerilim yokluğu, temel demokratik hakları ve hukuk kurallarının doğrudan yabancı sermayenin belirleyicileri olduğu tespit edilmiştir.

Li ve Resnick'in (2003) alışmalarında gelişmekte olan ülkeler için 1985-1995 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile demokrasi, fikri mülkiyet hakları koruması, politik istikrar, işçi ücretlerindeki değişme ve ekonomik gelişme arasındaki ilişkiler panel veri analizi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda, demokrasi ve fikri mülkiyet hakları koruması literatürdeki beklentilere uygun olarak doğrudan yabancı sermaye akımını pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye girişini etkileyen önemli unsurlardan biri olan demokratikleşme de literatürde önemli bir yer tutmaktadır. Asiedu ve Lien (2011) alışmalarında 112 ülke için 1982-2007 döneminde demokrasi ve doğrudan yabancı sermaye arasındaki ilişki dinamik panel veri yöntemi ile incelenmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde, 90 ülke için demokraside meydana gelecek artış DYY girişini artırırken, 22 ülke için demokraside meydana gelecek artışın DYY girişini azaltabileceği tespit edilmiştir.

Literatürdeki diğer bir çalışmada Ledyeva vd. (2013), Rusya'da firma düzeyinde 1996-2007 dönemi için yolsuzluk, demokratikleşmenin yabancı yatırımların kararları üzerindeki etkisini incelenmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde yolsuzluğun az, demokratik hakların fazla olduğu ülkelerden gelen yatırımların, yolsuzlukların az ve daha demokratik bölgelere doğru aktığı tespit edilmiştir.

Paniagua ve Sapena (2014), 161 lke için 2003-2010 döneminde doğrudan yabancı sermaye çekim modelini kullanarak demokratik hakların DYY zerindeki etkisini incelemektedirler. Elde edilen bulgular neticesinde, az gelişmiş ülkelerde kanuni haklarda meydana gelecek iyileşmelerin doğrudan yabancı sermayeyi pozitif etkilediği tespit edilmiştir. Benzer sonuçlar daha fazla gelişmiş ülkeler için tespit edilememiştir. Ayrıca hem az gelişmiş hem de daha fazla gelişmiş ülkeler için demokratik hakların doğrudan yabancı üzerinde etkisini istatistiksel olarak anlamlı olduğunu gösteren herhangi bir sonuca ulaşılamamıştır.

Welander vd. (2015) tarafından yapılan çalışmada 70 gelişmekte olan ülke için 1970-2009 döneminde ekonomik globalleşme, demokrasi ve sağlık arasındaki ilişki panel veri analizi ile incelenmiştir. Sağlık değişkeni için bir yıl içinde gerçekleşen bebek ölüm oranı ve ekonomik globalleşme için ise KOF indeksi kullanılmıştır. Ampirik çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda, ekonomik globalleşme (Doğrudan yabancı sermaye akımı ve kısıtlamalar) ile sağlık değişkeni arasında negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Buna göre doğrudan yabancı sermaye ülkelerde çocuk sağlığını artırmaktadır. Aynı şekilde demokrasi ile sağlık değişkeni arasında negatif ve istatistiki olarak negatif bir ilişki olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Literatürde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının farklı sosyal değişkenlerle olan ilişkisini ele alan birçok çalışma yer almaktadır. Bu çalışmalardan biri Sekkat ve Veganzones-Varoudakis (2007)'nin gelişmekte olan ülkelere DYY girişinin nedenlerini araştırdıkları çalışmadır. Sonuçlar dış açıklık, alt yapı durumu ve politik durumların Güney Asya, Afrika ve Orta Doğuda yer alan ülkeler için önemli olduğunu göstermektedir. Ayrıca bu faktörlerin imalat sanayine gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının, toplamda gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından daha fazla etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Bu sonuca dayanarak iki önemli çıkarım yapılmaktadır. Birincisi, dış açıklık üzerine çalışmalar yapılarak bu yolla daha fazla doğrudan yabancı sermaye çekilebileceği hususudur. İkincisi ise yatırım ortamındaki iyileşmelerin doğrudan yabancı sermaye akımlarında meydana gelecek artışlar için önemli olduğu çıkarımıdır.

Nasser (2007) ise çalışmasında 19 Latin Amerika ve Asya ülkesine 1979-1999 döneminde gerçekleşen sosyal ve ekonomik faktörlerin Amerika'dan gelen doğrudan yabancı sermaye akımının üzerindeki etkisi incelemektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Amerika'dan gelen doğrudan yabancı sermaye akımlarının sosyal faktörlere bağlı olduğunu göstermektedir. Ayrıca, 1979-1989 döneminde incelen ülkelerden meydana gelen suikastların doğrudan yabancı sermaye akımını negatif bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Türkiye için gerçekleştirdiği çalışmasında Karagöz (2007), DYY girişlerinin nedenlerini araştırmaktadır. Çalışmasında okullaşma oranının DYY girişi üzerindeki etkisi ile ilgili anlamlı sonuçlar elde edememiştir. Buna karşılık sivil özgürlüklerle DYY

girişleri arasında nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşmıştır. Yine sivil özgürlüklerle DYY girişleri arasında uzun dönemli bir ilişki olduğu bulgusu elde edilmiştir.

Literatürdeki diğer bir çalışmada Sus'jan ve Redek (2008), geçiş ekonomileri için 1995-2002 döneminde Freedom of House ve Heritage Foundation'ı baz alan belirsizlik indeksini kullanarak ekonomik büyüme, doğrudan yabancı sermaye ve belirsizlikler arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde, ekonomik büyümenin bağımlı doğrudan yabancı sermaye ve belirsizliklerin bağımsız değişken olarak yer aldığı modelde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ekonomik büyümeyi pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde belirsizlikler negatif ve istatistiki olarak anlamsız bir şekilde etkilemektedirler.

Azman-Saini vd. (2010) tarafından yapılan çalışmada 85 ülke için ekonomik özgürlük, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişki panel veri analizi ile incelenmiştir. Ampirik bulgulara göre, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyüme üzerinde doğrudan bir etkisi olmadığı fakat doğrudan yabancı sermaye yatırımları ülke içinde ekonomik özgürlüğü ile beraber ekonomik büyümeyi etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Diğer bir ifadeyle, ülkeye doğrudana yabancı sermaye çekilmek isteniyorsa ekonomik özgürlüğü daha fazla teşvik etmek gerekmektedir.

Sosyal değişkenleri dikkate alan diğer bir çalışma olan Kemeny (2010)'un çalışmasında beşer yıl aralıkla 1975-2000 dönemi 115 ülke için doğrudan yabancı sermaye, teknoloji seviyesi ve sosyal kapasite arasındaki ilişki panel veri analizi ile incelenmiştir. Elde edilen ampirik bulgulara göre ülkeleri ekonomilerinin sahip olduğu sosyal kapasiteleri ve gelişmişlik seviyelerine bağlı olan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ülkenin teknolojik seviyesini etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile sosyal kapasite arasında elde edilen bu sonuç teorik beklentilere uymaktadır.

Jean vd. (2011), etnik bağların, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının konum seçimi ve şirket performansı üzerindeki etkilerini incelemektedirler. 88 Tayvanlı iş grubu verileri kullanarak Çin'de etnik bağların, doğrudan yabancı sermayenin konum seçimi ve performanslar üzerindeki etkisini incelemiştir. Elde edilen sonuçlara göre üst

düzyey yöneticilerin etnik bağların doğrudan yabancı sermayenin konum seçiminde kolaylaştırıcı olduğunu göstermektedir.

Dibben vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada isemerkezi Güney Avrupa ile Sovyetler Birliği'nde yer alan çokuluslu şirketlerin doğrudan yabancı sermaye akımları ile bu ülkelerdeki istihdam düzenlenmeleri arasındaki ilişki incelenmektedir. Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde bireysel ve toplu sözleşme hakları ve sosyal güvenlik düzenlemeleri ile doğrudan yabancı sermaye arasında istatistiki olarak anlamlı sonuçlar elde edilememiştir.

Javorcik vd. (2011), 1990-2000 dönemi için Amerika Birleşik Devletlerinde göçmelerin varlığı ile doğrudan yabancı sermaye akımları arasındaki ilişki incelemişlerdir. Çalışmada doğrudan yabancı sermaye akımlarını göçmenler vasıtasıyla devletlerarasındaki bilgi akımları yoluyla artıracağı varsayımı ön plandadır. Çalışmadan elde edilen ampirik bulgulara göre, Amerika'da doğrudan yabancı sermaye akımları ile göçmenlik arasında pozitif güçlü bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Bu pozitif güçlü ilişkide göçmenlerin yükseköğretimli olması ilişkiyi daha da güçlendirmektedir.

Türkiye için yapılan diğer bir çalışmada Özyiğit ve Eminer (2011) 1970-2005 döneminde doğrudan yabancı sermaye ile ekonomik büyüme ve beşeri sermaye arasındaki ilişkiyi Pesaran (2001) sınır testi ile test etmektedirler. Beşeri sermayeyi ölçmek için bir yıl içinde üniversiteden mezun olan kişi sayısı kullanılmıştır. Sınır testi sonucunda seriler arasında eşbütünleşik ilişki olduğu tespit edilmiştir. Seriler arasındaki nedensel ilişkiler hata düzeltme modeli ile analiz edilmiştir. Elde edilen ampirik bulgulara göre kısa dönemde beşeri sermayeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Siegel vd. (2011) tarafından yapılan çalışmada kültürel eşitçilik ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki panel veri analizi ile incelenmiştir. Eşitçilik değişkenin Schwartz anketiyle ölçülmüştür. Elde edilen bulgular neticesinde, eşitlik uzaklığı ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında negatif ve istatistiki açıdan anlamlı sonuçlar elde edilmiştir. Ayrıca kültürel uzaklığın doğrudan yabancı sermaye akımını kolaylaştırabileceği elde edilen bulgular arasındadır.

Mathur ve Singh (2011) tarafından yapılan çalışmada 29 gelişmekte olan ülke için 1980-2000 döneminde yolsuzluk ve doğrudan yabancı sermaye yatırımı akımları

arasındaki ilişki panel veri analizi ile incelenmiştir. Yolsuzluk değişkeni için TI tarafından geliştirilen CP indeksi kullanılmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde yolsuzluk ile doğrudan yabancı sermaye arasında negatif ilişki söz konusu olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca düşük vergi oranının doğrudan yabancı sermayeyi çektiği elde edilen bulgular arasındadır.

Chakraborty ve Mukherjee (2013) çalışmalarında 114 ülke için 2000-2010 dönemi için dış ticaret, doğrudan yabancı sermaye ve çevresel sürdürülebilirlik arasındaki ilişki panel veri analizi ile incelemiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular sonucunda, bazı politik ekonomik değişkenler (demokrasi ve daha az yolsuzluk) ile doğrudan yabancı sermaye arasında pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

Holger vd. (2009) çalışmalarında 18 OECD ülkesinde 1984-1998 dönemi için sosyal harcamaların DYY akımları üzerindeki etkilerini incelemişlerdir. Ampirik çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde sosyal harcamaların hâsıla içindeki payı artıkça doğrudan yabancı sermaye akımları bu artıştan pozitif bir şekilde etkilendiği tespit edilmiştir. Yine Hecock ve Jepsen (2013), geliştirmekte olan ülkelerde sosyal harcamaların doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Çalışmadan elde edilen bulgular neticesinde, sağlık ve eğitim programlarının sistematik ve programlı şekilde yapılması doğrudan yabancı sermayeyi artırdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Wang vd. (2013) tarafından yapılan çalışmada Çin'deki 287 şehir için 1999-2005 döneminde doğrudan yabancı sermaye konusu ele alınmıştır. Bağımlı değişkenler olarak ekonomik büyüme, iş gücü verimliliği, inovasyon artışı, işsizlik inceleme konusu olmuştur. Ekonomik büyümenin bağımlı değişken olduğu modelde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile kurumsal gelişmenin çarpılması elde edilen değişken ekonomik büyümeyi pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Tang vd. (2014) tarafından yapılan çalışma Malezya için 1980-2008 döneminde elektrik ve elektronik sektöründe doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının belirleyicini incelemektedir. Sosyal belirsizlik faktörlerinin istatistiki olarak anlamlı bir şekilde DYY'ı etkilediği tespit edilmiştir. Ampirik sonuçlar elektrik ve elektronik sektöründe

sosyal belirsizlik etkisinin makroekonomik belirsizlikten daha büyük olduğu bulunmuştur.

Paniagua ve Sapena (2015) tarafından yapılan çalışmada sosyal girişimcilik ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişki çekim modeli kullanılarak yatay-kesit analizi ile test edilmiştir. Sosyal girişimciliği ölçmek için global girişimcilik monitörü verileri kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlara göre sosyal girişimcilik ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında pozitif bir ilişki tespit edilmiştir. Sermayenin gittiği ülkede sosyal girişimcilikte meydana gelecek %1’lik bir artış doğrudan yabancı sermaye akımını % 0.9 artırmakta olduğu tespit edilmiştir.

3.1.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımların Ekonomik Nedenleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımların ülkeye girişi üzerinde etkili olan diğer bir değişken ekonomik değişkenlerdir. Literatürdeki çalışmaların önemli bir kısmı ekonomik değişkenlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde önemli bir etkisi olduğu sonucuna ulaşırken(Batten ve Vo, 2009; Kar ve Tatlısöz, 2008; Yapraklı, 2006; Anwar ve Nguyen, 2010; Breslin ve Samanta, 2008; Mutafoğlu, 2012; Omri vd., 2014) bu değişkenlerin anlamsız olduğu bulgusuna ulaşan çalışmalar da (Karagöz, 2007; Elveren vd., 2012; Saray, 2011; Adams ve Opoku, 2015; Akinlo, 2004; Belloumi, 2014; Bekhat ve Al-Smadi, 2015) mevcuttur.

Sekkat ve Veganzones-Varoudakis (2007) çalışmalarında da gelişmekte olan ülkelere DYY girişinin nedenlerini araştırmışlardır. Çalışmada ekonomik göstergelerin DYY girişi için önem taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle Güney Asya, Afrika ve Orta Doğuda yer alan ülkeler için büyüme, enflasyon ve diğer göstergeler DYY girişlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Çalışmanın sonuçlarında ekonomik göstergelerin özellikle imalat sanayi için yapılan DYY girişlerini güçlü bir şekilde etkilediği ifade edilmiştir.

Yine Neumayer ve Spess (2005), 119 Gelişmekte olan ülke için 1970-2001 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik ve politik değişkenler arasındaki ilişkiyi panel analiziyle incelemiştir. Elde edilen ampirik bulgulara göre,

enflasyonun gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Nasser (2007) çalışmasında 19 Latin Amerika ve Asya ülkesine 1979-1999 döneminde gerçekleşen sosyal ve ekonomik faktörlerin Amerika'dan gelen doğrudan yabancı sermaye akımının üzerindeki etkisi incelemektedir. Çalışmadan elde edilen sonuçlara göre Amerika'dan gelen doğrudan yabancı sermaye akımı çoğunlukla pazar büyüklüğü, gayri safi yurtiçi hasıla (GSYH) büyüme, makro ekonomik istikrar, dışa açıklık derecesi, altyapı, okullaşma gibi temel ekonomik faktörlere bağlı olduğunu göstermiştir.

Breslin ve Samanta (2008), 11 Afrika ülkesi için 1995-2004 döneminde ekonomik büyüme, doğrudan yabancı sermaye yatırımları, nüfus artış oranı, kamu harcamaları ve yolsuzluk arasındaki ilişkiler panel veri analizi ile incelemişlerdir. Elde edilen ampirik bulgular neticesinde, ekonomik büyümenin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını pozitif olarak etkilediği tespit edilmiştir.

Klasra (2011), Pakistan ve Türkiye için 1975-2004 dönemi doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ihracat, ekonomik büyüme ve açıklık arasındaki ilişkiyi Pesaran (2001) sınır testi kullanarak incelemiştir. Sınır testi sonucunda, Pakistan için doğrudan yabancı sermaye yatırımları, ekonomik büyüme ve dış açıklığın bağımlı değişken olarak yer aldığı modellerde değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan, Türkiye için ekonomik büyüme, dış açıklık ve ihracat değişkenlerinin bağımlı değişken olarak yer aldığı modellerde değişkenlerin eşbütünleşik olduğu ortaya koyulmuştur. Nedensellik yönlerinin belirlenmesi için yapılan Hata Düzeltme Modeli sonucunda Pakistan ve Türkiye için kısa dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkine rastlanılamamıştır.

Blanco (2012), 17 Latin Amerika ülkesi için 1986-2006 döneminde doğrudan yabancı sermayenin makro ekonomik ve kurumsal belirleyicilerini panel veri analizi kullanarak incelemişlerdir. Çalışmada Latin Amerika'ya Dünya genelinde akan doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ABD'den akan doğrudan yabancı sermaye yatırımları olarak iki farklı model kullanılmıştır. Dünya geneli için enflasyonun doğrudan yabancı sermaye yatırımını negatif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Buna göre, Latin Amerika ülkelerinde enflasyonunda

meydana gelecek % 1'lik bir azalma bu ülkelere akan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını yaklaşık % 1.5 oranında artıracaktır.

Tekin (2012), az gelişmiş ülkeler için 1970-2009 döneminde ekonomik büyüme, ihracat ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi Konya (2006) tarafından önerilen panel nedensellik testi ile analiz etmişlerdir. Panel nedensellik testi sonucunda, Benin ve Togo'da doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye tek yönlü, Gambiya ve Madagaskar için ise ekonomik büyümeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Medvedev (2012), 153 ülke için 1980-2004 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile GSYH, dış açıklık ve enflasyon arasındaki ilişkiyi panel veri analizi kullanarak incelemiştir. Medvedev (2012), enflasyonun doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını negatif olarak etkilendiğini ortaya koymuştur.

Mercan ve Yurttançıkılmaz (2013) doğrudan yabancı sermaye yatırımlar ile cari işlemler arasındaki ilişkileri 1991:Q4- 2013:Q1 dönemi üç aylık verileri kullanılarak Türkiye ekonomisi için araştırmışlardır. Çalışmadan elde edilen ampirik bulgulara göre, değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Hata Düzeltme Modeli sonucunda, uzun dönem analizinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlar ile cari işlemler açığı arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu ortaya koyulmuştur.

Tang vd. (2014) tarafından yapılan çalışma Malezya için 1980-2008 döneminde elektrik ve elektronik sektöründe doğrudan yabancı sermaye yatırımların belirleyicini incelemektedir. GSYH, reel döviz kuru, finansal gelişme, kurumlar vergisi faktörlerini istatistiki olarak anlamlı bir şekilde DYY etkilediği tespit edilmiştir. Ampirik sonuçlar elektrik ve elektronik sektöründe GSYH, reel döviz kuru ve finansal gelişme DYY'yi uzun dönemde pozitif olarak etkilerken, kurumlar vergisi DYY üzerinde negatif bir etkiye sahiptir.

Belloumi (2014), Tunus için 1970-2008 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları, dışa açıklık ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ARDL sınır testi kullanarak incelemiştir. Elde edilen ampirik bulgulara göre, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının bağımlı değişken olarak yer aldığı modelde değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Seriler arasındaki nedensellik ilişkisinin elde edilebilmesi için

yapılan Hata Düzeltme Modeli sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisi olmadığı ortaya koyulmuştur.

Chan ve diğerleri (2014), Çin bölgeleri için 1995-2010 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve belirleyicilerini Panel Johansen Eşbütünleşme testi ve Panel nedensellik analizleri kullanarak incelemişlerdir. Johansen eşbütünleşme testi sonucunda ele alınan değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Nedensellik ilişkilerinin belirlenmesi için Panel Hata Düzeltme Modeli kullanılmıştır. Hata Düzeltme modeli sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında kısa ve uzun dönemde çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Kinuthia ve Murshed (2015), Kenya ve Malezya için 1970-2009 döneminde makro ekonomik ve politik faktörlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisini Johansen Eşbütünleşme ve Hata Düzeltme Modeli analizlerini kullanarak incelemişlerdir. Johansen eşbütünleşme testi sonucunda Kenya ve Malezya'da kullanılan değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Hata Düzeltme Modeli sonuçlarına göre, Kenya ve Malezya için enflasyon ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

Kahouli ve Maktouf (2015), 14 doğrudan yabancı sermaye kaynağı ülke ve 39 ev sahibi ülke için 1990-2011 döneminde kaynak ülkelerden ev sahibi ülkelere doğrudan yabancı sermaye akımını etkileyen faktörleri çekim modeli² ile analiz etmişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde, ev sahibi ülkenin enflasyon oranının doğrudan yabancı sermaye akımı üzerindeki etkisini gösteren katsayı negatif ve istatistiki olarak anlamlı, ev sahibi ülkenin katsayısı ise negatif ve istatistiki olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir.

Cleeve ve diğerleri (2015), Sahra-Altı ülkeleri için 1980-2012 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile insani gelişme ve makro ekonomik göstergeler arasındaki ilişkiyi panel veri analizi kullanarak incelemişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde, enflasyonun doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını pozitif fakat istatistiki olarak anlamsız bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

² Sabit etkiler, tesadüfi etkiler ve GMM yöntemleri kullanılmıştır

Bekhet ve Al-Smadi (2015), Ürdün için 1978-2012 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile GSYH, enflasyon, dış açıklık ve kredi oranı arasındaki ilişkiyi Pesaran (2001) tarafından önerilen snır testi ve Hata Düzeltme modeli kullanarak incelemişlerdir. Sınır testi sonucunda değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Ampirik bulgulardan elde edilen sonuçlara göre, uzun dönemde enflasyon ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilirken, kısa dönemde iki değişken arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

Cuyvers ve diğerleri (2011), 1995-2005 döneminde 15 kaynak ülkeden³ Kamboçya'ya akan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının belirleyicilerini ortaya koymaya amaçlamışlardır. Enflasyon oranı olarak kaynak ülke enflasyonunun Kamboçya'nın enflasyonuna oranı kullanılmıştır. Elde edilen ampirik bulgulara göre, Kamboçya için ele alınan dönemde enflasyonun oranı ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında istatistiki olarak anlamlı ilişkiler tespit edilememiştir.

Yapraklı (2006) tarafından yapılan çalışmanın amacı ise, Türkiye'de 1970-2006 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımlar ile birtakım makroekonomik değişkenler arasında bir ilişki olup olmadığını tespit etmektir. Bu amaçla doğrultusunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile GSYH, işgücü maliyeti, reel döviz kuru, dış açıklık oranı ve dış ticaret açığı arasındaki ilişkiler, çoklu eş-bütünleşme analizi ve Hata Düzeltme Modeli kullanılarak test edilmiştir. Elde edilen ampirik sonuçlara göre, DYY, GSYH ve dış açıklıktan pozitif, işgücü maliyeti, reel döviz kuru ve dış ticaret açığı değişkenlerinden negatif olarak etkilenmektedir. Diğer taraftan, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile GSYH ve reel döviz kuru değişkenleri arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Türkiye üzerine yapılan literatürdeki diğer bir çalışma Karagöz (2007)'e aittir. Bu çalışmada, ekonomik büyüme, enflasyon, dış açıklık, döviz kuru değişkenleri ile Türkiye'ye 1970-2005 döneminde giren DYY miktarları arasındaki ilişki ele alınmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular sadece DYY'nin bir dönem gecikmeli değerinin ve ticarî dış açıklığın DYY girişleri üzerinde anlamlı etkileri olduklarını göstermektedir.

³ Avusturalya, Kanada, Çin, Fransa, Hong Kong, Endonezya, Japonya, Güney Kore, Malezya, Singapur, İsviçre, Tayvan, Tayland, İngiltere, ABD.

Kar ve Tatlısöz (2008) tarafından yapılan çalışmada ise 1980-2003 dönemi için, Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını belirleyen faktörler ampirik olarak test edilmiştir. Bu doğrultuda, uluslararası net rezervler, reel döviz kuru, gayrisafi milli hâsıla, grevlerle kaybolan işgünü sayısı, dışa açıklık oranı, elektrik enerjisi üretim endeksi, işgücü maliyetleri ve yatırım teşvikleri gibi ekonomik değişkenler doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını açıklamak için kullanılmıştır. Elde edilen ampirik sonuçlara göre; uluslararası net rezervler, gayrisafi milli hasıla, dışa açıklık oranı, elektrik enerjisi üretim endeksi ve yatırım teşvikleriyle doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında pozitif bir ilişki bulunurken, reel döviz kuru ve işgücü maliyetleri ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında negatif bir ilişki gözlenmiştir.

Özcan ve Arı (2010), 27 OECD ülkesi için 1994-2006 döneminde makro ekonomik ve alt yapı değişkenlerinin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisini dinamik panel veri (GMM) kullanarak incelemişlerdir. Elde edilen ampirik bulgular neticesinde, OECD ülkelerinde enflasyon oranı doğrudan yabancı sermaye yatırımını pozitif ve istatistiki olarak anlamlı bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir. Buna göre OECD ülkelerinde yatırımlar daha çok kar amaçlı olarak gelebileceği yazarlar tarafından aktarılmıştır.

Elveren vd. (2012) çalışmasında Türkiye için 1970-2007 dönemi için gelir dağılımı eşitsizliği, ekonomik büyüme, dış açıklık ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi Johansen eşbütünleşme ve Granger nedensellik testi ile incelenmiştir. Elde edilen bulgular sonucunda serilerin uzun dönemde eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Granger nedensellik testi sonucunda doğrudan yabancı sermaye akımları ile gelir dağılımı eşitsizliği arasında herhangi bir nedensellik ilişkisine rastlanamamıştır.

Saray (2011) tarafından yapılan çalışmada da Türkiye'de 1970- 2009 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımı ile istihdam arasındaki ilişki ARDL eşbütünleşme testi ve Hata Düzeltme Modeli ile incelenmiştir. Elde edilen ampirik bulgulara göre literatür ile paralel olarak Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile istihdam değişkenlerin eşbütünleşik olmadığı tespit edilmiştir. Elde edilen bu sonuç; Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye yatırımların işsizliği düşürücü bir etkisi olmadığını ortaya koymaktadır.

Son yıllarda önem kazanan enerji kullanımını ve çevre değişkenleri de doğrudan yabancı sermaye yatırımları literatüründe yer almaktadır. Omri ve Kahouli (2014), 65 ülke için 1990-2011 dönemide enerji tüketimi, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi dinamik panel veri analizi (GMM) ile incelemişlerdir. Elde edilen ampirik bulgular sonucunda, gelişmiş, gelişmekte ve az gelişmiş ülkelerde ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Diğer bir çalışmada Omri ve diğerleri (2014), 54 ülke için 1990-2011 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları, çevre kirliliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi dinamik panel veri analizi (GMM) ile incelemişlerdir. Elde edilen bulgular neticesinde, ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Lee (2009), Malezya’da doğrudan yabancı sermaye yatırımları, çevre kirliliği ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi 1970-2000 dönemi için incelemiştir. Ampirik yöntem olarak Pesaran (2001) tarafından önerilen sınır testi kullanılmıştır. Sınır testi sonucunda doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme değişkenlerinin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Hata Düzeltme Modeli sonucunda, uzun dönemde ekonomik büyümeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına ve kısa dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyümeye doğru tek yönlü nedensellik ilişkilerine rastlanmıştır.

Çevre değişkenlerinin yer aldığı diğer bir çalışmada Pao ve Tsai (2011), Brezilya, Hindistan, Çin ve Güney Afrika için 1980-2007 dönemi, Rusya için ise 1992-2007 döneminde çevre kirliliği, enerji tüketimi, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Panel Eşbütünleşme (Pedroni ve Kao) ve Panel Hata Düzeltme Modeli ile analiz etmişlerdir. Pedroni ve Kao eşbütünleşme testleri sonucunda değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Hata Düzeltme Modeli sonucunda kısa ve uzun dönemde ekonomik büyümeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Mutafoğlu (2012), Türkiye için 1987-2009 döneminde ekonomik büyüme, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve çevre kirliliği arasındaki ilişkiyi Johansen Eşbütünleşme prosedürü kullanarak incelemiştir. Johansen Eşbütünleşme testi

sonucunda, değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Wald testi sonucunda ekonomik büyümeden doğrudan yabancı sermaye yatırımlarına doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerindeki en önemli değişkenlerden biri ekonomik büyümedir. Bu nedenele literatürdeki çalışmaların bir kısmı ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi ele almaktadır. Akinlo (2004), Nijerya için 1970-2001 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Johansen Eşbütünleşme testi ve Hata Düzeltme Modelini kullanarak incelemiştir. Johansen Eşbütünleşme testi sonucunda ele alınan değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Hata Düzeltme Modeli sonucunda ise değişkenlerde meydana gelecek şokların ertesi yıl %32 oranında dengeleye geldiği ortaya koyulmuştur. Diğer taraftan, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasında kısa dönemli bir ilişki tespit edilememiştir.

Yine Li ve Liu (2005), 84 ülke için 1970-1999 döneminde ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasındaki ilişkiyi panel veri analizi ile incelemiştir. Elde edilen amprik bulgular neticesinde, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ve ekonomik büyümenin bağımlı değişken olarak yer aldığı modellerde ekonomik büyüme ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları karşılıklı olarak birbirilerini pozitif etkilediği tespit edilmiştir.

Nasser (2007), 19 Asya ve Latin Amerika ülkesi için 1979-1999 döneminde Amerika'dan bu ülkelere akan doğrudan yabancı sermaye akımlarını etkileyen faktörleri panel veri analizi ile incelemiştir. Elde edilen bulgular sonucunda Amerika'dan bu ülkelere akan doğrudan yabancı sermaye akımları Asya ve Latin Amerika ülkelerinde meydana gelen ekonomik büyümeden pozitif olarak etkilendiği tespit edilmiştir.

Ekonomik büyüme değişkenini ele alan diğer bir çalışma Yalta (2013)'e aittir. Söz konusu çalışmada Çin için 1982-2008 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Elde edilen ampirik bulgular neticesinde, doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında ilişkiye rastlanmamıştır.

Mucuk ve Demirsel (2009) tarafından yapılan çalışmada, Türkiye için 1992:1-2007:9 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme

arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmadan elde edilen ampirik bulgulara göre değişkenler eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Ekonomik büyüme ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilmiştir.

Diğer çalışmalardan farklı bir analiz gerçekleştiren Alfaro ve diğerleri (2010), az gelişmiş ve gelişmekte olan ve gelişmiş ülkeler için doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ilk olarak teorik daha sonra ise gerçekçi parametrik değerler ortaya koyarak el almışlardır. Elde edilen ampirik bulgular sonucunda, eğer ülke finansal olarak gelişmiş ise doğrudan yabancı sermaye akımında daha fazla faydalanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, finansal olarak gelişmiş ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında meydana gelecek artış beraberinde daha yüksek bir ekonomik büyüme oranı getirecektir.

Anwar ve Nguyen (2010), 61 Viyetnam eyaleti için 1996-2005 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi dinamik panel veri analizi (GMM) kullanarak incelemişlerdir. GMM yönteminde elde edilen bulgulara göre, ekonomik büyümedeki artışların doğrudan yabancı sermayeyi pozitif olarak etkilediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan, doğrudan yabancı sermaye yatırımları piyasa büyüklüğü, iç yatırımlar, ihracat, kalifiye işgücü, altyapı ve reel döviz kurundan pozitif, işgücü ücretlerinden ise negatif olarak etkilendiği elde edilen bulgular arasındadır.

Varamini ve Kalash (2010), Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya için 1993-2003 döneminde, Bulgaristan ve Romanya için ise 1996-2006 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi Granger nedensellik testi ile incelemişlerdir. Ampirik bulgular neticesinde, Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan ve Romanya’da doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasında çift yönlü; Macaristan için ise doğrudan yabancı sermaye yatırımlarından ekonomik büyüme doğru tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğu tespit edilmiştir.

Son dönem ait bir çalışma olan Iamsiraroj ve Ulubaşoğlu (2015), 140 ülke için 1970-2009 dönemide doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi meta analiz yöntemi kullanarak incelemiştir. Çalışmada daha önce

doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi ampirik olarak ele alan 108 çalışmadan 880 tahmin kullanılmıştır. Elde edilen ampirik bulgulara göre, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik büyümeyi pozitif ve güçlü bir şekilde etkilediği tespit edilmiştir.

Son döneme ait bazı çalışmalarda literatürdeki genel sonuçların aksine ekonomik değişkenlerin doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerinde etkisi olmadığı sonucuna ulaşan çalışmalar da bulunmaktadır. Artan ve Hayaloğlu (2015) 29 OECD ülkesindeki DYY girişleri ile ilgili çalışmalarında DYY girişlerinde ekonomik göstergelerin çok önemli olmadığı sonucuna varmışlardır.

Adams ve Opoku (2015), Sahra-Altı ülkeri için 1980-2011 döneminde doğrudan yabancı sermaye yatırımları, düzenlemeler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi dinamik panel veri yöntemi kullanarak incelemişlerdir. Dinamik panel veri analizi (GMM) testi sonucunda oluşturulan modellerde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının katsayısı istatistiki olarak anlamsız olduğu tespit edilmiştir. İncelenen dönem için Sahra-Altı ülkelerinde doğrudan yabancı sermaye yatırım ve ekonomik büyüme arasında ilişkili olmadığı ortaya koyulmuştur.

Barro ve Lee(2001) tarafından önerilen sınır testi ve Hata Düzeltme modeli kullanarak incelemişlerdir. Sınır testi sonucunda değişkenlerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Ampirik bulgulardan elde edilen sonuçlara göre, uzun dönemde enflasyon ile doğrudan yabancı sermaye yatırımları arasında çift yönlü nedensellik ilişkisi tespit edilirken, kısa dönemde iki değişken arasında nedensellik ilişkisi tespit edilememiştir.

Tablo 3.1. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları İle Sosyal-Kurumsal Değişkenler İlişkisi Literatür Özeti Tablosu

Yazarlar/Çalışma Yılı	Uygulama Alanı ve Dönemi	Değişkenler		Yöntem	Sonuçlar
		Bağımlı	Bağımsız		
Anghel (2005)	Gelişmiş ve Az Gelişmiş Ülkeler 1996-2000	DYY	Ekonomik Büyüme Dış Açıklık Enflasyon Yönetim Değişkenleri ⁴ Fikir Mülkiyet Hak İnd. Piyasa Düzen İndeksi ⁵ Yolsuzluk* Bürokrasi*	Panel Veri	Kurumsal Kalite → + DYY
Artan ve Hayaloğlu (2015)	29 OECD Ülkesi 1990-2012	DYY	Döviz Kuru Dış Açıklık Nüfus Artış Hızı Okullaşma Oranı ICRG Tablo 3B ⁶	Panel Veri	Kurumsal Kalite → + DYY
Asiedu ve Lien (2011)	112 Gelişmekte Olan Ülke 1982-2007	DYY	Demokrasi Doğal Kaynaklar Dış Açıklık Sabit Sermaye Enflasyon ICRG Tablo 3B	Panel Veri	Demokrasi → + DYY
Azman-Saini vd. (2010)	85 Ülke 1976-2004	Ekonomik Büyüme	DYYEkonomik Özgürlük ⁷	Panel Veri	DYY X Ekonomik Öz. → + Ekonomik Büyüme

⁴ Kaufmann, Kraay and Mastruzzi (2004) politik istikrar, kamu verimliliği, düzenleyici kurumların verimliliği, yolsuzlukların engellenmesinde hukuk düzenlemeleri

⁵ La Porta ve diğerleri. (1999)

* ICRG Tablo 3B

⁶ International Country Risk Guide- Tablo 3B. Hükümet istikrarı, sosyoekonomik durum, yatırım profili, iç karışıklık, dış karışıklık, yolsuzluk, askeriyenin politikaya etkisi, dinsel gerilimler, kanun ve düzen, etnik gerilimler, demokratik sorumluluk, bürokratik kalite.

⁷ EF endeksi, Fraser Institute (Gwartney ve Lawson, 2006) tarafından üretilmiştir.. Özgürlük kalitesinin ölçülmesinde 5 ana alan: (i) kamu büyüklüğü, (ii) fikri mülkiyet hakları, (iii) para erişebilirliği, (iv) yabancılar değiş tokuş (v) sermaye, işçi ve işletme düzenlemeleri.

Tablo 3.1. (Devamı)

Bandelj (2002)	11 Sosyalist Ülke 1995-1997	DYY	Kişi Başına Gelir Ekonomik Büyüme Enflasyon Alt Yapı ⁸ Okullaşma Oranı İşsizlik Oranı Aylık Ortalama Ücret Politik İstikrar	Panel Veri	Politik İstikrar→+DYY
Breslin ve Samanta (2008)	11 Afrika Ülkesi 1995-2004	DYY	GSYH Yolsuzluk Kamu Harca. Nüfus Artış O.	Panel Veri	DYY≠Yolsuzluk
Busse ve Hefeker (2005)	83 Gelişmekte Olan Ülke 1984-2003	DYY	Ekonomik Büyüme Kişi Başına Gelir Dış Ticaret ICRG Tablo 3B	Panel Veri	Kurumsal Kalite→+DYY
Chakraborty ve Mukherjee (2013)	114 Ülke 2000-2010	EPI ⁹	Kişi Başına Gelir DYY İhracat/GSYH Yolsuzluk İnsani Gelişmişlik İnd. Demokrasi İndeksi	Panel Veri	DYY→EPI
Demirtaş ve Akçay (2006)	71 Ülke 1995-2002	DYY	Kişi Başına Gelir Kurumlar Vergi Oranı Dış Açıklık Enflasyon Kurumsal Kalite	Panel Veri	Kurumsal Kalite→+DYY

⁸ Toplam telefon hattı oranı ve otobanların oranı.

⁹ Yale'den alınan Çevresel Performans Endeksi. Çocuk ölüm oranı (ağırlık:15%), hava kirliliği (3.75%), parçacıklı madde(3.75%), içilebilir su (3.75%), sağlık hizmetleri (3.75%), kişi başına sulfur dioksit oranı (SO2) (4.38%), kişi başına SO2 (4.38%), su kalitesi (8.75%), biyo koruma(8.75%), deniz temizliği (4.38%), yaşam alanı koruması (4.38%), tarımsal destekler (3.89%), tarım ilacı düzenlemeleri (1.94%), borsadaki büyüme (forest) (1.94%), orman kaybı (1.94%), orman alanındaki değişme (1.94%), balık sayısı(2.92%),kıyı balıkçılığı (2.92%), CO2 emissions per capita (6.13%), Kişi başına CO2 (6.13), Elektrik üretimi başına CO2 (2.6%) ve yenilenebilir enerji (2.6%) (Emerson vd.,2012).

Tablo 3.1. (Devamı)

Dibben vd. (2011)	Merkezi ve Güney Avrupa Ülkeleri 1995-1999	DYY	İşçi Hakları ¹⁰ Sosyal Güvenlik Hakları İşsizlik Parası Ölüm, Yaşlılık ve Engelli Parası	Panel Veri	İşçi Hakları→.DYY İşçi haklarının düşük olduğu ülkeler daha fazla DYY çekmektedir.
Hecock ve Jepsen (2013)	58 Gelişmekte Olan Ülke 1998-2008	DYY	Ekonomik Büyüme Kişi Başına Gelir Kentsel Nüfus Demokrasi Sosyal Harcamalar SağlıkHarcamaları Eğitim Harcamaları Yolsuzluk Kadın Okullaşma Oranı Sağlık Harcamaları Aşılama Oranı	Panel Veri	Sosyal Harcamalar→+DYY
Jean vd. (2011)	88 Tayvan Şirketi 2000-2002	DYY	Yöneticinin Etnik Kimliği Ar-Ge yoğunluğu Endüstri Büyümesi	Panel Veri	Etnik Kimlik≠ DYY
Khan ve Akbar (2013)	94 Ülke 1986-2009	DYY	Ekonomik Büyüme Açıklık ICRG Tablo 3B	Panel Veri	Yolsuzluk→. DYY
Ledyaeva vd. (2013)	Rusya Şirketleri 1996-2007	Yabancı Şirket Sayısı	The Index of Democracy ¹¹ Piyasa Büyüklüğü Eğitim Yapısı Vergi Oranı Doğal Kaynaklar Yatırım Riski	Panel Veri	Yolsuzluk→. Yabancı Şirket Sayısı Demokrasi→+ Yabancı Şirket Sayısı

¹⁰ Botero vd., 2004.¹¹ Dış Açıklık, Özgür ve Adil Seçim, Politik Çoğulculuk, Özgür Medya, Ekonomik Liberalleşme, Sivil Hakları, Politik Rejim, Elit Güçler, Yolsuzluk

Tablo 3.1. (Devamı)

Li ve Resnick (2003)	53 Gelişmekte Olan Ülke 1982-1995	DYY	Demokrasi Fikri Mül. Hak. Koru. GSYH Kişi Başına Gelir İşgücü Maliyeti Döviz Kuru		Demokrasi→+DYY Fikri Mül. Hak. Koru→+DYY
Mathur ve Singh (2011)	29 Ülke 1980-2000	DYY	GSYH Yolsuzluk Maksimum Vergi Oranı	Panel Veri	GSYH→+DYY Yolsuzluk→- DYY Maksimum Vergi Oranı→-
Nasser (2007)	Asya ve Latin Amerika 1979-1989 1989-1999	DYY	Kişi Başına Gelir Nüfus Artış Oranı Enflasyon Dış Açıklık Cari Açık Telefon Hattı (1000) Okullaşma Oranı Politik Hakları Suikast ¹² İhtilal	Panel Veri	Politik Haklar→-DYY Politik haklardaki meydana gelecek artışlar DYY akımını azaltmaktadır.
Paniagua ve Sapena (2014)	161 Ülke 2003-2010	DYY DYY Proje Sayısı DYY İşçi	Ekonomik Büyüme ¹³ Sınır Değişkeni Koloni Değişkeni Konuşulan Dil Dini Kimlik Serbest Ticaret Antlaşma Hukuki Hak	Panel Veri	Az Gelişmiş Ülkelerde Hukuki Hak→+DYY Orta Gelişmiş Ülkeler Hukuki Hak≠DYY

¹² Easterly ve Sewadeh (2002)¹³ Çekim Modeli

Tablo 3.1. (Devamı)

Paniagua ve Sapena (2015)	49 Kaynak Ülke 120 Ev Sahibi Ülke 2009	DYY FDI Proje Sayısı FDI İşçi	Ekonomik Büyüme ¹⁴ Sınır Değişkeni Koloni Değişkeni Konuşulan Dil Serbest Ticaret Antlaşma Sosyal Girişimcilik ¹⁵	Panel Veri	Sosyal Girişimcilik→+DYY
Sekkat ve Vaganzones- Varoudakis (2007)	Gelişmekte Olan Ülkeler 1990-1999	DYY	Kişi Başına Gelir Ekonomik Büyüme Dış Açıklık Okullaşma Oranı Kişi Başına Cep Tel. ICRG Tablo 3B	Panel Veri	Politik Risk→-DYY
Siegel vd. (2011)	1970-2004	DYY	Eşitlikçilik uzaklığı ¹⁶	Panel Veri	Eşitlikçilik uzaklığı→ -DYY
Wernick vd. (2009)	64 Gelişmekte Olan Ülke 11 Yıllık Periyod	DYY	Kurumsal Kalite ¹⁷ Ekonomik Büyüme Kişi Başına Gelir Enflasyon Dış Ticaret	Panel Veri	Kurumsal Kalite→+FDI
Grogan ve Moers (2001)	25 Geçiş Ekonomisi 1990-1998	DYY	İş Hukukuu Hukuk ve Düzenlemeler Sivil Haklar	Panel Veri	Kurumsal Kalite≠ DYY

¹⁴ Çekim Modeli¹⁵ GEM (Global Girişimcilik Monitörü) yaklaşık olarak 49 ülkede 150000 kişi anket katılımıyla elde edilmektedir ve sosyal girişimciliği ölçmek için kullanılmaktadır.¹⁶ Schwartz değer anketi¹⁷ Dünya Bankası WGI projesi (Hükümet İstikrarı, Söz Hakkı ve Hesap verebilirlik, Hükümet verimliliği, Düzenleyici kurumların kalitesi, Hukuk Kuralları, Yolsuzluğun Kontrolü)

Tablo 3.2. Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları ile Ekonomik Değişkenler İlişkisi Literatür Özeti Tablosu

Batten ve Vo (2009)	79 Ülke 1980-2003	Kişi Başına Gelir	DYY Okullaşma Oranı Hükümet Harcaması Nüfus Artış Oranı Enflasyon	Panel Veri	DYY → +Kişi Başına Gelir
Elveren vd. (2012)	Türkiye 1970-2007	Gini ¹⁸	Ekonomik Büyüme Dış Açıklık İhracat İthalat, DYY	Zaman Serisi	DYY ≠ Gini
Görg vd. (2009)	18 OECD Ülkesi 1984-1998	DYY	Sosyal Harcamalar Vergi Oranı Ekonomik Büyüme Nüfus Artış Oranı Dış Açıklık Faktör Payları (Masraf) Efektif Döviz Kuru	Panel Veri	Sosyal Harcamalar → +DYY Vergi Oranı → + DYY Sosyal Harcamalar X Vergi Oranı → - DYY
Javorcik vd.(2011)	Amerika Birleşik Devletleri 1990-2000	DYY	Göçmen Sayısı Nüfus Artış Oranı Ekonomik Büyüme Enflasyon Pasaport Masrafları	Panel Veri	Göçmen Sayısı → +FDI
Kadir Karagöz (2007)	Türkiye 1970-2005	DYY	Ekonomik Büyüme Enflasyon Dış Açıklık Döviz Kuru Okullaşma Oranı Sermaye Stoku Alt Yapı Düzeyi ¹⁹ Sivil Özgürlük	Zaman Serisi	GSYH ≠ DYY

¹⁸ Theil İndeksi.¹⁹ Kamu yatırımlarından enerji ve ulaşırmaya ayrılan pay.

Tablo 3.2. (Devamı)

Kar ve Tatlısöz (2008)	Türkiye 1980-2003	DYY	GSYH Net Rezervler İşgücü Maliyeti Grevle Kay. İş Günü Dış Açıklık Döviz Kuru Yatırım Teşvik Belgeleri	Zaman Serisi	GSYH+ Net Rezervler+ İşgücü Maliyeti- Grevle Kay. İş Günü+ Dış Açıklık+ Döviz Kuru- Yatırım Teşvik Belgeleri+
Kemeny (2010)	119 Ülke 1975-2000	Teknoloji	DYY Okullaşma Oranı ²⁰ ICRG Tablo 3B Sivil Özgürlük ²¹ Telefon Hattı ²² Etnik ve Kültür ²³	Panel Veri	DYY→+Teknoloji
Mercan ve Yurttañıkırmaz (2013)	Türkiye 1991:Q4-2013:Q1	DYY	Cari Açık GSYH	Zaman Serisi	DYY→GSYH
Mucuk ve Demirsel (2009)	Türkiye 1992:1-2007:9	DYY	Ekonomik Büyüme	Zaman Serisi	Ekonomik Büyüme↔ DYY
Özyigit ve Eminer (2011)	Türkiye 1970-2005	DYY	Beşeri Sermaye ²⁴ Ekonomik Büyüme	Zaman Serisi	Beşeri Sermaye→ DYY Ekonomik Büyüme→ DYY
Özcan ve Sarı (2010)	27 OECD Ülkesi 1994-2006	DYY	Ekonomik Büyüme Enflasyon Oranı Dış Açıklık Alt Yapı Düzeyi ²⁵ Cari Açık	Panel Veri	Dış Açıklık→.DYY Cari Açık→.DYY

²⁰ Barro ve Lee (2001)²¹ Freedom of House, Sivil ve Politik Özgürlük²² 1000 kişi düşen telefon hattı²³ Fearon (2003)²⁴ Üniversiteden mezun olan öğrenci sayısı²⁵ 100 kişiye düşen telefon hattı

Tablo 3.2. (Devamı)

Saray (2011)	Türkiye 1970-2009	İstihdam Oranı	DYY Ekonomik Büyüme	Zaman Serisi	DYY ≠ İstihdam Oranı
Sus'jan ve Redek (2008)	Geçiş Ekonomileri 1995-2002	GSYH	DYY Belirsizlikler Okullaşma Oranı Enflasyon	Panel Veri	DYY → +GSYH
Tang vd.(2014)	Malezya 1980-2008	DYY	Ekonomik Büyüme Vergi Oranı Reel Efektif döviz kuru Finansal Gelişme Sosyal belirsizlik ²⁶ Makro Ekonomik Belirsizlik	Zaman Serisi	Sosyal belirsizlik ↔ DYY ^{uzun ve kısa dönem} Makro Ekonomik Belirsizlik ↔ DYY ^{uzun ve} kısa dönem
Wang vd. (2013)	287 Çin Şehri 1999-2005	Çeşitli Makro Ekonomik Değişkenler	DYY Etnik Bağ Kurumsal Gelişme	Panel Verisi	DYY X Kurumsal Gelişme → +GSYH, Patent, İşgücü Verimliliği
Welander vd.(2015)	70 Gelişmekte Olan Ülke 1970-2005	Çocuk Sağlığı ²⁷	KOF indeks ²⁸ Demokrasi Kişi Başına Gelir Toplam Kamu Harcaması Aşılama Oranı Kentsel Nüfus Oranı Sağlık Harcaması	Panel Veri	DYY → -Çocuk Sağlığı
Yapraklı (2006)	Türkiye 1970-2006	DYY	GSYH İşgücü Maliyeti Döviz Kuru Dış Açıklık Dış Ticaret Açığı	Zaman Serisi	GSYH ↔ DYY İşgücü Maliyeti → DYY Döviz Kuru ↔ DYY Dış Açıklık → DYY Dış Ticaret Açığı → DYY

²⁶ Suç Oranı 100,000 kişi başına²⁷ Doğan 1000 bebekten ölenlerin oranı.²⁸ Ekonomik, sosyal ve politik globalleşme; Ekonomik globalleşme (KOF1) iki faktöre sahiptir: FDI (KOF11) and ekonomik aktivitedeki kısıtlamalar (KOF12). Sosyal globalleşme (KOF2) üç faktöre sahiptir: kişisel bağlantı (KOF21), bilgi akımı (KOF22), kültürel bağlantı (KOF23). Politik globalleşme (KOF3) ülke içindek, konsolosluk veya elçiliklerin ve uluslararası kuruluşların sayısını ifade etmektedir. KOF 0 ile 100 arasında değer almaktadır.

Tablo 3.3. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile Ekonomik Büyüme İlişkisi Literatür Özeti Tablosu

Adams ve Opoku (2015)	22 Sahra-Altı Ülkesi 1980-2011	GSYH	DYY Düzenlemeler ²⁹	Panel Veri	DYY≠GSYH İstatistiki olarak anlamsız
Alfaro vd. (2010)	Az Gelişmiş, Gelişmekte Olan ve Gelişmiş Ülkeler	GSYH	DYY	Kantitatif (Mikro Veri)	DYY→+GSYH Gelişmiş ülkelere Diğer ülkelere nazaran DYY'deki artış GSYH'yı artırmaktadır.
Akinlo (2004)	Nijerya 1970-2001	GSYH	DYY İşgücü Kamu Harcaması Okullaşma Oranı İhracat	Zaman Serisi	DYY≠GSYH Değişkenler uzun dönemde eşbütünleşik fakat hata düzeltme sonucunda DYY'nin gecikme katsayılar istatistiki olarak anlamsız
Anwar ve Nguyen (2010)	Vietnam Eyaletleri 1996-2005	DYY	GSYH İç Yatırımlar İhracat Yetenekli İşgücü Aylık Ort. Ücret Alt Yapı ³⁰ Reel Döviz Kuru	Panel Veri	GSYH→+DYY
Belloumi (2014)	Tunus 1970-2008	GSYH	Dış Ticaret DYY Sermaye Yatırımları İş gücü	Zaman Serisi	DYY≠GSYH

²⁹ Bütün düzenlemeler, İşletmeler ile düzenlemeler, Kredi piyasası ile ilgili düzenlemeler ve İşgücü piyasası ile ilgili düzenlemeler.

³⁰ 1000 kişi başına düşen telefon hattı.

Tablo 3.3.(Devamı)

Breslin ve Samanta (2008)	11 Afrika Ülkesi 1995-2004	DYY	GSYH Yolsuzluk Kamu Harca. Nüfus Artış O.	Panel Veri	GSYH→+DYY
Chan vd. (2014)	Çin Bölgeleri ³¹ 1995-2010	DYY	GSYH İç Yatırımlar Okullaşma Oranı Alt Yapı ³²	Panel Veri	DYY←→GSYH ^{Uzun ve Kısa Dönem}
Iamsiraroj ve Ulubaşoğlu (2015)	140 Ülke 1970-2009	GSYH	DYY	Meta Analiz	DYY→+GSYH
Klasra (2011)	Türkiye ve Pakistan 1975-2004	GSYH	DYY Açıklık İhracat	Zaman Serisi	Pakistan ve Türkiye için DYY≠GSYH
Lee (2009)	Malezya 1970-2000	DYY	GSYH	Zaman Serisi	DYY→GSYH ^{Kısa Dönem} GSYH→DYY ^{Uzun Dönem}
Li ve Liu (2005)	84 Ülke 1970-1999	Kişi Başına GSYH	DYY Nüfus Artış Oranı Okullaşma Oranı Beşeri Sermaye Yurtiçi Yatırımlar	Panel Veri	Gelişmekte ve Gelişmiş Ülkeler için DYY→+Kişi Başına GSYH

³¹ Liaoning, Beijing, Tianjin, Hebei, Shandong, Jiangsu, Zhe-jiang, Shanghai, Fujian, Guangdong and Hainan, Heilongjiang, Jilin, Inner Mongolia, Shanxi, Henan, Anhui, Hubei, Jiangxi, and Hunan, Sichuan, Guangxi, Guizhou, Yunnan, Shanxi, Gansu, Qinghai, Ningxia and Xinjiang.

³² Kişi başına telekomünikasyon harcaması ve Bölgelerde kilometre başına otoban uzunluğu

Tablo 3.3. (Devamı)

Mutafoglu (2012)	Türkiye 1987 Q1-2009Q4	DYY	GSYH CO ₂	Zaman Serisi	GSYH→DYY
Nasser (2007)	Asya ve Latin Amerika 1979-1989 1989-1999	DYY	GSYH Açıklık Cari Açık Enflasyon	Panel Veri	1979-1989 ve 1989-1999 dönemleri için ekonomik büyüme DYY'yi pozitif olarak etkilemektedir.
Omri ve Kahouli (2014)	65 Ülke 1990-2011	DYY	Kişi Başına G. Enerji Tüketimi İş Gücü Enflasyon	Panel Veri	Yüksek, Orta ve Düşük Gelirli ülkelerde kişi başına düşen GSYH'de artışlar DYY'yi artırmaktadır GSYH→+DYY
Omri vd. (2014)	54 ülke 1990-2011	DYY	GSYH CO ₂ Sermaye Stoku	Panel Veri	GSYH→+DYY
Pao ve Tsai (2011)	BRICS 1980-2007 Rusya (1992-2007)	CO ₂	Toplam Enerji Tüketimi. DYY GSYH	Panel Veri	GSYH→DYY ^{Uzun ve Kısa dönemde}
Tekin (2012)	Az Gelişmiş Ülkeler 1970-2009	DYY GSYH İhracat	DYY GSYH İhracat	Panel Veri	DYY→GSYH Benin ve Togo GSYH→DYY Gambia ve Madagaskar

Tablo 3.3. (Devamı)

Varamini ve Kalash (2010)	10 Gelişmekte Olan Ülke ³³	DYY	GSYH	Zaman Serisi	DYY $\leftrightarrow$ GSYH ³⁴ Macaristan için ise DYY $\rightarrow$ GSYH
Yalta (2013)	Çin 1982-2008	GSYH	DYY	Zaman Serisi	DYY $\neq$ GSYH

Tablo 3.4. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ile Enflasyon İlişkisi Literatür Özeti Tablosu

Bekhet ve Al-Smadi (2015)	Ürdün 1978-2012	DYY	M2 Enflasyon GSYH Dış Açıklık Kredi Oranı	Zaman Serisi	Enflasyon $\leftrightarrow$ DYY ^{Uzun} Dönem Enflasyon $\neq$ DYY ^{Kısa} Dönem
Blanco (2012)	Latin Amerika Ülkeleri ³⁵ 1986-2006	DYY	Makro Eko. De. ³⁶ Kurumsal De. ³⁷	anel Veri	Enflasyon $\rightarrow$ -DYY

³³ Çek Cumhuriyeti, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya ve Slovenya için 1993:Q1-2003:Q4, Bulgaristan ve Romanya için ise 1996:Q1-2006:Q4

³⁴ Çek Cumhuriyeti, Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Slovakya, Slovenya, Bulgaristan ve Romanya

³⁵ Arjantin, Bolivya, Brezilya, Şili, Kolombiya, Kosta Rika, Ekvator, El Salvador, Guatemala, Honduras, Meksika, Nikaragua, Panama, Paraguay, Peru, Uruguay ve Venezüella

³⁶ Enflasyon, Döviz Kuru, Dış Ticaret, GSYH, İhracat.

³⁷ Demokrasi, Yönetim, Yolsuzluk, Bürokratik Kalite, Hukuk ve Düzenlemeler.

Tablo 3.4. (Devamı)

Cleeve vd. (2015)	Sahra-Altı Ülkeleri 1980-2012	DYY	İnsani Gelişme En. ³⁸ Kişi Başına Gelir Dış Açıklık Enflasyon Demokrasi Alt Yapı ³⁹	Panel Veri	Enflasyon ≠ DYY
Cuyvers vd. (2011)	Kamboçya 1995-2005	DYY	GSYH Döviz Kuru Enflasyon Faiz Oranı Politik Risk	Panel Veri	Enflasyon ≠ DYY
Kahouli ve Maktouf (2015)	14 Kaynak ⁴⁰ Ülke ve 39 Ev sahibi 1990-2011	DYY	GSYH Kişi Başına Gelir Döviz Kuru Enflasyon	Panel Veri ⁴¹	Kaynak Ülke için Enflasyon→DYY Ev Sahibi Ülke için Enflasyon ≠DYY
Kinuthia ve Murshed (2015)	Kenya ve Malezya 1970-2009	DYY	GSMH Dış Açıklık Faktör Maliyetleri M2 ⁴² Enflasyon Döviz Kuru	Zaman Serisi	Enflasyon ≠DYY

³⁸ 15 yaş ve üstü okula gitmemiş nüfus, okuma yazma oranı vb.

³⁹ 100 kişi başına düşen telefon hattı.

⁴⁰ FDI'nin kaynağı olan ülkeler: Almanya, Avusturya, Belçika, Kanada, Danimarka, ABD, Finlandiya, Fransa, İtalya, Hollanda, Portekiz, İngiltere, İspanya, İsveç

⁴¹ Çekim Modeli

⁴² Para Arzı (M2)

Tablo 3.4. (Devamı)

Medvedev (2012)	153 Ülke 1980-2004	DYY	GSYH Dış Açıklık Enflasyon	Panel Veri	Enflasyon→-DYY
Neumayer ve Spess (2005)	119 Gelişmekte Olan Ülke 1970-2001	DYY	Kişi Başına Gelir Nüfus Artış Oranı Enflasyon Politik Risk	Panel Veri	Enflasyon→-DYY
Özcan ve Arı (2010)	27 OECD Ülkesi 1994-2006	DYY	GSYH Enflasyon Dış Açıklık Alt Yapı ⁴³ Cari Açık	Panel Veri	Enflasyon→+DYY

⁴³ 100 kişi başına düşen telefon hattı

Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıyla ilgili literatüre bakıldığı zaman çalışmalar zaman, mekan ve değişkenler açısından farklılık göstermektedir. Genel itibariyle ekonomik büyüme doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ana belirleyicisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan, kurumsal faktörler doğrudan yabancı sermaye akımlarını yön veren diğer bir değişken olduğu ifade edilebilmektedir. Türkiye için yapılan çalışmalara bakıldığında, ekonomik büyüme, faiz oranı, ekonomik açıklık ve kurumsal faktörler doğrudan yabancı yatırımlarını açıklamada ön plana çıkmaktadır.

3.2. TÜRKİYE'DE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ YILLAR İTİBARIYLA GELİŞİMİ

Doğrudan yabancı sermayenin Türkiye'deki yıllar itibariyle dağılımı incelenirken 1980 öncesi ve sonrası olmak üzere iki kısımda incelenmesi gerekmektedir. 1980 yılının doğrudan yabancı sermaye için dönüm noktası olarak alınmasının sebebi bu yılda Türkiye'nin ekonomide liberalleşme çabalarının dönüm noktası olmasıdır. Turgut Özal hükümetinin 24 Ocak 1980 kararları ile ekonomide liberalleşme için attığı adımlar hem Türkiye'nin dış ticaretini hem de uluslararası yabancı yatırımların Türkiye'ye girişini etkilediği aşikârdır.

3.2.1. 1980 Öncesi Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Akımları

Türkiye ekonomisinde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının gelişim sürecine bakıldığında 1923-1950 yılları arasında kamu sektöründe faaliyet gösteren yabancı şirketler bedelleri ödenmek şartıyla millileştirilmiş olmasına rağmen, bu dönemde siyasi yapı yabancı sermayeye karşı olumsuz tavır sergilememiştir (Bal ve Göz, 2010:458). Yabancı sermayeye karşı sergilenen bu tavrın Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş yıllarında yüksek miktarda sermaye ihtiyacının olmasından kaynaklandığı öne sürülebilir.

Diğer taraftan, 1946-1960 döneminde yabancı sermaye girişlerini kolaylaştıran girişimler bulunmaktadır. Bunlardan ilki 25 Şubat 1930 yılında çıkarılan 1567 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma dayanağı olarak çıkarılan 22/04/1947 tarihli 13 sayılı karardır. Bu karara göre, yabancı sermayenin döviz getirmesi ve tarım, sanayi ulaştırma, turizm gibi alanlara yönlendirilmesi öngörülmekteydi. Ayrıca hükümet, yabancı

sermaye yatırımının yurdun kalkınmasında yararlı ve ihracatı artırıcı nitelikte olduğuna kanaat getirirse yabancı sermaye yatırımında elde edilen kârın bir kısmının yurtdışına aktarılmasına izin vermektedir (Kepenek ve Yentürk, 1994:91).

1950’li yıllara gelindiğinde yabancı sermaye teşviki için çıkarılan yasalarda artış gözlemlenmektedir. 18/01/1954 tarihinde çıkarılan 6224 sayılı yasa yabancı sermaye teşviki açısından 1980’lere kadar yürürlükte kalmıştır. 18 Mart 1954 tarihinde çıkarılan Petrol Yasası ile yabancı sermaye girişleri artırılmak istenmiştir. Buna 1954-1965 döneminde ülkeye 1 milyar 850 milyon TL yabancı sermaye girmiştir (Kepenek ve Yentürk, 1994: 91-92). Bu yasalarla beraber sadece para değil makine ve parçaları, lisans, patent ve marka gibi fikri mülkiyet hakları da yabancı sermaye girişi olarak kabul edilmekteydi (Ekinci, 2005:130).

Tablo 3.5. 1951-1962 Yılları Arasındaki Yabancı Sermaye Girişi (Cari Fiyatlarla Bin TL)

Yıllar	Gerçekleşen Yabancı Sermaye	Yıllar	Gerçekleşen Yabancı Sermaye
1951	3400	1957	10531
1952	2993	1958	15068
1953	1148	1959	19825
1954	2598	1960	18711
1955	8002	1961	43056
1956	21605	1962	87246

Kaynak: Kepenek ve Yentürk, 1994:93.

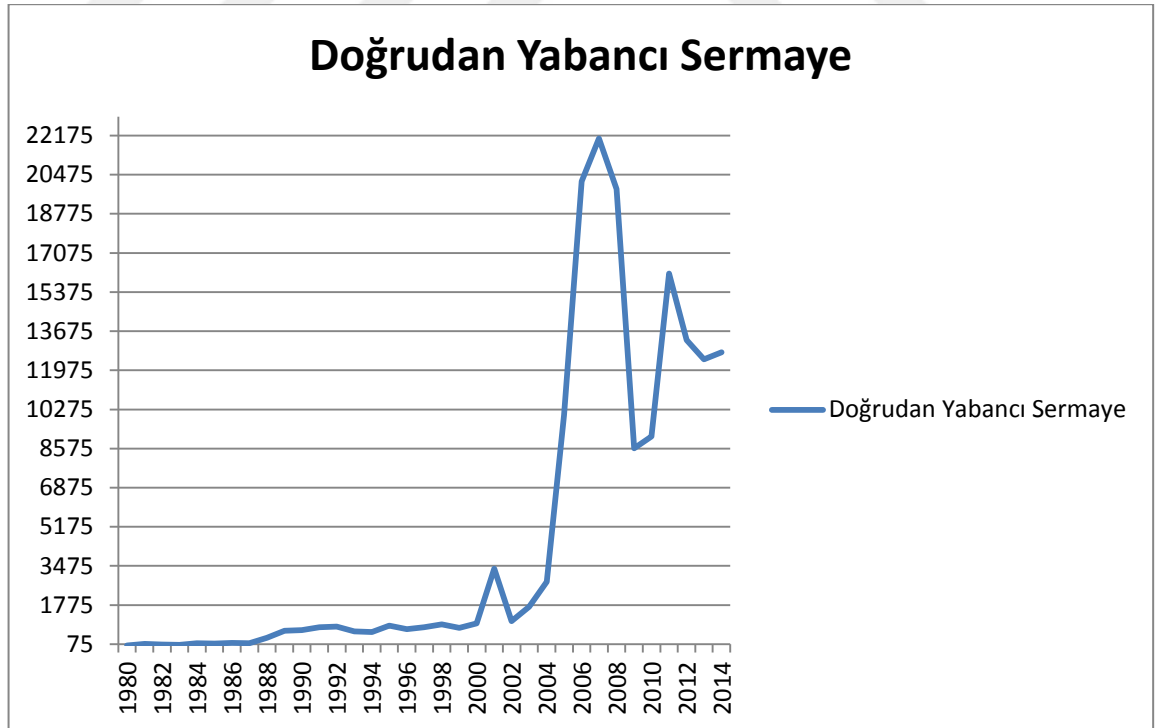
Tablo 3.5’te 1951-1962 yılları arasında ülkeye giren yabancı sermaye miktarı görülmektedir. 1956 yılından itibaren yabancı sermaye girişlerinde hızlı bir artış olduğu izlenmektedir. 1957 yılında meydana gelen düşüşün siyasi alandaki boşluktan kaynaklandığı ileri sürülebilir.

3.2.2. 1980 Sonrası Dönemde Doğrudan Yabancı Sermaye Akımları

1980’li yıllarda Türkiye ekonomisi açısından ekonomik liberalleşme anlamında kritik bir dönem olduğu söylenebilmektedir. 24 Ocak 1980 tarihinden yürürlüğü koyulan

“istikrar tedbirleri”nin hem iç yatırımları hem de dış yatırımları etkilediği aşikârdır. Alınan tedbirlerin bir kısmı dış ticaretin serbestleştirilmesi, yabancı sermaye yatırımlarının teşvik edilmesine yöneliktir.

Bu dönemde, yabancı sermayenin teşvik edilmesine yönelik olarak doğrudan yabancı sermaye yatırımlarındaki bürokratik durumu azaltmak için yabancı sermaye ile ilgili bütün işlemler Yabancı Sermaye Dairesine devredilmiştir. Ek olarak, Serbest Bölgeler Genel Müdürlüğü’nün kurulması, yabancı bankaların Türkiye’de çalışmalarını teşvik edecek yasal düzenlemeler, Yabancı Sermaye Çerçeve Kararnamesinin çıkarılması, finansal kiralama ile ilgili düzenlemeler ve döviz tevdiat hesaplarının serbestleştirilmesi gibi yabancı sermayeyi teşvik edici düzenlemeler yapılmıştır (Şahin, 2014:186-188). Bunlara göre yapılan düzenlemelerin yabancı sermaye girişine olumlu katkı yaptığı söylenebilmektedir. Ayrıca bu dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmak için yap-işlet-devret modeli kullanılmıştır. Bu yolla bazı büyük projeler (Aliğa Termik Santrali, Ankara Metrosu, Atatürk Hava Limanı) tamamlanarak hizmete sokulmuştur. İlerleyen yıllarda kamuya ait bazı kurumlar yabancılara satılarak özelleştirilmiştir (Seyidoğlu, 2009:632).

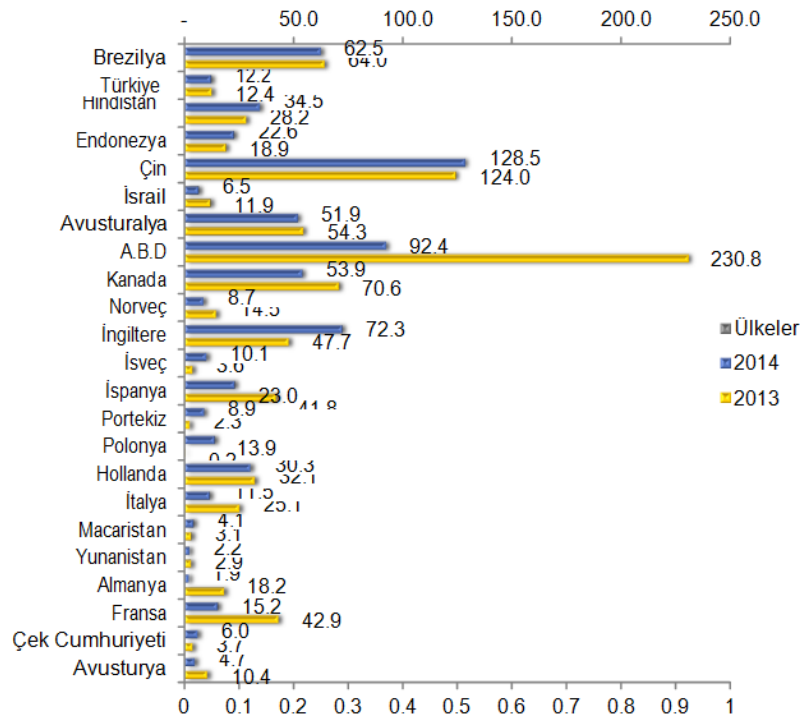

Kaynak: WDI (World Development Indicators), 2015

Grafik 3.1. 1980-2014 Yılları Arasında Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Akımı (Milyon Dolar \$).

1980-2014 yılları arasında Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermaye miktarı Grafik 3.1'de verilmektedir. 24 Ocak 1980 *İstikrar Tedbirleri*'nin ardından doğrudan yabancı sermayenin arttığı açık bir şekilde görülmektedir. 2000 yılına kadar istikrarlı bir şekilde artan doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2001 yılında bir sıçrama gerçekleştirmiştir. Fakat 2001 yılında yaşanan siyasi krizler sebebiyle 2002 yılında doğrudan yabancı sermaye 2000 yılında gerçekleşen rakamlara kadar gerilemiştir. 2002 yılında gerçekleştirilen genel seçimler sonucunda tek partili hükümetin iktidara gelmesi doğrudan yabancı sermaye girişlerini hızlandırmış ve Cumhuriyet tarihinin rekor seviyesine kadar ulaşmıştır. 2007 yılında 2 milyar dolar olarak gerçekleşen doğrudan yabancı sermaye girişi 2008 yılında meydana gelen küresel ekonomik krizle beraber düşüşe geçmiştir.

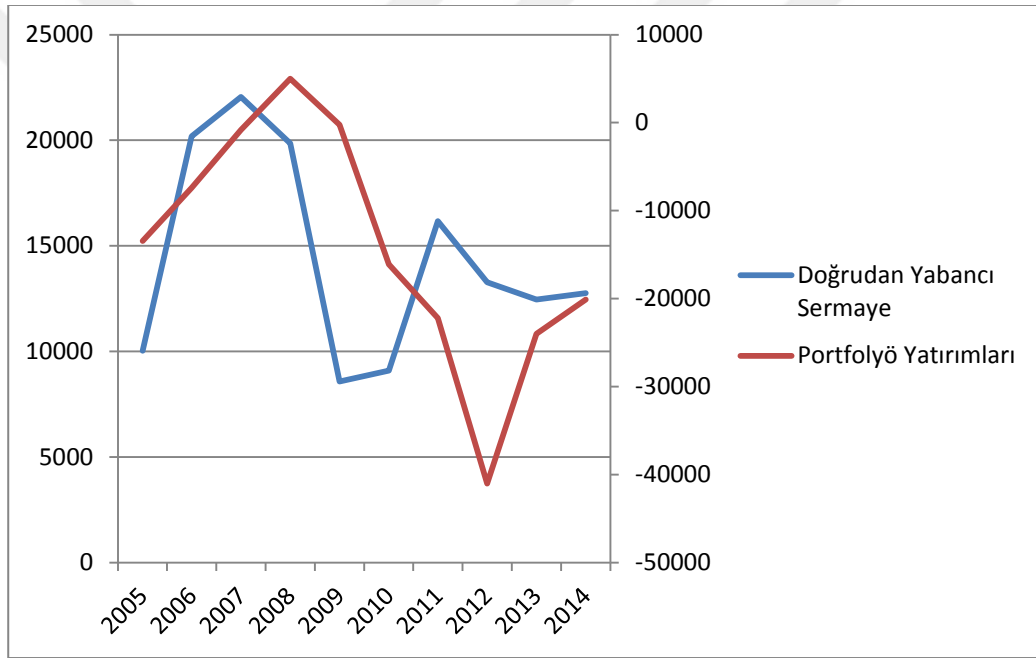
Küresel ekonomik kriz sebebiyle sadece Türkiye'de değil Dünya üzerindeki birçok ülkede doğrudan yabancı sermaye girişleri yavaşlamıştır. Küresel kriz sonrası doğrudan yabancı sermayenin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde dağılımı görmek ekonomik krizlerin yabancı sermaye akışları üzerindeki etkisini görmemiz açısından önemlidir. Grafik 3.2'de küresel ekonomik kriz sonrasında seçilmiş ülke grupları için 2013 ve 2014 yıllarına ait doğrudan yabancı sermaye girişleri görülebilmektedir.

Grafik 3.2. Seçilmiş Ülkeler İçin 2013 ve 2014 Yıllarındaki Doğrudan Yabancı Sermaye Girişleri (Milyar Dolar \$)

Grafik 3.2'ye göre Türkiye'nin gelişmekte olan ülke grubunda yer aldığı düşünüldüğünde Brezilya ve Hindistan gibi gelişmekte olan ülkelere göre 2013 ve 2014 yıllarında doğrudan yabancı sermaye girişleri daha az gerçekleşmiştir. Diğer taraftan, gelişmiş ülke olan Amerika Birleşik Devletleri'nde 2013 yılında doğrudan yabancı sermaye yatırımları yaklaşık olarak 231 milyar dolar olarak gerçekleşirken bu rakam 2014 yılında 92 milyar dolara kadar düşmüştür. Amerika Birleşik Devletleri'ne ek olarak Fransa'da doğrudan yabancı sermaye girişleri 2013 yılına göre 2014 yılında daha az gerçekleşmiştir.

Grafik 3.3'te 2008 yılında ortaya çıkan küresel ekonomik krizin Türkiye'ye yabancı sermaye girişleri açısından etkilerini daha ayrıntılı olarak ele alınmaktadır.

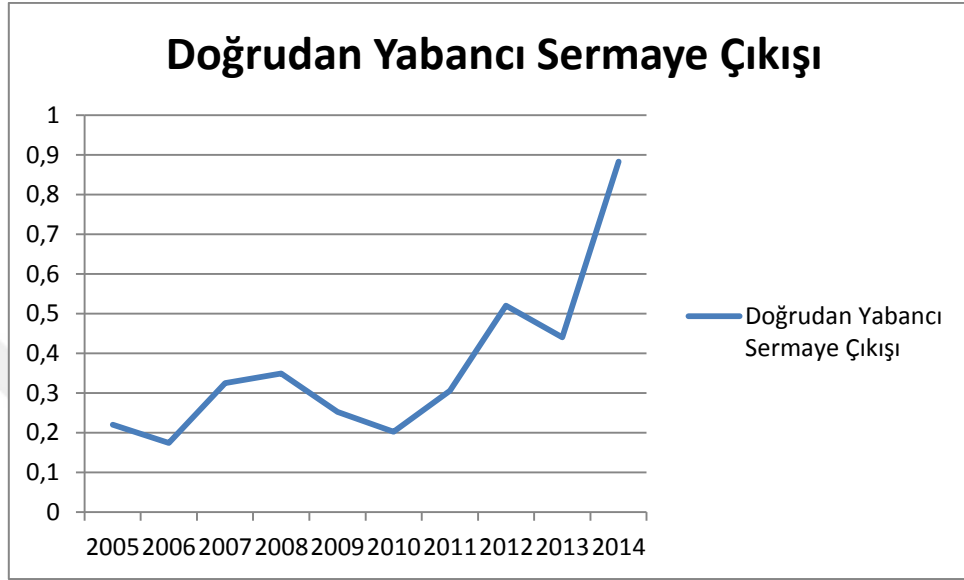

Kaynak: WDI (World Development Indicators), 2015.

Grafik 3.3. 2005-2014 Yılları Arasında Türkiye'de Doğrudan Yabancı Sermaye ve Portföy Yatırımları (Milyon Dolar \$)

Grafik 3.3'te görüleceği üzere 2005-2008 yılları arasında portföy ve doğrudan yabancı sermaye girişleri hızlı bir şekilde artmıştır. 2008 yılından sonra ise doğrudan yabancı sermaye ve portföy yatırımları küresel finansal kriz sebebiyle hızlı bir şekilde düşmüştür. 2008 yılında pozitif olarak görülen portföy yatırımları bu yıldan sonra hızlı bir şekilde düşmüş ve ülkeden hisse senedi ve tahvil çıkışı olmuştur.

Ülkeye giren doğrudan yabancı sermaye yatırımları kadar ülkeden çıkan doğrudan yabancı sermaye yatırımları da önemli bir konuma sahiptir. Diğer ülkelerde konumlanan doğrudan yabancı sermaye yatırımları kaynak ülkelere döviz girişi (kâr) sağlamakta ve cari dengesini iyileştirmektedir. Grafik 3.4'te 2005-2014 yılları arasında ülkemizden doğrudan yabancı sermaye çıkışlarının GSYH'ye oranı verilmektedir.

Kaynak: WDI, 2015.

Grafik 3.4. 2005-2014 Yılları Arasında Türkiye'den Doğrudan Yabancı Sermaye Çıkışı (% GSYH)

2005 yılından itibaren ülkeden çıkan doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının GSYH içinde payı dalgalı bir şekilde arttığı Grafik 3.4'te görülmektedir. 2005 yılında bu rakam % 0.22 iken 2008 yılına gelindiği zaman % 34 ve 2014 yılında % 0.88 olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ

Ekonomik, Sosyal Ve Siyasi Belirleyicileri: Türkiye Üzerine Bir Uygulama

Çalışmanın bu bölümünde, Türkiye'de doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik, sosyal ve siyasi belirleyicileri üzerine yapılan ampirik çalışmanın bulgularına yer verilmektedir.

3.3.1. Çalışmanın Amacı ve Önemi

Son yıllarda küresel piyasaların giderek daha entegre hale gelmesi ve tasarruf açığı bulunan ülkelerin bu entegrasyon sürecinden yararlanarak tasarruf açıklarını sermaye hareketleriyle kapatmak istemesi, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını üzerine yapılan çalışmaları artırmıştır. Literatürde, doğrudan yabancı sermaye yatırımları üzerine birçok çalışma yapılmış olup çalışmalar genel itibariyle tek ülke için yapılmıştır. Yapılan analizlerde ülkelerin kendi iç dinamiklerinin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını belirlemede etkili olduğu söylenebilmektedir. Diğer taraftan, her ülkenin iç dinamiklerinin farklı olması tek ülke için yapılan analizlerde farklılıkların ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. Dolayısıyla örneğin literatür genelinde yolsuzlukların doğrudan yabancı sermaye üzerindeki etkisi negatifken tek ülke için yapılan analizlerde farklılıklar doğurabilmektedir. Son yıllarda Türkiye için yapılan analizlerde kurumsal ve ekonomik değişkenlerin doğrudan yabancı sermaye üzerindeki etkisini ele almaktadır. Bu çalışmada kurumsal ve ekonomik değişkenlere ek olarak sosyal değişkenin eklenmesi çalışmayı farklılaştırmaktadır. Bu bakımdan bu çalışma ekonomik, kurumsal ve sosyal değişkenleri ele alınması bağlamında önemli bir yerde durmaktadır. Çalışmanın amacı Türkiye için doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik, sosyal ve siyasi belirleyicilerini ortaya koymaktır.. Çalışmadan elde edilecek bulgular bu konuda literatürde bulunan eksikliği gidereceği düşünülmektedir.

3.3.2. Ekonometrik Yöntem

Çalışmanın amacı doğrultusunda ekonometrik yöntem olarak zaman serisi analizi kullanılmıştır. Zaman serileri analizleri genel olarak aylık, üç aylık veya haftalık veri setleri kullanarak uygulanmaktadır. Zaman serileri özelliği ve yapısı itibariyle geleceğin tahmin edilmesinde kullanılmaktadır. Bilindiği üzere, iktisadi zaman serileri trend, mevsimsellik ve düzensiz hareketlerin etkisi altında bulunmaktadır. Bu bakımdan, zaman serileri genel olarak deterministik ve stokastik zaman serileri olmak üzere ayrılmaktadır. Serilerin deterministik özelliğe sahip olması sabit, trend ve mevsimselliğin serilerde olup olmadığıdır Stokastik özellik ise serileri durağanlık durumlarıyla ilgilidir (Tarı, 2006: 379-380).

Zaman serisi analizi kullanılırken dikkat edilmesi gereken en önemli şey serilerin durağan olup olmadıklarıdır. Bu çalışmada serileri durağanlık analizleri Dickey ve Fuller (1981) tarafından önerilen Genişletilmiş Dickey Fuller (ADF) birim kök testi kullanılmıştır. Serilerin durağanlık seviyeleri belirlendikten sonra Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından geliştirilen ARDL eşbütünleşme analizi kullanılmıştır. Tahmin edilecek aşağıdaki model gibidir:

$$fdi = a_1 + gdp_t + so_t + po_t + eo_t + \varepsilon_t \quad (1)$$

Eşitlik (1)'de fdi 2005 sabit fiyatlarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını, gdp 2005 sabit fiyatlarıyla Gayri safi yurtiçi hasılayı, so sosyal küreselleşmeyi, po politik küreselleşmeyi, eo ekonomik küreselleşmeyi ve ε hata terimini ifade etmektedir.

3.3.2.1. Durağanlık

Zaman serisi verileriyle yapılan analizlerde zorunlu olarak zamanın rakamlara dökülebileceği veriler kullanılmaktadır. Gelecek veriler geçmiş verilere benziyorsa, bu zamansal ilişkiler geleceğin tahmin edilmesinde kullanılabilmektedir. Aksine, geçmiş gelecekte temelde farklıysa gelecek için tahmin güvenilir olmayacaktır (Stock ve Watson, 2011: 549).

Bir zaman serisinde durağanlık stokastik süreç ve ortalamasının ve varyansının zaman için sabit olarak kalmasını aynı zamanda kovaryansının yalnızca iki dönem arasındaki uzaklığa bağlı olan olasılıklı bir süreç olduğu ifade edilebilmektedir (Gujarati ve Porter, 2009:740). Bu süreçler aşağıdaki eşitlikler yardımıyla da açıklanabilmektedir.

$$E(Y_t) = \mu \quad \text{Ortalama} \quad (2)$$

$$Var(Y_t) = E(Y_t - \mu)^2 = \sigma^2 \quad \text{Varyans} \quad (3)$$

$$\chi_k = E[(Y_t - \mu)(Y_{t+k} - \mu)] \quad \text{Kovaryans} \quad (4)$$

Eşitlik (2), (3) ve (4) sırasıyla Y serinin beklenen ortalama değerini, varyansını ve k gecikmesinde kovaryansını ifade etmektedir. $\chi=0$ olduğu zaman kovaryans Y serinin varyansına eşit olmaktadır. Eğer bir zaman serisi zaman içinde değişen ortalama ve varyansa sahip ise bu serinin durağan olmadığı ifade edilmektedir (Gujarati ve Porter, 2009:740-741).

Zaman serilerinde durağanlığın araştırılması için birim kök testleri kullanılmaktadır. Ekonometrik yazında sıklıkla kullanılan birim kök testlerinin başında Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen ADF birim kök testi gelmektedir.

3.3.2.1.1. Geliştirilmiş Dickey-Fuller Birim Kök Testi

Bir serinin uzun dönemde sergilediği özellik bir önceki dönemde almış olduğu değerlerin etkisiyle belirlenebilmektedir. Bu sebeple serinin bir önceki dönemle ilişkisinin ortaya çıkarılması gerekmektedir (Tarı, 2009:387). Dickey ve Fuller (1981) tarafından geliştirilen birim kök sınaması aşağıdaki eşitlikler üzerinden yürütülmektedir.

$$\Delta Y_t = a_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (5)$$

$$\Delta Y_t = a_0 + a_1 Y_{t-1} + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (6)$$

$$\Delta Y_t = a_0 + a_1 Y_{t-1} + a_2 trend + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (7)$$

(5), (6) ve (7) nolu eşitliklerde Y durağanlık seviyesi araştırılan seriyi, Δ birinci derece fark operatörünü ve ε ise hata terimlerini ifade etmektedir. Eşitlik (5), (6) ve (7) sırasıyla sabitsiz, sabitli ve sabitli-trendli modellerde Genişletilmiş Dickey-Fuller birim kök sınamalarını ifade etmektedir. Modellerde bağımlı değişkenin farkının gecikmelerinin eklemesi hata teriminin otokorelasyonsuz olmasını sağlamak içindir (Tarı, 2009:390; Sümer, 2013:272). Eşitliklerde α katsayının t istatistik değerinin mutlak değeri MacKinnon tablo kritik değerlerinin mutlak değeri ile karşılaştırılarak

H_0 : Birim Kök İçermektedir hipotezi test edilmektedir. Elde edilen t istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon tablo kritik değerinin mutlak değerinden büyükse boş hipotez reddedilir ve serinin birim kök içermediği ifade edilir. Aksi takdirde, elde edilen t istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon tablo kritik değerinin mutlak değerinden küçükse boş hipotez reddedilir ve serinin birim kök içerdiği ifade edilir.

Yapılan işlemler sonrasında test edilen seri birim kök içerirse serinin ikinci farkı alınarak tekrar edilir. Bu işlem seri durağan oluncaya kadar devam etmektedir. Eğer seri birinci farkında durağan ise $I(1)$; ikinci farkında durağan ise $I(2)$; n'inci farkında durağan ise $I(n)$ olarak ifade edilmektedir.

3.3.2.1.2. Phillips-Perron Birim Kök Testi

Phillips-Perron birim kök testinin ADF birim kök testinden farklı olarak, alternatif bağımlı değişkenin gecikmeli değerleri yer almamakta ve bunun yerine, eşitlik (8)'deki regresyon tahmin edildikten sonra bağımlı değişkenin bir yıl gecikmeli değerinin (a_1) katsayısı Newey-West tahmincisi yardımı ile düzeltilmektedir (Yamak ve Korkmaz, 2005: 22). Phillips-Perron birim kök testi için sabitli ve sabitli-trendli modeller için eşitlikler aşağıdaki gibidir:

$$\Delta Y_t = a_0 + a_1 y_{t-1} + \varepsilon_t \quad (8)$$

$$\Delta Y_t = a_0 + a_1 y_{t-1} + a_2 trend + \varepsilon_t \quad (9)$$

(8) ve (9) nolu denklemlerde Y durağanlık seviyesi araştırılan seriyi, Δ birinci derece fark operatörünü, trend zaman içindeki trendi ve ε_t ise hata terimlerini ifade etmektedir. Boş hipotez “*seri birim köke sahiptir*” ve alternatif hipotez ise “*seri birim köke sahip değildir*” şeklinde kurulmaktadır. Y_{t-1} katsayısı için hesaplanan Phillips- Perron test istatistiğinin mutlak değeri MacKinnon tablo kritik değerinin mutlak değeri ile karşılaştırılarak serinin birim kök sahip olup olmadığı test edilir. Hesaplanan test istatistiğinin mutlak değeri tablo kritik değerinin mutlak değerinden büyükse serinin durağan olduğu aksi durumda ise serinin durağan olmadığı sonucuna ulaşılır.

3.3.2.2. Eşbütünleşme

Stokastik trendlere sahip iki ve daha fazla uzun dönemde birlikte hareket edebilirler böylelikle seriler aynı trende sahip olabilirler. Ortak stokastik bir trende sahip olan iki ve daha fazla seriye eşbütünleşik seriler denilmektedir (Stock ve Watson, 2011: 663-664). Eşitlik (7)'de X ile Y gibi değişkeni ilişkisi verilmiştir.

$$\Delta Y_t = a_0 + a_1 Y_{t-1} + a_2 trend + \sum_{i=1}^p \beta_i \Delta Y_{t-i} + \varepsilon_t \quad (10)$$

Eşitlik (10)'de ε hata terimini t ise zamanı ifade etmektedir. Eğer X ile Y arasında eşbütünleşik ilişki var ise $e_t = Y_t - \beta X_t = 0$ olmaktadır. Diğer ifade ile hata terimi durağan ise eşbütünleşik ilişki vardır. Buna göre X ve Y serileri eşbütünleşik olarak ifade edilmektedir (Stock ve Watson, 2011: 663-664). Eşbütünleşik seriler arasındaki regresyon yanıltıcı olmamaktadır. Diğer bir ifadeyle, eşbütünleşik iki serinin düzey değerleriyle elde edilecek regresyon sahte olmamaktadır. Eşbütünleşme yaklaşımı, uzun dönemde serilerde fark almadan meydana gelecek veri kaybını önlemektedir (Tarı, 2006:406). İktisadi zaman serilerinde bir birim verinin bile önemli olduğu düşünülürse, eşbütünleşme analizi zaman serileri analizi için önemli bir yere sahiptir..

Zaman seriler arasındaki eşbütünleşik ilişkinin tespiti çeşitli yöntemler bulunmaktadır. Bu yöntemler genel itibariyle iki grupta toplanabilmektedir. İlk grupta $I(1)$ seviyesinde durağan olan seriler için kullanılan eşbütünleşme testleri varken; ikinci grupta durağanlık seviyeleri farklı olan seriler için kullanılan eşbütünleşme testleri vardır. İlk grupta Engle ve Granger (1987), Johansen ve Juselius (1990), Stock ve Watson (1988) ve Gregory ve Hansen (1990); ikinci grupta ise Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından önerilen ARDL sınır testi bulunmaktadır.

3.3.2.3. ARDL Sınır Testi

Pesaran, Shin ve Smith (2001) tarafından önerilen ARDL sınır testi ilk grupta yer alan testlerden farklı olarak durağanlık seviyeleri farklı olan serilerde eşbütünleşmenin tespit edilmesini sağlamaktadır. Fakat analizde kullanılacak serilerde herhangi birinin $I(2)$ seviyesinde durağan olmaması gerekmektedir (Pesaran vd., 2001). Seriler arasındaki eşbütünleşmenin tespiti aşağıdaki eşitlik yardımıyla yapılabilmektedir:

$$\Delta Y_t = \alpha_0 + \alpha_1 Y_{t-1} + \alpha_2 X_{t-1} + \sum_{i=1}^m \alpha_{3i} \Delta Y_{t-i} + \sum_{i=0}^n \alpha_{4i} \Delta X_{t-i} + e_t \quad (11)$$

Eşitlik (11)'de Y bağımlı X ise bağımsız değişkeni ifade etmektedir. ε ise otokorelasyonsuz hata terimlerini ifade etmektedir. M ve n gecikme uzunluklarını belirtmek üzere, EKK yöntemiyle tahmin edilen eşitlik (8)'de optimal gecikme uzunlukları bilgi kriterleri kullanılarak belirlenmektedir. Belirlenen en uygun gecikme uzunluğunda hata teriminin otokorelasyonsuz olması gerekmektedir. Pesaran ve

diğerleri (2001) çalışmalarında otokorelasyonu test etmek için Lagrange Çarpanı (LM) testini kullanmışlardır (Pesaran vd., 2001).

Eşitlik (11)'de uygun model tespit edildikten sonra $H_0: a_1 = a_2 = 0$ hipotezi F testi kullanılarak test edilmektedir. Elde edilen test istatistiği Pesaran ve diğerleri (2001)'den alınan tablo kritik değerlerinden %1, %5 %10 (I(0), I(1)) üst bandı (I(1)) ile karşılaştırılmaktadır. Test istatistiği üst bandında yer alan kritik değerden büyük ise boş hipotez reddedilerek seriler arasında eşbütünleşik ilişki olduğuna karar verilmektedir.

Aksi takdirde, boş hipotez reddedilemez ve seriler arasında eşbütünleşik ilişki olmadığına karar verilmektedir. Test istatistiği (F) alt ve üst band kritik değer arasında kalması durumunda ise kesin bir yorum yapılamamaktadır (Pesaran vd., 2001).

Seriler arasında eşbütünleşik ilişki olduğuna karar verilirse, Hata Düzeltme Modeli uygulanarak serilerin kısa ve uzun dönem ilişkileri tespit edilebilmektedir.

3.3.3. Çalışmanın Değişkenleri, Veri Seti ve Hipotezler

Türkiye için doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının ekonomik sosyal ve siyasi belirleyicileri ortaya koymak amacıyla bu çalışmada 1980-2013 döneminde 2005 yılı fiyatlarıyla doğrudan yabancı sermaye yatırımları (\$) ve ekonomik büyüme (GSYİH \$), ekonomik, sosyal belirleyici olarak SOS verileri kullanılmıştır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımları ve ekonomik büyüme serileri Dünya Bankası Gelişme Göstergelerinden, sosyal küreselleşme serisi KOF endeksinden alınmıştır. KOF endeksinde 3 mekanizma bulunmaktadır: i)ekonomik küreselleşme, ii) sosyal küreselleşme ve iii) politik küreselleşme. KOF endeksinde ekonomik küreselleşmenin ağırlığı %36, sosyal küreselleşmenin ağırlığı %37 ve politik küreselleşmenin ağırlığı ise

%27 olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal küreselleşme endeksi içinde en büyük ağırlığa %36 ile Bilgi Akımları (1000 kişi başına düşen internet kullanıcısı, televizyon ve Gazete satışları (%GSYİH) gelmektedir (Drehel, 2006). KOF indeksinin en son verisi 2013 yılına kadar olduğu için veri seti 1980-2013 yılları arasında tutulmuştur.

Tablo 3.6. Veri Setlerini İlişkin Açıklamalar

FDI	Dünya Gelişme Göstergeleri (2005\$)
GSYH	Dünya Gelişme Göstergeleri (2005\$)
SOS	Sosyal Küreselleşme (KOF Endeksi)
PO	Politik Küreselleşme (KOF Endeksi)
SEÇ	Genel Seçim Yılları Kukla Değişken
EO	Ekonomik Küreselleşme (KOF Endeksi)

Seriler arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için ekonometrik model aşağıdaki eşitlik gibidir:

$$FDI = \alpha_0 + \beta_1 GDP + \beta_2 SOS + \beta_3 PO + \beta_4 SEÇ + \beta_5 EO \quad (12)$$

Eşitlik (12)'deki Fdi doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını, GDP ekonomik büyümeyi (GSYH), SOS sosyal küreselleşmeyi, PO politik küreselleşmeyi ve EO ekonomik küreselleşmeyi göstermektedir. Kukla değişkenler olarak eklenen Seç siyasi faktörü incelemek için genel seçim yıllarını ifade etmektedir. Çalışmadan elde edilecek bulgulara göre B1, ve B2 , pozitif B3 ve B4 pozitif işaretli olarak beklenmektedir.

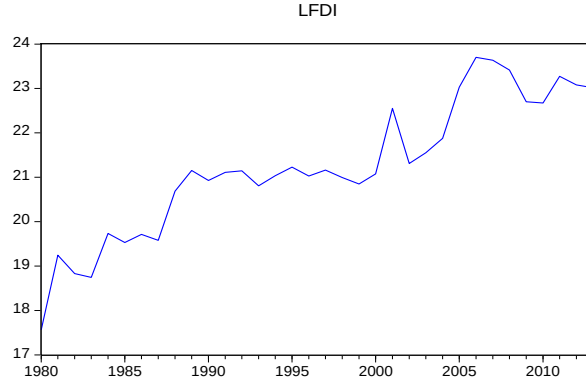
Çalışmada, Türkiye'ye gelen doğrudan yabancı sermayenin ekonomik, sosyal ve politik değişkenler etkilenip etkilenmediği hipotezi test edilecektir.

3.3.4. Çalışmanın Ampirik Bulguları

Çalışmada öncelikle veri setine ait tanımlayıcı istatistikler incelenmektedir. Daha sonra birim kök testleri yapılarak değişkenler arasında eşbütünleşme ilişkisi araştırılmıştır. Ardından ARDL modeli tahmin edilerek değişkenler arasındaki uzun ve kısa dönem ilişkisi ele alınmıştır.

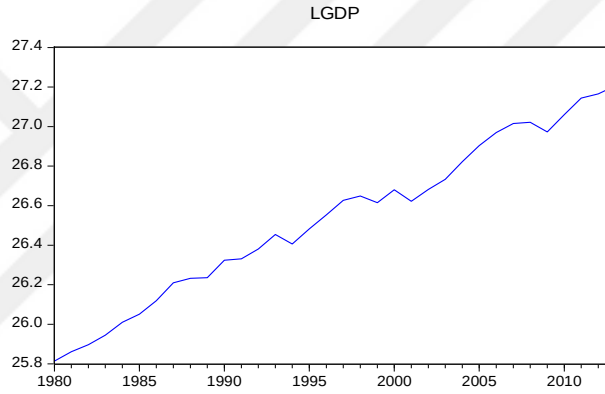
3.3.4.1. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikleri

Çalışmada FDI, GDP, SO, PO ve EO değişkenlerinin logaritmik formları kullanılmıştır. Değişkenlerin zaman içindeki değişimleri sırasıyla Grafik 3.5, Grafik 3.6, Grafik 3.7 ve Grafik 3.8'de görülmektedir.

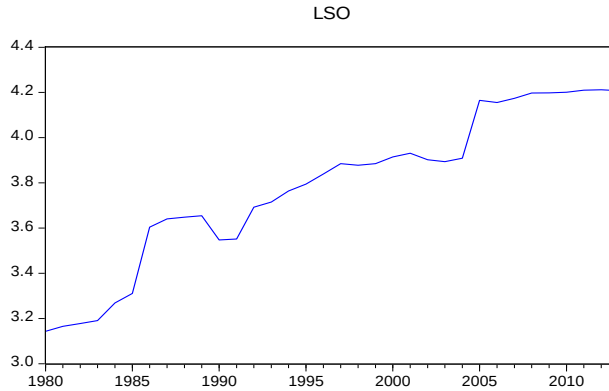
Grafik 3.5. LFDI Değişkenin Zaman İçinde Değişimi

Grafik 3.5'te görülebileceği üzere LFDI zaman içinde dalgalı bir seyir izlemektedir. Özellikle kriz dönemlerindeki önemli düşüşler dikkat geçmektedir.

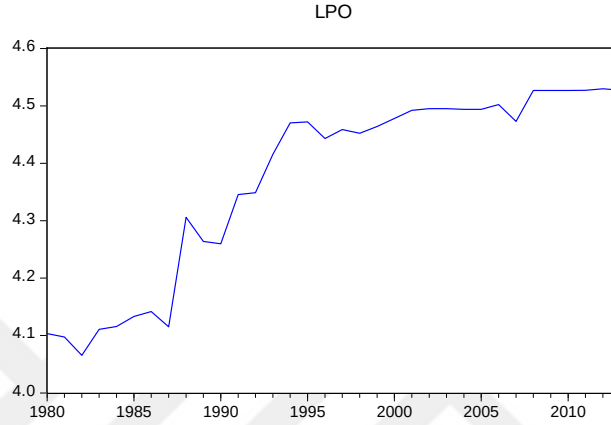
Grafik 3.6. LY Değişkenin Zaman İçinde Değişimi

Grafik 3.6'da LY değişkenin bir trend boyunca arttığı ifade edilebilir. Özellikle 1996, 2001 ve 2008 yılları meydana gelen ekonomik krizler LY değişkeninde önemli dalgalanmalara sebep olduğu söylenebilir.

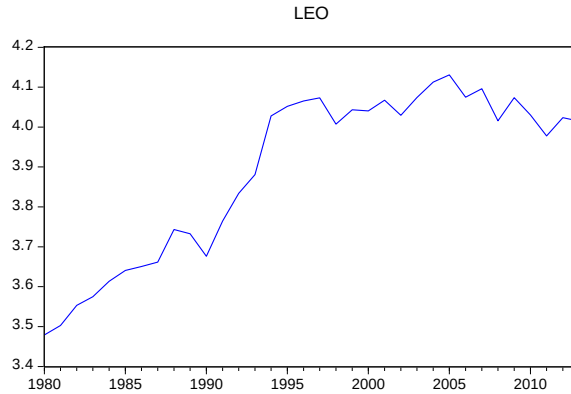
Grafik 3.7. LSO Değişkenin Zaman İçinde Değişimi

Grafik 3.7’de LSO değişkenine ait grafik görülebilmektedir. LSO değişkeni zaman içinde dalgalı bir seyir izleyerek artış göstermektedir. 1980 yılında sonra hızlı bir şekilde artışa geçen sosyal küreselleşme 1989 yılından sonra bir düşüş yaşamıştır. 1980 yılından sonra gerçekleşen hızlı artışta 1980 yılında meydana gelen serbestleşme çabaları sonucunda meydana geldiği ifade edilebilir. 2005 yılından sonra artış trendi devam etmiştir fakat 1980-2005 arasında gerçekleşen trend eğilimi kadar değildir.

Grafik 3.8. LPO Değişkenin Zaman İçinde Değişimi

Grafik 3.8’de Lpo değişkenine ait grafik görülmektedir. 1980-1995 yılları arasında yüksek artış trendi göze çarpmaktadır. 1995 yılından sonra ise daha yavaş bir artış olduğu görülmektedir.

Grafik 3.9. LEO Değişkenin Zaman İçinde Değişimi

Grafik 3.9’da Leo değişkenine ait grafik görülmektedir. 1990 yılından sonra ise hızlı bir artış olduğu göze çarpmaktadır. 1995 yılından sonra ekonomik küreselleşmenin durağan bir süreç izlediği görülmektedir.

Değişkenlerin zaman içindeki değişimine bakıldıktan sonra kullanılan veri setlerine ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 3.7’de verilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler logaritmik transformasyona tabi tutularak tahmin yapılmıştır. Bundan dolayı tanımlayıcı istatistikler logaritmik formda verilmiştir.

Tablo 3.7. Değişkenlere Ait Tanımlayıcı İstatistikler

	Ortalama	Medyan	Maksimum	Minimum	Standart Sapma	Jarque-Bera	Olasılık
LFDI	21.23	21.12	23.70	17.56	1.53	0.65	0.72
LGDP	26.53	26.58	27.20	25.81	0.40	1.60	0.44
LSO	3.78	3.85	4.21	3.14	0.34	2.02	0.36
LPO	4.37	4.46	4.53	4.06	0.16	4.93	0.08
LEO	3.89	4.01	4.13	3.47	0.20	4.22	0.12

Tablo 3.7’de değişkenlere ait tanımlayıcı istatistikler görülmektedir. LFDI değişkeninin ortalaması 21.23, standart sapması 1.53 olarak tespit edilmiştir. Diğer yandan, ekonomik büyüme serisini ifade eden LY serisinin ortalaması 26.53, standart sapması 0.40 olarak karşımıza çıkmaktadır. Sosyal küreselleşmeyi gösteren LSO değişkeninin ise ortalaması 3.78, standart sapması 0.34 olarak tespit edilmiştir. Serilerin normal dağılıp dağılmadığı gösteren Jarque-Bera istatistiği LFDI, LY ve LSO değişkenleri için sırasıyla 0.65, 1.60, 2.02 olarak gerçekleşmiştir. Jarque-Bera istatistiklerinin olasılık değerlerine bakıldığı zaman boş hipotez (Seriler normal dağılır) reddedilememektedir. Bu yüzden serilerin normal dağıldığı ifade edilebilmektedir.

Serilere ait tanımlayıcı istatistiklerin ardından seriler arasındaki korelasyon ilişkileri Tablo 3.8’de verilmiştir. Korelasyon ilişkilerinin tespit edilebilmesi için Pearson Doğrusal Korelasyon analizi kullanılmıştır.

Tablo 3.8. Seriler Arasındaki Korelasyon İlişkisi

	LFDI	LGDP	LSO	LPO	
LFDI	1.000000 ----- -----				
LGDP	0.9359 (15.03) [0.0000]	1.000000 ----- -----			
LSO	0.9356 (14.99) [0.0000]	0.9749 (24.81) [0.0000]	1.000000 ----- -----		
LPO	0.86 (9.74) 0.000	0.914 (12.76) 0.000	0.9176 (13.06) 0.000	1.0000 ----- -----	
LEO	0.8204 (8.11) 0.0000	0.8702 (9.99) 0.0000	0.8930 (11.23) 0.0000	0.9597 (19.33) 0.0000	1.0000 ----- -----

Not: Parantez içindeki değerler test istatistikleri, köşeli parantez içindeki değerler ise olasılık değerlerini ifade etmektedir.

Tablo 3.8’de görülebileceği üzere seriler arasında pozitif ve kuvvetli korelasyon ilişkisi bulunmaktadır. Örnek olarak, LFDI ile LY değişkenleri arasındaki korelasyon katsayısı 0.93 ile 1 değerine oldukça yakındır. Bu değer seriler arasında pozitif ve kuvvetli bir korelasyon ilişkisi olduğunu göstermektedir. Diğer yandan, LFDI ile LSO arasındaki korelasyon katsayısı 0.93 olarak gerçekleşmiştir. LY ile LSO arasındaki korelasyon katsayısı ise 0.97 olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.3.4.2. Birim Kök Testi Sonuçları

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları (LFDI), ekonomik büyüme (LGDP), sosyal küreselleşme (LSO), ekonomik küreselleşme (LEO) ve politik küreselleşme (LPO) serilerine ait ADF ve Phillips-Perron birim kök testi sonuçları Tablo 9’da verilmektedir.

Tablo 3.9’da görülebileceği üzere ADF birim kök testi sonucunda LGDP serisi seviyesinde %1 ve % 5 anlamlılık düzeyinde sabitli ve sabitli-trendli modellerde durağan olmadığı tespit edilmiştir. LGDP serisinin seviyesinde test istatistikleri sabitli ve sabitli-trendli modellerde sırasıyla -0.67 ve -3.04 olarak gerçekleşmiştir. Diğer

tarafından, LFDI serisinin test istatistiği seviye değerinde sabitli modelde 1.40 olarak gerçekleşmiştir. Buna göre LFDI serisi seviyesinde sabitli modelde %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeylerinde durağan değildir. Fakat LFDI serisi sabitli-trendli modelde seviyesinde % 5 anlamlılık düzeyinde durağan olduğu tablo 9'da görülebilmektedir. LSO, LPO ve LEO serileri sabitli ve sabitli-trendli modellerde seviyelerinde %1 ve %5 anlamlılık düzeyinde durağan değildir. Phillips-Perron birim kök testinden elde edilen sonuçlar ADF birim kök testini desteklemektedir. ADF ve Phillips-Perron birim kök testleri sonuçlarına göre LGDP, LSO, LPO ve LEO serileri I(1); LFDİ serisi ise I(0) düzeyinde durağan olduğu görülmüştür.

Tablo 3.9. Birim Kök Testleri Sonuçları

	ADF		Phillips-Perron	
	Sabitli	Sabitli-Trendli	Sabitli	Sabitli-Trendli
LGDP	-0.673765(0)	-3.048734(0)	-0.778927(5)	-3.075520(2)
LFDİ	-2.273401(0)	-3.930077(0)**	-2.359486(6)	-3.968986(2)**
LSO	-1.488684(1)	-2.309049(0)	-1.789558(6)	-2.167248(4)
LPO	-2.281760(2)	-0.68763(2)	-1.417889(3)	-1.329782(4)
LEO	-2.14268(0)	-0.881593(0)	-2.188280(2)	-0.779547(2)
ΔLGDP	-6.310982(0)*	-6.233048(0)*	-6.926344(5)*	-7.453529(6)*
ΔLFDİ	-7.383143(0)*	-7.257872(0)*	-13.89264(25)*	-17.26110(31)*
ΔLSO	-5.332004(0)*	-5.409456(0)*	-5.347471(4)*	-6.273636(7)*
ΔLPO	-2.7167(2)***	-5.9694(1)*	-7.626037(3)*	-8.258760(2)*
ΔLEO	-5.696975(0)*	-6.381899(0)*	-5.720670(3)*	-6.382620(1)*

Not: *,** sırasıyla %1 ve %5 seviyelerinde boş hipotezin reddedildiğini göstermektedir. Parantez içindeki değerler ADF birim kök testinde Schwarz Bilgi Kriteri ile belirlenen uygun gecikme uzunlukları, Phillips-Perron birim kök testinde ise Bandwith değerleridir. Δ sembolü değişkenleri fark düzeyleri ifade etmektedir.

Birim kök testleri sonucunda serileri farklı seviyelerde durağan olduğu test edilmiştir. Eşbütünleşme literatüründe serilerin farklı seviyelerde durağan olması neticesinde Pesaran v.d (2001) tarafından önerilen ARDL sınır testi kullanılmaktadır. Bundan dolayı bu çalışmada, ARDL sınır testi kullanılmıştır.

3.3.4.3. ARDL Sınır Testi Sonuçları

ADF ve Phillips-Perron birim kök testleri neticesinde serilerin I(0) ve I(1) seviyelerinde durağan olduğu tespit edilmiştir. Bundan dolayı seriler arasındaki eşbütünleşik ilişki Pesaran, v.d (2001) tarafından önerilen eşbütünleşme (Sınır Testi) testi ile analiz edilmiştir. Literatürde ARDL modelinde uygun modelin kullanılmasında çeşitlilikler bulunmaktadır. Optimal modelin belirlenmesinde Bilgi Kriterleri (Akaike,

Schwartz, Hannan Quinn vb.) kullanıldığı gibi genelden özele yaklaşımı da kullanılmaktadır. Bu yaklaşımda maksimum bir gecikme uzunluğu belirlenmektedir. Maksimum gecikme uzunluğundaki model tahmin edildikten sonra modelde en anlamsız değişkenden başlanarak modeldeki anlamsız değişkenler çıkarılır. Böylece, anlamlı değişkenlerde model kurulmuş olur. Aşağıdaki Tablo 3.10'da Sınır Testi sonuçları görülebilmektedir.

Tablo 3.10. ARDL Sınır Testi Sonuçları

ARDL (Bağımsız Değişken:								
Değişken	Kat Sayı	Std. Hata	Olasılık					
<i>C</i>	-358.7347	75.07850	0.0020					
<i>Lfdi_{t-1}</i>	-2.265500	0.323336	0.0002					
<i>Lgdp_{t-1}</i>	17.47440	3.427780	0.0014					
<i>Lso_{t-1}</i>	7.057155	2.609707	0.0305					
<i>Lpo_{t-1}</i>	-28.01876	7.294119	0.0064					
<i>Leo_{t-1}</i>	11.18271	3.984903	0.0263					
<i>Seç</i>	0.804365	0.241767	0.0126					
<i>Trend</i>	-0.291880	0.088528	0.0132					
$\Delta Lfdi_{t-1}$	1.472678	0.280973	0.0012					
$\Delta Lfdi_{t-2}$	1.041913	0.220926	0.0022					
$\Delta Lfdi_{t-3}$	1.187063	0.224381	0.0011					
$\Delta Lgdp_{t-2}$	-15.36028	3.298317	0.0023					
ΔLpo	12.37221	2.878167	0.0036					
ΔLpo_{t-1}	35.33042	8.425275	0.0041					
ΔLpo_{t-2}	17.61753	5.583798	0.0160					
ΔLpo_{t-3}	-7.784928	3.357598	0.0535					
ΔLso	6.891822	1.796702	0.0064					
ΔLso_{t-1}	-9.783245	2.450910	0.0052					
ΔLso_{t-2}	-9.684461	2.438386	0.0054					
ΔLso_{t-3}	-9.730791	2.422129	0.0051					
ΔLeo_{t-1}	4.908913	2.848235	0.1285					
ΔLeo_{t-2}	5.968250	2.872108	0.0763					
ΔLeo_{t-3}	14.79932	3.406943	0.0034					
R₂ = 0.92 Düz. R₂ = 0.70 AIC = 0.52 SC= 1.59 tBDM= - 7.00*F_{PSS} = 10.24** $\chi^2_{SC(1)}=1.38(0.28)$ $\chi^2_{SC(2)}=0.89(0.46)$ $\chi^2_{BPG}=0.60(0.82)$ $\chi_{JB}=1.80(0.40)$		Kritik Değerler	%1		%5		%10	
			I(0)	I(1)	I(0)	I(1)	I(0)	I(1)
			4.40	5.72	3.47	4.57	3.03	4.06

Not: *,** sırasıyla %1 ve %5 seviyelerinde boş hipotezin reddedildiğini göstermektedir. Δ sembolü değişkenleri fark düzeyleri ifade etmektedir. Kritik tablo değerleri Pesaran v.d (2001) Tablo CI(v)'den alınmıştır.

ARDL Sınır testinde serilerin durağanlık seviyelerinin belirlenmesinin ardından optimal modelin belirlenmesi gerekmektedir. Bu çalışmada optimal model genelden özele yaklaşımı kullanılarak göre belirlenmiştir.

Uygun modelin belirlenmesinin ardından modelin otokorelasyon ve değişen

varyans problemi taşıyıp taşımadığı tespit etmek gerekmektedir. Bu çalışmada otokorelasyon ve değişen varyans testleri için sırasıyla LM ve Breush-Pagan-Godfrey testleri uygulanmıştır. 1 ve 2 gecikmede LM istatistikleri sırasıyla 1.38 ve 0.46 olarak tespit edilmiştir (olasılık değerleri %10 anlamlılık değerinden fazladır). Buna göre modelin otokorelasyon problemi içermediği görülmüştür. Breush-Pagan-Godfrey testine göre test istatistiği 0.60 olarak tespit edilmiş ve olasılık değeri %10 anlamlılık değerinden büyük olduğu için değişen varyans problemi içermediği görülmüştür.

Seçilen modelde serilerin eşbütünleşik olup olmadığı tespit edebilmek için Tablo 10'da yer alan değişenlerin bir gecikmeli değerlerine F testi uygulanmıştır. Buna göre F_{PSS} istatistiği 10.24 olarak tespit edilmiştir. Test istatistiği Pesaran v.d (2001)'den alınan % 5 tablo kritik değerinden büyük olduğu için serilerin eşbütünleşik olmadığı gösteren boş hipotez reddedilerek serilerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir.

Modelde kullanılan bağımsız değişkenlerin uzun dönem katsayılarının elde edilebilmesi için $\beta_i = -\frac{X_{t-1}}{Y_{t-1}}$ formülasyonu kullanılmaktadır. Burada X bağımsız değişkenlerin bir dönem gecikmeli değeri Y ise bağımlı değişkenin bir dönem gecikmeli değerini ifade etmektedir. Buna göre modelde yer alan bağımsız değişkenlerin uzun dönem katsayıları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 3.11. Uzun Dönem Katsayıları

Uzun Dönem Katsayılar (Bağımsız Değ.: fdi_t)			
Değişken	Katsayı	Standart Hata	Olasılık
<i>Sabit</i>	-158.34	28.161	0.00
<i>Lgdp_t</i>	7.713	1.251	0.00
<i>Lso_t</i>	3.115	1.039	0.00
<i>Lpo_t</i>	-12.367	2.932	0.00
<i>Leo_t</i>	4.936	1.705	0.00
<i>Seç</i>	0.355	0.090	0.00

Tablo 3.11'e göre ekonomik büyüme (Lgdp), sosyal küreselleşme (Lso), politik küreselleşme (Lpo), ekonomik küreselleşme (Leo) ve genel seçim yıllarına ait kukla değişkenin (Seç) uzun dönem katsayıları sırasıyla 7.71, 3.11, -12.36, 4.93 ve 0.35 olarak tespit edilmiştir. Elde edilen bu katsayılar %1 anlamlılık seviyesinde istatistiki olarak

anlamlıdır. Buna göre ekonomik büyüme, sosyal küreselleşme ve ekonomik küreselleşme doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını ülkeye çeken değişkenlerdir.

Diğer taraftan, politik küreselleşme doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını negatif olarak etkilemektedir. Politik küreselleşmenin doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını negatif olarak etkilemesi, ev sahibi ülkenin doğrudan yabancı sermaye yatırımcının politik olarak anlaşmazlıkta olduğu ülkelerle ilişkilerinden etkilendiğini göstermektedir. Ek olarak, seçim yıllarında doğrudan yabancı sermaye akışının devam ettiği ve siyasi istikrarsızlıktan etkilenmediği ifade edilebilir.

Seriler arasında eşbütünleşik ilişki tespit edildikten sonra Hata Düzeltme Modeli kullanarak serilerin uzun dönem ve kısa dönem nedensel ilişkileri tespit edilebilmektedir. Hata Düzeltme Modelinin kurulabilmesi için dönem katsayılarından elde edilen hata düzeltme katsayısının belirlenmesi gerekmektedir. Belirleme aşamasından hata düzeltme modeli kurularak uzun ve kısa dönem tahmin sonuçları yorumlanabilmektedir.

3.3.4.4. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

Bir önceki kısımda ARDL Sınır Testi sonucunda serilerin eşbütünleşik olduğu tespit edilmiştir. Bu kısımda ise seriler arasındaki kısa ve uzun dönem ilişkileri Hata Düzeltme Modeli kullanılarak incelenmiştir.

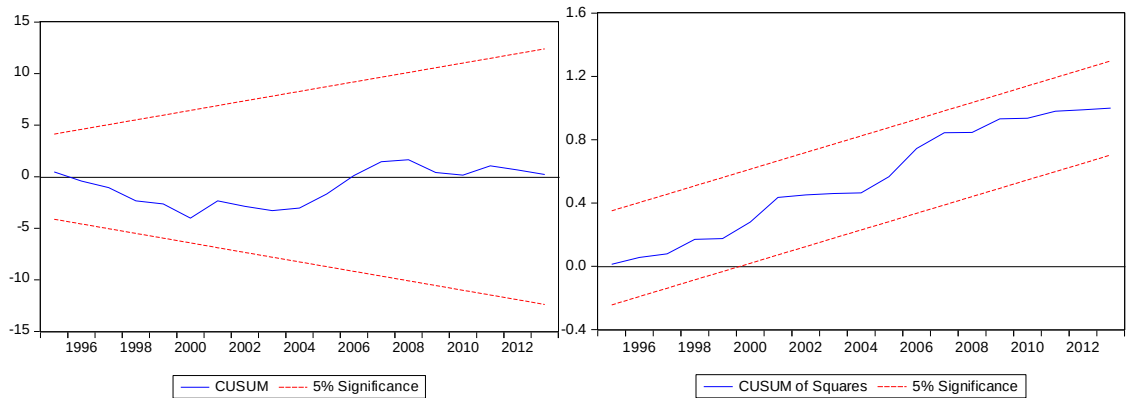
Hata Düzeltme Modeli, bağımlı değişkenin farkının bağımlı değişken, bağımlı ve diğer değişkenlerin farklarının gecikme değerleri ve uzun dönem katsayılarından elde hata düzeltme parametresinin açıklayıcı değişkenler olarak kurulmaktadır. Tablo 3.12’de Hata Düzeltme Modeli sonuçları görülebilmektedir.

Tablo 3.12. Hata Düzeltme Modeli Sonuçları

HDM (Bağımsız Değişken: Δ)			
Değişken	Katsayı	Std.Hata	Olasılık
$\Delta Lfdi_{t-1}$	-0.0653	0.1697	0.703
ΔLy_t	-1.9443	2.0722	0.357
ΔLy_{t-1}	4.1470	2.2826	0.081
ΔLso_t	1.1385	1.3308	0.400
ΔLpo_t	-0.4488	2.4832	0.858
ΔLeo_t	0.6199	2.4818	0.804
ΔLeo_{t-1}	4.0490	2.2414	0.083
EC_{t-1}	-0.2403	0.1302	0.077
$R^2 = 0.41$ Düz. $R^2 = 0.24$ $AIC = 1.56$ $SC = 1.92$ $\chi^2_{SC(1)}=0.67(0.41)$ $\chi^2_{SC(2)}=0.81(0.45)$ $\chi^2_{BGD}=1.29(0.29)$			

Tablo 3.12’de görülebileceği üzere hata düzeltme parametresi beklenen aralıkta ($-1 < ecm < 0$) tespit edilmiş ve istatistiki olarak anlamlıdır. Buna göre açıklayıcı değişkenlerde meydana gelecek bir şok ertesi yıl %24 oranında dengeye gelmektedir. Modelin tanısal istatistiklerine bakıldığı zaman 1 ve 2 gecikmelerde otokorelasyon ($\chi^2_{SC(1)}=0.67(0.41)$ ve $\chi^2_{SC(2)}=0.81(0.45)$) problemi içermediği tespit edilmiştir. Diğer taraftan, modelde değişen varyans problemi de bulunmamaktadır ($\chi^2_{BGD}=1.29(0.29)$). Modelin açıklayıcılık gücünü gösteren R^2 ise 0.41 olarak tespit edilmiştir.

Modelin istikrarlı olup olmadığı Cusum ve Cusum Kare testleriyle tespit edilmiştir. Grafik 3.10’da Cusum ve Cusum Kare grafikleri görülebilmektedir.

Grafik 3.10. Hata Düzeltme Modeli Cusum ve Cusum Kare Grafikleri

Grafik 3.10’da Cusum grafiğine göre kurulan Hata Düzeltme Modelinin yapısal kırılma içermediği yani istikrarlı olduğu görülebilmektedir. Aynı şekilde Cusum Kare grafiğine bakıldığı zaman modelin istikrarlı olduğu % 5 anlamlılık düzeyi bantlarının dışına çıkmadığı tespit edilmiştir.

SONUÇ

Ekonomilerin her geçen gün daha entegre hala gelmesi ülkelerin iç ve dış yatırımlarını etkilemektedir. Tasarruf açığı bulunan ülkeler, tasarruf fazlası veren ülkelere gelen portföy ve doğrudan yabancı sermaye yatırımları sayesinde tasarruf açıklarını kapatabilmektedir. Tasarruf açığı bulunan ülkeler, iç tasarruf düzeylerini artırmadıkları zaman, dış ülkelere gelen tasarruflara bağımlı olabilmektedir. Olası yabancı sermayenin çıkması durumunda ise ülkeler krize sürüklenebilmektedirler.

Yabancı sermayenin bir ülkeden çıkmasını etkileyen birçok sebep bulunmaktadır. Bunlardan en önemli yabancı sermayenin girdiği piyasanın kâr oranının düşmesi ve risk seviyesinin artmasıdır. Kâr oranı düşen ülkeden sermaye çıkışları tedrici bir şekilde olduğu ileri sürülebilir. Fakat risk oranı artan ülkelere çıkan yabancı sermaye küresel piyasaların daha da entegre hala gelmesiyle anlık hareket edebilme kabiliyetine sahiptir. Bir ülkenin en büyük risk faktörü siyasi istikrarsızlık olduğu ifade edilebilmektedir. Özellikle seçim dönemlerinde ülkelere siyasi vesayette boşluklar meydana gelmekte ve doğrudan yabancı sermayenin hareketini etkileyebilmektedir. Örnek verilecek olursa, Türkiye 2001 yılında yaşadığı siyasi dengesizlik sebebiyle birçok yabancı yatırımcısını ve yatırımı kaybetmiştir.

Diğer taraftan, ülkelerin sahip olduğu ekonomik büyüklük, yabancı sermaye akımları üzerinde etkili olmaktadır. Son yıllarda gelişmekte olan ülkelerin ekonomik büyümesinin hızla artması yabancı sermayenin bu ülkelere yatırım iştahı artırmaktadır. Özellikle, Brezilya, Türkiye, Arjantin ve Hindistan gibi ülkeler son yıllarda gerçekleştirmiş oldukları ekonomik büyüme sayesinde birçok yabancı yatırımcı çekmişlerdir.

Bu çalışmada Türkiye’de 1980-2013 döneminde doğrudan yabancı sermayenin ekonomik, sosyal ve siyasi belirleyicileri ortaya koymak çalışılmıştır. Bu doğrultuda GSYH, KOF endeksinden alınan sosyal küreselleşme, politik küreselleşme, ekonomik küreselleşme ve siyasi belirleyici için seçim dönemleri kullanılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişki ARDL Sınır Testi analiziyle belirlenmeye çalışılmıştır. ADF birim kök testi sonucunda değişkenlerde herhangi birinin I(2) seviyesinde durağan olmadığı tespit edilmiştir. ARDL Sınır Testi sonucuna göre ise değişkenlerin uzun dönemde eşbütünleşik olduğu ortaya koyulmuştur. Eşbütünleşik ilişkinin ortaya koyulmasından

sonra uzun dönem katsayıları elde edilmiştir. Tahminlere göre, uzun vadeli bir ilişki araştırma aşağıdaki gibidir:

$$FDI = -158.34 + 7.71Lgdp + 3.11Lso - 12.36Lpo + 4.93Leo + 0.35SEÇ + et$$

Ekonomik büyüme, sosyal küreselleşme, seçim ve ekonomik kriz değişkenleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını sırasıyla pozitif, pozitif, negatif ve pozitif olarak etkilediği tespit edilmiştir. Katsayı büyüklüklerine bakıldığında zaman ekonomik büyüme uzun dönemde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını %7.71 olarak etkilemektedir. Diğer taraftan, sosyal küreselleşmenin katsayısı 3.11, politik küreselleşmenin katsayısı -12.36 ve ekonomik küreselleşmenin katsayısı 4.93 olarak tespit edilmiştir. Seç yıllarını göstermesi açısından modele eklenen kukla değişkenin katsayısı ise 0.35 olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun dönem katsayılarının elde edilmesinin ardından Hata Düzeltme Modeli kullanarak seriler arasındaki kısa ve uzun ilişkileri tespit edilmiştir. Hata Düzeltme Parametresi -0.24 (0.00) olarak ortaya koyulmuştur. Bu sonuca göre bağımsız değişkenlerde meydana gelecek şoklar ertesi yıl % 24 oranında dengeye yaklaşmaktadır.

Yukarıdaki denkleme göre:

Doğrudan yabancı yatırımları etkileyen faktörler arasında (FDİ) siyasi küreselleşme endeksi (Lpo) en büyük etkisi negatif olmuştur. Bu sonuçlar gerekçesinde doğrudan yabancı yatırım için ön planda bir ülkenin siyasi durumu en önemli durumdur. Böylece, siyasi istikrar ve güvenlik yatırımlar garantileri faiz ve anapara yatırımlarıdır. Bu göstergeler katsayılar modelde, etki faktörü yükselendir. Sonuçlara göre GDP bağımlı değişken üzerinde olumlu etkisi vardır. Bir ülkede GDP miktarı küresel düzeyde ekonomik gücünü temsil eder ve LGDP ekonomik büyümeyi gösterir. Her hangi bir ülkede güç ve ekonomik büyüme olan ülke yabancı sermaye yatırımlar için daha fazla kar var ve yatırım yapmak için oldukça yüksek teşvik (Motive) vardır. Ekonomik göstergeler yatırımlarından elde edilen kar ağırlıklılığı sosyal göstergelerden fazladır, ve tahmin ekonomik küreselleşme yabancı yatırımcı için karşılanmıştır. (SEÇ) kukladeğişken genel seçimlerin sayısını gösterir ve doğrudan yabancı yatırımlarda olumlu etkisi vardır. Doğrudan yabancı sermaye yatırımlar için siyasi istikrarı temsil eder ve doğrudan yabancı yatırım pozitif etkisi var ve yatırım teşviklerini (Motive) azaltır.

Elde edilen bu sonuçlara göre Türkiye'nin ekonomik büyümesi ve sosyal küreselleşmesinin artırılması doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmaktadır. Diğer taraftan, seçim dönemleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırmaktadır. Bu durum son yıllarda siyasi mekanizmada beliren istikrarın bir sonucu olduğu şeklinde yorumlanabilmektedir. AKP hükümetleriyle doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının seçim dönemlerinde dalgalı bir seyir izlenmesi engellenmiştir. Diğer taraftan, kısa vadeli yatırımlar için aynı durumu ifade etmek zorlaşmaktadır.

Ekonomik büyüme, sosyal küreselleşme, ekonomik küreselleşme ve seçim dönemleri doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını artırdığına göre bir takım politika önerileri yapmak mümkündür:

1. İktisat politika yapıcılar, uygulayacakları para ve maliye politikaları sayesinde ekonomik büyüme artırarak daha fazla doğrudan yabancı sermaye yatırımını ülkeye çekebilirler.
2. Hükümet uygulayacağı sosyal politikalar sayesinde, halkın sosyal durumunu artırarak doğrudan yabancı sermayeyi çekebilir. Ülke vatandaşlarının eğitim seviyesinin artırılması, sendikal faaliyetlerin desteklenmesi, bilgi teknolojilerinin artırılması gibi politikalar hükümet tarafından uygulanabilir.
3. Seçim dönemlerinde oluşacak istikrarsızlık ortamı minimum seviyeye indirilmeli ve doğrudan yabancı yatırımcı ülke içinde tutulmalıdır.
4. Türkiye'nin dış ticaret partnerleriyle ilişkilerini daha geliştirmesi ekonomik küreselleştirmesini artıracak ve doğrudan yabancı yatırımcıyı ülkeye çekecektir.
5. Siyasi küreselleşme endeksi olumsuz etkisi sonucunda Türkiye'de son aylarda yaşanan ekonomik gerçekleri önerir. Ekonomik bakanlığına göre doğrudan yabancı sermaye yatırımları Türkiye ekonomisinde 44.3'e düşmüştür.
6. Kısa ve uzun vadeli sonuçları anlamlı ama etkinliği açısından tutarlı değildir.

Yukarı önerilen politikaların uygulanması ülkeyi daha refah, daha sosyal ve daha riskiz bir duruma getirebilir. Bu sayede ülkeye girecek doğrudan yabancı sermaye miktarı artacaktır. Türkiye'nin uzun yıllardan beri sahip olduğu tasarruf açığı ülkeye akan doğrudan yabancı sermaye yatırımları sayesinde azalabilme imkânı bulacaktır.

KAYNAKÇA

- Açıkalın, Süleyman (2007). *Türkiye’de Doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Seçilmiş Makroekonomik Göstergelerle İlişkisinin Zaman Serisi Analizi*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Adams, S., & Opoku, E. E. O. (2015). "Foreign direct investment, regulations and growth in sub-Saharan Africa", *Economic Analysis and Policy*, 47, 48-56. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.eap.2015.07.001
- Akinlo, A. E. (2004). "Foreign direct investment and growth in Nigeria - An empirical investigation", *Journal of Policy Modeling*, 26(5), 627-639. doi:10.1016/j.jpolmod.2004.04.011
- Alfaro, L., Chanda, A., Kalemli-Ozcan, S., & Sayek, S. (2010). "Does foreign direct investment promote growth? Exploring the role of financial markets on linkages", *Journal of Development Economics*, 91(2), 242-256. doi:10.1016/j.jdeveco.2009.09.004
- Alpar, Cem (1978). *Çok Uluslu Şirketler ve Ekonomik Kalkınma*. (2. Baskı). Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi Yayın No: 124.
- Anghel, B. (2005). "Do Institutions Affect Foreign Direct Investment?", *International Doctorate in Economic Analysis*, 2-40.
- Anwar, S., & Nguyen, L. P. (2010). "Foreign Direct Investment And Economic Growth in Vietnam", *Asia Pacific Business Review*, 16(1-2), 183-202. doi:10.1080/10438590802511031
- Artan, Seyfettin ve Hayaloğlu, Pınar (2015), “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumsal Belirleyicileri: OECD Ülkeleri Örneği”, *Ege Akademik Bakış*, 15 (4), 551-546.
- Asiedu, E., & Lien, D. (2011). "Democracy, foreign direct investment and natural resources", *Journal of International Economics*, 84(1), 99-111. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.jinteco.2010.12.001

- Aydoğuş, İsmail ve diğerleri, (2005), "Yolsuzluk ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlar" *Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi*, 7(2), 1-21.
- Azman-Saini, W. N. W., Baharumshah, A. Z., & Law, S. H. (2010). "Foreign direct investment, economic freedom and economic growth: International evidence", *Economic Modelling*, 27(5), 1079-1089.
- Bandelj, N. (2003). *Embedded economies: Foreign direct investment in Central and Eastern Europe*. (3085036 Ph.D.), Princeton University, Ann Arbor. Retrieved from <http://search.proquest.com/docview/305307646?accountid=7412>
- Batten, J. A., & Vo, X. V. (2009). "An Analysis of the Relationship Between Foreign Direct Investment and Economic Growth", *Applied Economics*, 41(13), 1621-1641. doi:10.1080/00036840701493758
- Bekhet, H. A., & Al-Smadi, R. W. (2015). "Determinants of Jordanian foreign direct investment inflows: Bounds testing approach", *Economic Modelling*, 46, 27-35. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.econmod.2014.12.027>
- Belloumi, M. (2014). "The Relationship Between Trade, FDI and Economic Growth in Tunisia: An Application of the Autoregressive Distributed lag Model", *Economic Systems*, 38(2), 269-287. doi:10.1016/j.ecosys.2013.09.002
- Blanco, L. R. (2012). "The Spatial Interdependence of FDI in Latin America", *World Development*, 40(7), 1337-1351. doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.02.003>
- Breslin, T. P., & Samanta, S. K. (2008). "Investment Flows, Economic Growth, and Corruption in African Countries: An Analysis", *Journal of African Business*, 9(2), 287-307. doi:10.1080/15228910802480032
- Buckley, Adrian, (2000). *Multinational Finance*, Fourth Edition, New Jersey: Prentice Hall,
- Busse, M., & Hefeker, C. (2007). "Political Risk, Institutions and Foreign Direct Investment", *European Journal of Political Economy*, 23(2), 397-415.
- Çapraz, İlkey ve Demircioğlu İpek (2003). *Türkiye'den Yurtdışına Doğrudan Sermaye Yatırımları ve Türk Yatırımcıları*. İstanbul Ticaret Odası, Yayın no:2003-14.

- Çavuşgill, Tamer; Knight, Gary; Riesenberger, John (2008). *International Business; Strategy, Management And The New Realities*. New Jersey: Prentice Hall.
- Chakraborty, D., & Mukherjee, S. (2013). "How do Trade and Investment Flows Affect Environmental Sustainability? Evidence From Panel Data", *Environmental Development*, 6, 34-47. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.envdev.2013.02.005
- Chan, M. W. L., Hou, K., Li, X., & Mountain, D. C. (2014). "Foreign Direct Investment and its Determinants: A Regional Panel Causality Analysis", *The Quarterly Review of Economics and Finance*, 54(4), 579-589. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.qref. 2013.07.004
- Cleeve, E. A., Debrah, Y., & Yiheyis, Z. (2015). "Human Capital and FDI Inflow: An Assessment of the African Case", *World Development*, 74, 1-14, doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2015.04.003
- Cuyvers, L., Soeng, R., Plasmans, J., & Van Den Bulcke, D. (2011). "Determinants of foreign direct investment in Cambodia", *Journal of Asian Economics*, 22(3), 222-234. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.asieco.2011.02.002
- Daniele, Vittorio ve Marani, Ugo (2006) "Do Institutions Matter for FDI? A Comparative Analysis of the MENA Countries" *MPRA Paper* No. 2426.
- Demirtaş, Gökhan ve Akçay, Selçuk (2006). "Kurumsal Faktörlerin Doğrudan yabancı sermaye yatırımlar Üzerine Etkisi: Bir Ampirik Bir Kanıt", *Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(2), 15-33.
- Dibben, P., Wood, G., Le, H., & Williams, C. C. (2011). "MNCs in Central, Southern and Central Europe and the former Soviet Union: investment decisions and the regulation of employment", *Human Resource Management Journal*, 21(4), 379-394. doi:10.1111/j.1748-8583.2011.00182.x
- Dickey, D.A. ve Fuller, W.A. (1981). "Distribution of the estimators for autoregressive time series with a unit root", *Econometrica* 49, 1057--72.
- Dickey, D.A. ve Fuller, W.A. (1981). "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series With A Unit Root", *Econometrica*, 49, 1057--72.

- Dinçer, Ömer (1998). *Stratejik Yönetim ve İşletme Politikası*, (5. Baskı). İstanbul: Beta Basım, No:659.
- doi:<http://dx.doi.org/10.1016/j.econmod.2010.04.001> Bakan Kurulu Kararnamesi, 2012, 2012/3305 Sayılı Kanun.
- DPT (2000). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı*, Ankara, 1-37.
- Dreher, Axel (2006). "Does Globalization Affect Growth? Empirical Evidence from a new Index", *Applied Economics* 38, 10: 1091-1110.
- Dunning, J. H. (1993). *Multinational Enterprises and the Global Economy*, New York: Addison Wesley.
- Edwin, L ve Lai, C. (2001). "Competition For Foreign Direct Investment In The Product Cycle", *Japan and World Economy*, Vol.13, 61-81.
- Egger, P., & Winner, H. (2005). "Evidence on Corruption as an Incentive for Foreign Direct Investment". *European Journal of Political Economy*, 21 (4), 932– 952.
- Ekinci, A. (2005). *Çin Yabancı Sermaye Türkiye*. Ankara: Turhan.
- Elveren, A. Y., Örnek, I., & Akel, G. (2012). "Internationalisation, growth and pay inequality: a cointegration analysis for Turkey, 1970–2007", *International Review of Applied Economics*, 26(5), 579-595, doi:10.1080/02692171.2011.624499
- Emery, Douglas R.-Finnerty, John D.-Stowe, John D. (1998). *Principles of Financial Management*, First Edition, New Jersey: Prentice Hall.
- Goerg, H., Molana, H., & Montagna, C. (2009). "Foreign direct investment, tax competition and social expenditure", *International Review of Economics & Finance*, 18(1), 31-37. doi:10.1016/j.iref.2008.02.009
- Grogan, L., & Moers, L. (2001). "Growth Empirics With Institutional Measures for Transition Countries", *Economic Systems*, 25(4), 323-344.
- Gujarati, Domar ve Porter, Dawn (2009). *Basic Econometrics*, McGraw-Hill, Fifth Editon.

- Gujarati, Domar ve Porter, Dawn (2009). *Basic Econometrics*. McGraw-Hill, Fifth Editon.
- Güven, Yılmaz (2007). *Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Gelişme Yolunda Ülke Ekonomileri üzerine Etkileri: Türkiye için Amprik Bulgular ve Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Hazman, Gülsüm Güler, (2010). "Türkiye’de Mali Nitelikteki Teşviklerin Doğrudan Yabancı Sermaye Üzerindeki Etkisi: Toda-Yamamoto Nedensellik Analizi Çerçevesinde Değerlendirme” *Maliye Dergisi*, 158, 262-277.
- Hecock, R. D., & Jepsen, E. M. (2013). "Should Countries Engage in a Race to the Bottom? The Effect of Social Spending on FDI", *World Development*, 44, 156-164. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2012.10.016
- Iamsiraroj, S., & Ulubaşoğlu, M. A. (2015). "Foreign Direct Investment and Economic Growth: A Real Relationship or Wishful Thinking?", *Economic Modelling*, 51, 200- 213. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.econmod.2015.08.009
- Javorcik, B. S., Oezden, C., Spatareanu, M., & Neagu, C. (2011). "Migrant networks and foreign direct investment", *Journal of Development Economics*, 94(2), 231-241. doi:10.1016/j.jdeveco.2010.01.012
- Jean, R.-J. B., Tan, D., & Sinkovics, R. R. (2011). "Ethnic ties, Location Choice, and Firm Performance in Foreign Direct Investment: A Study of Taiwanese Business Groups FDI in China", *International Business Review*, 20(6), 627-635. doi:10.1016/j.ibusrev.2011.02.012
- Johnson, Debra; Turner, Colin (2006). *International Business, Themes and Issues in the Modern Global Economy*; Routledge, Taylor & Francis Group, New York.
- Jones J. ve Wren C. (2006). *Foreign Direct Investment and the Regional Economy*, Brookfield, VT, USA: Ashgate Publishing Group.
- Kahouli, B., & Maktouf, S. (2015). "The Determinants of FDI and the Impact of the Economic Crisis on the Implementation of RTAs: A Static and Dynamic Gravity Model", *International Business Review*, 24(3), 518-529. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.ibusrev.2014.10.009

- Kar, Muhsin ve Tatlısöz, Fatma (2008),” Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi” *KMU İİBF Dergisi*, 10(14),
- Karagöz, Kadir (2007). “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970 –2005”, *Journal of Yasar University*, 2(8), 926-948.
- Karluk, Rıdvan (2009). *Uluslararası Ekonomi*, 9. Baskı, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Kemeny, T. (2010). "Does Foreign Direct Investment Drive Technological Upgrading?", *World Development*, 38(11), 1543-1554. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2010.03.001
- Kepenek, Yakup ve Yentürk, Nurhan (1994). *Türkiye Ekonomisi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 6. Baskı.
- Khan, M. M., & Akbar, M. I. (2013). "The Impact of Political Risk on Foreign Direct Investment", *International Journal of Economics and Finance*, 5(8), 147.
- Kinuthia, B. K., & Murshed, S. M. (2015). "FDI determinants: Kenya and Malaysia compared", *Journal of Policy Modeling*, 37(2), 388-400. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.jpolmod.2015.01.013
- Klasra, M. A. (2011). "Foreign Direct Investment, Trade Openness and Economic Growth in Pakistan and Turkey: An Investigation Using Bounds Test", *Quality and Quantity*, 45(1), 223-231. doi:10.1007/s11135-009-9272-5
- Kokko, A. (1994). Technology, Market Characteristics and Spillovers. *Journal of Development Economics* 43 (2), 279-293.
- Kutal, Gülten Büyükuslu, Ali Rıza (1996). *Endüstri İlişkileri Boyutunda Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi Teori ve Uygulama*. İstanbul: Der Yayınları.
- Ledyaeva, S., Karhunen, P., & Kosonen, R. (2013). "Birds of a feather: Evidence on commonality of corruption and democracy in the origin and location of foreign investment in Russian regions", *European Journal of Political Economy*, 32, 1-25. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.ejpoleco.2013.06.003

- Lee, C. G. (2009). "Foreign direct investment, pollution and economic growth: Evidence from Malaysia", *Applied Economics*, 41(13), 1709-1716. doi:10.1080/00036840701564376
- Li, Q., & Resnick, A. (2003). "Reversal of Fortunes: Democratic Institutions and Foreign Direct Investment Inflows to Developing Countries", *International Organization*, 57(01), 175-211.
- Li, X. Y., & Liu, X. M. (2005). "Foreign Direct Investment and Economic Growth: An Increasingly Endogenous Relationship", *World Development*, 33(3), 393-407. doi:10.1016/j.worlddev.2004.11.001
- Lipsey, R.E. (2002). *Home- and Host-Country Effects of Foreign Direct Investment, Challenges to Globalization: Analyzing the Economics*, University of Chicago Press,
- Mathur, A., & Singh, K. (2013). "Foreign Direct Investment, Corruption and Democracy", *Applied Economics*, 45(8), 991-1002.
- Medvedev, D. (2012). "Beyond Trade: The Impact of Preferential Trade Agreements on FDI Inflows", *World Development*, 40(1), 49-61. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev. 2011.04.036
- Mercan, M., & YurttanÇikmaz, Z. Ç. (2013). "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlar-Cari İşlemler Açığı İlişkisi: Türkiye İçin Ampirik Bir Analiz", *The Relationship Between Foreign Direct Investment and Current Account Deficit: an Empirical Analysis for Turkey*, (87), 57.
- Moosa, Imad A. (2002). *Foreign Direct Investment: Theory, Evidence and Practice*. New York: Palgrave.
- Mucuk, M., & Demirsel, M. T. (2009). "Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlar ve Ekonomik Performans", *Selcuk Universitesi Sosyal Bilimler Enstitusu Dergisi*, 21, 365.
- Mutafoglu, T. H. (2012). "Foreign Direct Investment, Pollution, and Economic Growth: Evidence from Turkey", *Journal of Developing Societies*, 28(3), 281-297. doi:10.1177/0169796X12453780

- Nasser, O. M. A. (2007). "The Determinants of the U.S. Foreign Direct Investment: Does the Region Matter?", *Global Economic Review*, 36(1), 37-51, doi:10.1080/12265080701217181
- Neumayer, E., & Spess, L. (2005). "Do Bilateral Investment Treaties Increase Foreign Direct Investment to Developing Countries?", *World Development*, 33(10), 1567- 1585. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.worlddev.2005.07.001
- Omri, A., & Kahouli, B. (2014). "Causal Relationships Between Energy Consumption, Foreign Direct Investment and Economic Growth: Fresh Evidence From Dynamic Simultaneous-Equations Models", *Energy Policy*, 67, 913-922. doi:10.1016/j.enpol.2013.11.067
- Özcan, B. and Arı, A. (2010), "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımların Belirleyicileri Üzerine Bir Analiz: OECD örneği", *Ekonometri ve İstatistik*, 12, 65-88.
- Öztürk, L. (2004). "Serbest Bölgedeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları; Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış" *Akdeniz İİBF Dergisi* (7) 110-128.
- Öztürk, Lütfü (2004), "Serbest Bölgelerdeki Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Dünyadaki Uygulamalara Teoriler Işığında Bir Bakış," *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, 4(7), 110–128.
- Ozyigit, A., & Eminer, F. (2011). "Bounds Test Approach to the Relationship Between Human Capital and Foreign Direct Investment as Regressors of Economic Growth in Turkey", *Applied Economics Letters*, 18(6), 561-565, doi:10.1080/13504851003742426
- Paniagua, J., & Sapena, J. (2014). "Is FDI doing good? A golden rule for FDI ethics", *Journal of Business Research* 67(5), 807-812. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.jbusres. 2013.11.049
- Paniagua, J., Mas-Tur, A., & Sapena, J. (2015). "Is Social Entrepreneurship a Greenfield for Foreign Direct Investment? A Conceptual and Empirical Analysis", *Canadian Journal of Administrative Sciences*. doi:10.1002/cjas.1341
- Pao, H.-T., & Tsai, C.-M. (2011). "Multivariate Granger Causality Between CO2 Emissions, Energy Consumption, FDI (Foreign Direct Investment) and GDP

- (Gross Domestic Product): Evidence From a Panel of BRIC (Brazil, Russian Federation, India, and China) Countries", *Energy*, 36(1), 685-693, doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.energy.2010.09.041
- Pesaran, v.d (2001), "Bounds testing approaches to the analysis of level relationships". *J. Appl. Econ.*, 16: 289–326. doi: 10.1002/jae.616.
- Pesaran, v.d (2001). "Bounds Testing Approaches to the Analysis of Level Relationships". *J. Appl. Econ.*, 16: 289–326. doi: 10.1002/jae.616.
- Sağlam, Bahar Bayraktar ve Yıldırım, Keziban, (2014). "Doğrudan yabancı sermaye yatırımlar ve Ücretler: Türkiye Ekonomisi İçin Bir Uygulama" *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 32 (1), 191-209.
- Şahin, Hüseyin (2014). *Türkiye Ekonomisi*. (14. Baskı). Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.
- Saray, M. O. (2011). "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlar-Istihdam İlişkisi: Türkiye Örneği", *Maliye Dergisi*, 161, 381-403.
- Sekkat, Khalid ve Veganzones-Varoudakis, Marie-Ange (2007). "Openness, Investment Climate, and FDI in Developing Countries". *Review of Development Economics*, 11(4), 607-620.
- Sevinc Yarasir, Zeren Fatma (2009). "Akdeniz Ülkelerinde Doğrudan yabancı sermaye yatırımlar Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişki", *Sosyoloji Konferansları Dergisi*, Sayı 40, Ekim, 2009. (http://www.iudergi.com/tr/index.php/iktisatsosyoloji/article/view /204).
- Seyidoğlu, Halil (2009). *Uluslararası İktisat Teori Politika Uygulama*. İstanbul: Güzem Yayınları.
- Siegel, J. I., Licht, A. N., & Schwartz, S. H. (2011). "Egalitarianism and international investment", *Journal of Financial Economics*, 102(3), 621-642. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.jfineco.2011.05.010
- Stock, James ve Watson, Mark (2011). *Ekonometriye Giriş*. Çeviren: Bedriye Saraçoğlu, Elif Yayınevi Yayınları.
- Stock, James ve Watson, Mark (2011). *Ekonometriye Giriş*. Çeviren: Bedriye Saraçoğlu, Elif Yayınevi Yayınları.

- Sušjan, A., & Redek, T. (2008). "Uncertainty and Growth in Transition Economies", *Review of Social Economy*, 66(2), 209-234. doi:10.1080/00346760701821979
- Tang, C. F., Yip, C. Y., & Ozturk, I. (2014). "The Determinants of Foreign Direct Investment in Malaysia: A Case for Electrical and Electronic Industry", *Economic Modelling*, 43, 287-292. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.econmod.2014.08.017
- Tekin, R. B. (2012). "Economic Growth, Exports and Foreign Direct Investment in Least Developed Countries: A panel Granger Causality Analysis", *Economic Modelling*, 29(3), 868-878. doi:10.1016/j.econmod.2011.10.013
- Ülgen, Gülден (2005). "Yabancı Sermayenin İstihdam Üzerine Etkileri", *Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20 (1), 35-48.
- Uzun, Sevcan (2010). *Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Belirleyicileri: AB’ye Üyelik Sürecine Etkisi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Varamini, H., & Kalash, S. (2010). "Foreign Direct Investment Inflows, Economic Growth, and Trade Balances: The Experience of the New Members of the European Union", *Journal of East-West Business*, 16(1), 4-23. doi:10.1080/10669860903558102
- Vial, V. & Hanoteau, J. (2010). "Corruption, Manufacturing Plant Growth, and the Asian Paradox: Indonesian Evidence". *World Development*, 38 (5), 693–705.
- Wang, D. T., Gu, F. F., Tse, D. K., & Yim, C. K. (2013). "When does FDI matter? The roles of local institutions and ethnic origins of FDI", *International Business Review*, 22(2), 450-465. doi:10.1016/j.ibusrev.2012.06.003
- WEI Shang-Jin (1997a), "How Taxing Is Corruption on International Investors?", *NBER Workins Paper No 6030*.
- WEI, Shang-Jin (1997b), "Why Is Corruption So Much More Taxing Than Tax? Arbitrariness Kills", *NBER Working Paper No. 6030*.

- Welander, A., Lyttkens, C. H., & Nilsson, T. (2015). "Globalization, Democracy, and Child Health in Developing Countries", *Social Science & Medicine*, 136–137, 52- 63. doi:http://dx.doi.org/10.1016/j.socscimed.2015.05.006
- Wernick, D. A., Haar, J., & Singh, S. (2009). "Do Governing Institutions Affect Foreign Direct Investment Inflows? New Evidence From Emerging Economies", *International Journal of Economics and Business Research*, 1(3), 317-332.
- Yalta, A. Y. (2013). "Revisiting the FDI-led growth Hypothesis: The case of China", *Economic Modelling*, 31(1), 335-343. doi:10.1016/j.econmod.2012.11.030
- Yamak, Rahmi ve Korkmaz, Abdurrahman (2005). "Reel Döviz Kuru ve Dış Ticaret İlişkisi", *İ.Ü. İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi*, 2, 16-38.
- Yapraklı, S. (2006). "Türkiye’de Doğrudan yabancı sermaye yatırımların Ekonomik Belirleyicileri Üzerine Ekonometrik Bir Analiz", *Dokuz Eylül Üniversitesi İİ BF Dergisi*, 21(2), 23-48.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mahsa MORTAZAVIMOULOU
Doğum Yeri ve Tarihi	İran-Güney Azearbayjan-Khoy-14.41987
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Azad Üniversitesi
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce, Türkçe
Bilimsel Faaliyetleri	
İş Deneyimi	
Stajlar	
Projeler	
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	Mahsamolu@yahoo.com
Tarih	